

Univerzita Karlova v Praze

Husitská teologická fakulta

Diplomová práce

Mandejská astrologie a magie

Mandaean Astrology and Magic

Vedoucí práce:
ThDr. Jiří Gebelt, Th.D.

Autor:
Bc. Marek Vinklát

2011

Na tomto místě děkuji ThDr. Jiřímu Gebeltovi, Th.D. za odborné vedení, trpělivost, motivaci a za cenné připomínky a zdroje.

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně, s využitím uvedené literatury.

V Praze, dne

Anotace:

Práce seznamuje čtenáře s etickou definicí magie a s její mandejskou emickou definicí. Autor chronologicky a fenomenologicky systematizuje dějiny západního bádání o mandejských magických textech a posléze o nich sám fenomenologicky, filologicky a religionisticky pojednává. Poukazuje na metody, jichž je třeba užívat při zkoumání těchto nálezů a jevy, kterých je nutno si povšimnout. V některých případech poukazuje na nemandejské magické texty a hledá jejich možný vliv na texty mandejské. Autor užívá pramenné texty v mandejštině a především anglickou a německou sekundární literaturu.

Annotation:

The work introduces the reader into the etic definition of magic and into the Mandaean emic definition. Author chronologically and phenomenologically systematizes history of Western scholarship of Mandaic magical texts and then he deals with them phenomenologically, philologically and according to religious studies. He refers to the methods which should be used during the examination of these findings and he points out the phenomena, which are to be noted. In some cases, he reffers to non-Mandaic magical texts and he also seeks for their possible influence on the Mandaic texts. Author uses the primary texts in Mandaic and secondary literature especially in English and German.

Klíčová slova: Mandejci, magie, astrologie, mandejština, aramejština, amulet, horoskop, magické misky

Keywords: Mandaean, magic, astrology, Mandaic, Aramaic, amulet, horoscope, magic bowls, incantation bowls

Obsah:

1. Úvod	7
1.1. Emická perspektiva magie	8
1.2. Etická definice magie	13
2. Dějiny bádání	16
2.1. Kovové amulety	16
2.2. Hliněné misky	18
2.3. Papírové moderní amulety	20
2.4. Sbírky	22
3. Podoba a obsah konkrétních nálezů	24
3.1. Kovové amulety	24
3.2. Magické misky	26
3.2.1. Pognon 1894 – příklad rekonstrukce	30
3.3. Nejnovější amulety	31
3.3.1. Qmaha ḍ-Hibil Ziua – nepřeložený velikán	33
3.4. Sbírky magických textů	35
3.4.1. Haršia Bišia (D.C. 45; D.C. 46) – kniha černé magie	35
3.4.2. Pokladnice chudého kněze (D.C. 43) – sbírka či amulet?	38
3.4.3. Magický text v Šarh ḍ-qabin ḍ-šišlam rba a jeho účel	39
4. Aspar Maluašia v novém světle	40
4.1. Sbírk v mandejském prostředí a její struktura	42
4.2. Obsah sbírky – komparace a překlady	43
4.3. Reflexe	60
5. Závěr	61
Užitá literatura	63
Summary	70

Seznam zkratek:

(...) – vynechaný text

AM – *Aspar Maluašia*; Drower, Ethel Stefana, *The Book of Zodiac (Spar Malwašia)*, London: The Royal Asiatic Society 1949.

arab. – arabsky

aram. – aramejsky

BM – British Museum (před identifikačním číslem exponátu)

č. – číslo

D.C. – Drower Collection (sbírka Lady Drowerové)

DA – *Diwan Abatur*, Drower, Ethel Stefana, *Diwan Abatur or Progress Through the Purgatories*, Citta Del Vaticano 1950.

dosl. – doslova

GI – *Ginza Iamina* (Pravá Ginza)

GS – *Ginza Smala* (Levá Ginza)

J – *Draša d-Iahia* (Kniha Janova)

JAOS - *Journal of the American Oriental Society*

JRAS – *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland*

MII – Drower, Ethel Stefana, *The Mandaean of Iraq and Iran: Their Cults, Customs, Magic Legends, and Folklore*, Oxford 1937.

např. – například

pl. – plurál

pozn. – poznámka

přel. – přeložil

Q - *Qulasta*

ř. – řádek

řec. – řecky

sg. – singulár

sl. – sloupec

srov. – srovnej

str. – stránka

1. Úvod

Ačkoliv tvořila mandejská komunita¹ na Předním Východě vždy minoritu, vzešel z jejího kulturního úsilí obsáhlý literární korpus. Od počátků výzkumu Mandejců byla pozornost badatelů upírána především na velké texty ve formě kodexů a svitků nejen proto, že jsou mezi Mandejci chovány ve velké úctě, ale možná i z důvodu, že samotní badatelé pocházeli z křesťanského a židovského (Lidzbarski, Chwolson) prostředí a studovali na teologických pracovištích (Macúch, Rudolph). Archeologické nálezy, které byly badateli označeny za „magické“ či „lidové“, nebyly vždy tematizovány v takové míře, v jaké by si tyto doklady o tehdejších představách a životě Mandejců zasloužily.

Proto je záměrem této práce proniknout do dějin bádání o těchto nálezech a chronologicky i tematicky je systematizovat. Zároveň chci pojednat o základních formách mandejských magických písemností, o jejich obsahu, vztazích a praxi. Snažím se také poukázat na možnosti, které se nám naskýtají při studiu těchto dokladů a na metody, jichž je třeba užít. V jednotlivých kapitolách užívám svých vlastních překladů² z mandejštiny, které mají posloužit jako příklady daného druhu magických nálezů a ilustrovat jejich rétoriku. Jedná se o první překlady mandejských magických a astrologických textů do češtiny, které se snaží i kriticky zhodnotit dřívější překlady cizojazyčné. U rozsáhlejších textů je nutný podrobnější průnik do jejich struktury, jak pro snazší orientaci v textu, tak pro rozpoznání dílčích formulí. Takovýto krok jsem zvolil především u astrologického kompendia *Aspar Maluašia*, jemuž věnuji samostatnou kapitolu. Předkládaná práce si neklade za cíl obsáhnout veškerou problematiku magie a astrologie v mandejském prostředí, ale chce položit základy dalšímu bádání a ukázat mu možnosti a směry, kterými se může vydat. Na prvním místě se však pokusím přiblížit předmět mého studia a definovat jeho základní prvky – především magii.

Když hovořím o mandejských textech, mám na mysli texty, které jsou sepsány v mandejském druhu písma³ a v mandejském dialektu východní aramejštiny.⁴ Tento samotný

---

¹ Tato práce předpokládá základní znalosti mandejské společnosti a náboženství. Pro tuto potřebu postačí studie Gebelt, Jiří, „Mandejské náboženství“, in: *Religio. Revue pro religionistiku* 1, 1996, str. 37-66. Přípravovaná monografie od téhož autora tyto znalosti českému čtenáři ještě prohloubí.

² Při překladech užívám literaturu uvedenou v bibliografii v sekci „Slovníky a mluvnice“. Mandejštinu namísto aramejského fontu přepisují dle transliterace Macúcha a Drowerové (Drower, Ethel Stefana – Macuch, Rudolf, *A Mandaic Dictionary*, Oxford: Clarendon Press 1963, str. xii). Slova potřebná pro snadnější čtení i pochopení textu uvádím v překladech v kulatých závorkách. Vynechaný text pak takto: (...).

³ Pro diskuzi nad původem mandejského písma viz Coxon, P.W., „Script Analysis and Mandaean Origins“, in: *Journal of Semitic Studies* 15, 1970, str. 16-30; Häberl, Charles G., „Iranian Scripts for Aramaic Languages: The Origin of the Mandaic Script“, in: *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 341, 2006, str. 53-62; Macuch, Rudolf, „The Origins of the Mandaean and Their Script“, in: *Journal of Semitic Studies* 16,

fakt ovšem neznamená, že všechny magické texty psané mandejsky, mohly být napsány a užívány výhradně Mandejci. Magii pak můžeme velmi jednoduše a obecně popsat jako umění a způsoby, kterými se lidé snaží, např. za pomoci recitací formulí či manipulací s předměty, přivodit v přírodě či ve společnosti jisté události nebo podmínky, často i nepřírozené povahy. Tyto události pak její uživatelé nahlízejí jako důsledek svého snažení, který ovšem z vědeckého pohledu není ověřitelný.⁵ A skutečně, mandejské magické texty vypovídají o snaze navodit uživateli kýžený efekt jako je uzdravení, plodnost, láska, ublížení, ochrana, nalezení ztracené věci nebo nahlédnutí budoucnosti. Do takovéto kategorie tedy spadají i texty ve sbírce *Qulasta* (např. texty 24 a 30) a vůbec všechny úvodní formule písarií vpisované na začátek mandejských posvátných textů, které opisovateli mají zajistit uzdravení a další kvality. Těmito případy se ovšem v této studii nebudu zabývat a zaměřím se na nálezy (produkty) vyrobené specialisty⁶ přímo pro jednotlivce (uživatele, klienty) a také na sbírky magických formulí, které specialisté při výkonu své živnosti užívali.⁷ Díky nalezeným artefaktům víme, že tito specialisté museli být písma znalí jedinci, pravděpodobně některého iniciačního stupně (*mandaiia*, *našuraiia*, *tarmidia*)⁸ – například kněží, kteří si magií takto přivydělávali. Jak již jsem ale předestřel výše, nemůžeme si být stoprocentně jisti, že mandejsky uměli psát výhradně Mandejci. Musíme připustit i možnost, ač se zdá značně nepravděpodobná, že se mandejskému písmu mohli naučit i specialisté z jiných komunit (Židé, křesťané, manichejci a později muslimové), aby si mohli rozšířit svůj sortiment a přizpůsobit se tak poptávce z prostředí svého a možná i mandejského.

1.1. Emická perspektiva magie

Následující Evana Evans-Pritcharda a kulturní antropologii, musíme se nejprve s co největší přesností snažit pochopit „emické“ mandejské pojmy pro magii (*haršia* a *pudria*) a srovnat je s naším „etickým“ – západním konceptem magie. Pojem *haršia* (aram. חרשיא) má v mandejské literatuře vždy negativní konotace. Překládám jej jako „čáry“ a ze stylistických

---

1971, str. 174-192 a Naveh, Joseph, „The Origin of the Mandaic Script“, in: *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 198, 1970, str. 32-37.

⁴ Beyer, Klaus, *The Aramaic Language, its Distribution and Subdivisions*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 1986, str. 46.

⁵ Middleton, John, „Magic: Theories of Magic“, in: Jones, Lindsay (ed.), *Encyclopedia of Religion*, vol. 8, Detroit: MacMillan reference Books 2005, str. 5562-5569:5562.

⁶ Specialistou mám na mysli člověka, který se živí vytvářením a opisováním magických textů. Mohlo se jednat o kněze, jenž vedle svého řemesla zastával ještě tuto živnost, nebo o jakéhokoliv mandejského písma znalého člověka. U textů, které se dochovaly s kolofonem zaznamenávajícím kněžskou iniciační linii opisovatele, máme jistotu, že tímto specialistou byl opravdu kněz.

⁷ O praxi opisování textů viz Drower, Ethel Stefana, „A Mandæan Book of Black Magic“, in: *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* 2, 1943, str. 150-151.

⁸ Gebelt, „Mandejské náboženství“, str. 38.

důvodů někdy i jako „kouzla“. Jak bude vidno z ukázek níže, praktikování zlé či škodlivé magie je zakázáno, kouzelníci jsou odsouzeni k posmrtným trestům, jsou s ní spojena „falešná náboženství“ a hlavně postavy Říše Temnoty. Podobně lze chápat i slovo *pudria*.⁹

V Ginze¹⁰ posel Světla Hibil Ziua vybízí první lidi, aby se neučili kouzlům Satana (*haršia d-satana*, GI 14:14; 35:13-14), který je jimi naplněn (GI 20:15; 39:2), a nepraktikovali tato „zlá kouzla“ (*haršia bišia*, GI 41:19). Varuje také před manželkou praktikující magii (*d-abda haršia*, GI 22:4). Kouzla (*haršia*) jsou jmenována vedle cizoložství (*gaura*) a hudby (*zmara*), které na lidské pokolení sesílají démoni (*daiuia*) planety Libat (GI 27:24-28:2). Negativně hodnocená postava Krista (*mšiha*) je s kouzly (*haršia*) a s klamy (*zipia*) spojena v mnoha případech (GI 28:20-21, 55:2-5, 56:9-24, 59:6-9). V Levé Ginze (*ginza smala*) je dokonce jmenován jako „čaroděj Kristus“ (*haraša mšiha*, GS 33:18). Lility-čarodějky (*liliata harašiat*) a ďáblové-čarodějové (*daiuia harašia*) se potulují po horách i po dalších místech (GI 51:14).

Kouzelníci (*harašia*) po „poznání“ vůně Života opouštějí svá kouzla (*haršaiun*, GI 65:8-11). Čarodějové (*harašia*), čarodějky (*harašata*), Chaldejci (*kaldaiia*) a ostatní hříšníci poputují na konci světa za trest do ohnivé výhně (*iaqdana d-nura*, GS 17:8-11) a v každé strážnici (*matarta*) jsou pro ně připraveny ústa pece (*pumaiun d-atun*, GS 26:17; 28:6; 29:19; 30:22-23; 31:11; 32:18; 34:6-7; 35:18). Mandejcova duše (*nišma*) po odpoutání se od těla u soudu doznává: „Nečinila jsem čáry (*haršia*) a netrápila jsem duši v těle.“ (GS 103:6). Dozorci uvězněných (*rbaihun d-širia*) „vybral a uvrhl do brány Šeólu (‘šiu) čaroděje (*harašia*) a čarodějky (*harašata*, GS 105:14).“ Duch (‘*luana*), jenž rozhoduje v podsvětí o osudu hříšníků, volá na kouzelníky (*harašia*): „Jděte, do nádoby padněte. Jděte, padněte do nádoby. Jděte, zbavte duše vaše. Jděte, duše vaše zbavte, toho, co jste činili ve světě.“ (GS 137:4-6).

Vyznavači falešného boha (*alaha*)¹¹ činí čáry (*abdin haršia*) a rozrůstají se na povrchu zemském (‘*l anpa d-arqa*, GI 174:5-6). Z brány Měsíce (*sin*) pocházejí bolesti (*kubia*) a postižení (*ntiia*), jenž jsou založeny na čárech (*haršia*) a kouzlech (*pudria*, GI 121:1-3). Démony amuletů (*humria*) Marsu (*nirig*) zahalují čáry (*haršia*) a touha (*šiha*, GI 225:7-10). Náboženství *mnunaiia*¹² provádí čáry (*haršia*) proti pokolení duší¹³ a lidem (*gubria*), které kouzly (*haršia*) a nenávisným počínáním (‘*bidata sainata*) vytrhují z domovů (GI 225:16-

⁹ Viz Drower, Ethel Stefana – Macuch, Rudolf, *A Mandaic Dictionary*, Oxford: Clarendon Press 1963, str. 367.

¹⁰ Na Ginzu odkazují podle mandejského textu v Petermann, Julius Heinrich, *Thesaurus sive Liber Magnus*, Leipzig: T.O. Weigel 1867, a to takto: (pravá Ginza-GI/levá Ginza-GS stránka:řádek).

¹¹ Výraz *alaha* má v mandejském náboženství negativní konotace.

¹² Podle Lidzbarského snad manichejci (*maninaiia*). Viz Lidzbarski, Mark, *Ginza: der Schatz oder das große Buch der Mandäer*, Göttingen 1978, str. 226, pozn. 4.

¹³ *kana d-nišmata* – tj. národ Mandejců.

19). Rovněž křesťané praktikují čáry (‘*bidata d-haršia*, *GI* 226:21) a užívají jich i při pečení hostií (*GI* 227:13-14).

Posel Světla *Manda d-Hiia* poučen řečí Života pozoruje v temnotě démonku Hiuat, která hovoří ve zlobě, v čarách (*haršia*) a v kouzlech (*pudria*, *GI* 74:15-17). Chvalořečení (*tušbihta*) je starší, než čáry (*haršia*) a kouzla (*pudria* *GI* 77:24-78:1), podobně jako jsou výklady (*drašia*) a knihy (*sidria*) starší, než magie Hiuat (*haršia d-hiuat*, *GI* 78:7-8). Dům zlých pomine a s ním i jejich kouzla (*haršaiun*, *GI* 79:11-12). Je samozřejmé, že i záporná ústřední postava mandejské mytologie, Ruha, má na mnoha místech co dočinění s čarováním (*haršia*, *GI* 81:5-9; *haršia bišia*, *GI* 81:9; *haršai*, *GI* 96:25; *haršia d-ruha*, *GI* 314:15). Ta společně s planetami (*šibiahia*), o nichž se hovoří i jako o „ženském koši (nůši) kouzel“ (*silat nuqbta d-haršia*, *GI* 97:23), chce poznat tajemství magie (*razia d-haršia*) a vše tak ve světě zahubit (*GI* 109:19-20). Po oživení Adama duší našlo Poznání Života, „jak Zlí (planety a Ruha) sedí a kouzla (*pudria*) na ni (na duši) vrhají. Na ni vrhají kouzla (*pudria*) a chtějí rozdělit ji Zlí na mnohé části.“ (*GI* 102:25-103:2). Na hoře Karmel všichni čarují (*GI* 110:5-6) a na Adamově svatbě je pak Ruha označena za hlavu kouzel (*rišaihun d-haršia*, *GI* 113:3), ale poté, co svede Adamova syna Adama v podobě jeho ženy, zruší Poznání Života její kouzla (*haršia d-ruha*, *GI* 117:2) a Adam prožije. V rozhovoru se svým synem ‘Urem přiznává Ruha, že zná velká kouzla (*haršia ramia*), sděluje mu je a tvoří jimi démony (*GI* 161:21-162:10). Ani s pomocí zaklínadel (*haršia*) nemůže Ruha překonat zdi (*šuria*), které ji dělí od Říše Světla (*GI* 165:10-11). Poté Iauar Ziua přemáhá Ruhu a ta nařiká: „Oj, oj, čáry naše (*haršan*) a kouzla (*pudran*) naše jsou ztraceny!“ (*GI* 166:10-11). Sedm planet (*kukbia šuba*) nejprve provádí čáry (*haršia*) a kouzla (*pudria*), a teprve potom hnětou první cihlu (*libta qadmaita*) na výstavbu Jeruzaléma (‘*urašlam*,¹⁴ *GI* 331:7-10). Jakmile Janův (*Iuhana*) syn Nbať opustil své tělo (*pagra*) a dorazil ke strážnici Ruhy (*matra d-ruha*), všechny její čáry (*haršia*) byly spoutány (‘*triglun*, *GI* 362:7-13).

Když Hibil Iauar (Ábel Záře) navštívil třetí svět Temnoty (*hšuka*) – svět duchů Haga a Magy, poznal, že jejich magie (*haršaiun*) je největší ze všech světů Temnoty (*GI* 138:19-20). Ve čtvrtém světě Temnoty volá Hibil Iauar proti Gapovi a Gapanovi téměř magickou formuli: „Spoutány jsou čáry vaše a lži vaše, které vy činíte!“ (*GI* 139:13-14).¹⁵

Kořen *HRŠ* má ale rovněž význam spojený s hluchotou.¹⁶ Např. v dualistickém typu mandejské kosmologie – jsou hluší (*harašia*) započtení k němým a k dalším postiženým,

¹⁴ Snad slovní hříčka zmiňující ‘Ura.

¹⁵ ‘*siria haršaikun ukadbaikun d-anatun abditun*; podobné fráze s užitím slova ‘*siria* (spoutány, svázány) najdeme skutečně i v množství magických textů.

¹⁶ Viz *HRŠ I v A Mandaic Dictionary*, str. 153.

obývajícím temné pravodstvo (*GI* 279:10-11).

V **Knize Janově**¹⁷ hovoří Ježíš o příkladném muži, který opouští čáry (*haršia*) a kouzla (*pudria*) pro Život (107:10-11). Mandejci nemají pěstovat magii (*haršia*) a utiskovat duši v těle, neboť kouzelníci (*harašia*) budou souzeni ohněm (174:12-14). Takovíto čarodějníci (*harašia*) a čarodějky (*harašata*) nepřekročí přes řeku Kšaš do Říše Světla (185:13-14). Právě pomocí čar (*haršia*) naplnila Ruha špatností Iurbu (Slunce), jelikož předtím slíbil, že bude na zemi činit lidem dobro (191:14-192:3).

Text 24 v **Qulastě**¹⁸ (D.C. 3 a D.C. 53)¹⁹ dosvědčuje, že olej (*miša*), kterým jsou Mandejci o rituálu *mašbuta* pomazáni, chrání právě proti „zlým čárům“ (*haršia bišia*) a jiným negativním věcem (33:15). Podobně mluví o *mašbuta* poznámka k textu 30 (42:36). V textu 25 je vyzýváno Poznání Života, aby uchránilo Mandejce opět od „černé magie“ (*haršia bišia*) synů Adama a Evy (36:11-13).

V divánu **Haran Gauaita**²⁰ (D.C. 9 a D.C. 36) učí Hibil Ziua nasorejce (*našuraiia*), že Ježíš, personifikovaný jako *Nbu* (Merkur), je falešný Mesiáš (*mšiha d-kdaba*), jehož mysl je plná čarování (*haršia*) a klamů (*zipia*) (D.C. 9, řádky 191-192).²¹ Ve výkladu k rituálu *mašbuta* v divánu **Mašbuta d-Hibil Ziua**²² (D.C. 35) opět zaznívá obsah textů Qulasty, jelikož zde bytosti Světla při modelovém rituálu prosí o ochranu duše Hibila Ziuy před cizoložstvím (*gaura*), krádeží (*gunba*) a kouzelnictvím (*haršia*).²³ Ve svitku **Diuan Abatur** (D.C. 8) poučuje Hibil Ziua Abatura, že lidé, „kteří činí čáry“ (*d-abdia haršia*) a krášlí si tváře (*špur anpia*) upadnou do chřtánu ‘Ura.²⁴ Dále se v divánu hovoří o strážnici (*mašarta*), jež je speciálně určená pro duše mužů, kteří se stýkají s nečistými ženami, pěstují magii (*haršia abdin*) a tvoří modly.²⁵

Ve sbírce **Aspar Maluašia**²⁶ (D.C. 31, C.S. 26), jež je přímo pro magické účely zkompileována, se pojmy *haršia* i *pudria* pojí s neblahým osudem člověka. Až na jednu

¹⁷ Na Knihu Janovu odkazují dle mandejského textu v Lidzbarski, Mark, *Das Johannesbuch der Mandäer*, díl 1., Gießen: Alfred Töpelmann 1915, a to takto: (stránka:řádek).

¹⁸ Odkazují podle faksimile mandejského textu přiložené k Drower, Ethel Stefana, *The Canonical Prayerbook of the Mandaean*, Leiden: Brill 1959, a to takto (stránka:řádek).

¹⁹ D.C. = Drower Collection (sbírka rukopisů Lady Drowerové). Pro soupis všech viz Buckley, Jorunn Jacobsen, *The Great Stem of Souls*, Gorgias Press 2006, str. 352-361.

²⁰ Odkazují podle zavedeného způsobu dle mandejského textu k Drower, Ethel Stefana, *The Haran Gawaita and the Baptism of Hibil-Ziwa*, Citta Del Vaticano 1953.

²¹ Pro překlad viz Drower, *The Haran Gawaita...*, str. 19.

²² Odkazují dle Drower, *The Haran Gawaita...*

²³ Jelikož nemá faksimile D.C. 35 očíslované řádky, nemohu pro jejich obrovský počet přesně odkázat na řádek. Pro překlad místa viz Drower, Ethel Stefana, *The Haran Gawaita...*, str. 57.

²⁴ Faksimile D.C. 8 nemá rovněž očíslované řádky. Viz Drower, Ethel Stefana, *Diwan Abatur or Progress Through the Purgatories*, Citta Del Vaticano 1950, str. 5.

²⁵ Viz Drower, *Diwan Abatur...*, str. 24-25 (dále jen *DA*).

²⁶ Odkazují podle mandejského textu přiloženém k Drower, Ethel Stefana, *The Book of Zodiac (Spar Malwašia)*, London: The Royal Asiatic Society 1949 (dále jen jako *AM*).

výjimku se vyskytují pouze v první části sbírky (snad nejstarší), kterou tvoří kniha *Aspar Maluašia* (1:1-86:3), po níž je celá kompilace pojmenována, a kniha *Aspar d-Kukbia* (86:4-105:13). V několika natalitách je zde mužům předpovídáno, že „čáry (*haršia*) budou činěny proti němu“ (3:4; 6:9; 11:1,6; 12:22; 13:11; 21:3; 25:11-12; 29:13-14; 42:12; *pudria*, 46:14; *haršia*, 46:20; 53:2-3; 55:7). Osudem jednoho z mužů bude dokonce touha po ženách čarodějnicích (‘*nšia harašata*, 38:3). Z některých mužů se dokonce kouzelníci stanou: „A tajemství nebes a země pozná a čáry (*haršia*) se naučí.“ (89:9-10; 101:17-18; *haraša*, 91:7). Toto je rovněž souzeno i některým ženám: „A barvení (*gaunia*) nebo čárům (*haršia*) se naučí. A silná v čarování (*haršia*) bude a srdce mužů vezme.“ (58:22-59:2). Stejně jako muži, i ženy se mají stát cílem magických útoků (61:4; 64:3; 67:4; 70:2; 74:1; 78:4; 85:7-8). Mimo první dvě knihy sbírky najdeme pojem *haršia* až v osmém textu druhé části, který nás informuje, že „dvacátého pátého (dne) v měsíci (...) dítě matky díky čárům (*haršia*) a rituálům (‘*ubdia*) zemře.“ (143:20).

Z výše uvedeného kontextu lze jednoznačně usuzovat na negativní význam slova *haršia*. Co ovšem pro Mandejce toto slovo konkrétně znamenalo se z textů nedozvíme. V případě čarodějů, kteří mají být zatraceni, nevíme, zda se jedná o lidi z mandejské komunity či mimo ni. Mandejské magické texty hovoří o kouzlech (*haršia*) a o skutcích (‘*ubdia*), před nimiž klienta mají chránit.²⁷ Ten se tedy nepovažoval za uživatele negativně chápané magie, ale spíše za uživatele ochranných předmětů. Ty jsou v textech nazývány pod různými označeními: *qmaha*, *pugdama*, *pišra*, *baba*. Ta se mohou vyskytovat v nadpisech textů: „Toto je amulet (*qmaha*) „Modlil jsem se pozvedajíc oči“,“²⁸ v jejich stati: „amuletem (*qmaha*) odolným a zpečetujícím demony a pastí krutou jsem oblečen.“²⁹ a v poznámkách: „Tento amulet (*qmaha*) (je) pro toho, co vidí zjevení. Napiš (to) a pověš na něj – tak bude úleva.“³⁰ Samotné dobové nálezy tedy nebyly samotnými uživateli spojovány s termínem *haršia*, naopak byly zaměřeny proti němu, stejně jako „oficiální“ texty. Zde tak můžeme vidět soulad mezi lidovou psanou magií a závaznými velkými díly mandejské komunity.

²⁷ Např. Burtea, Bogdan, „Ein mandäischer magischer Text aus der Drower Collection“, in: Burtea, Bogdan; Tropper, Josef; Younansardaroud, Helen (eds.), *Studia semitica et semitohamitica: Festschrift für Rainer Voigt anlässlich seines 60. Geburtstags am 17. Januar 2004*, Münster: Ugarit-Verlag 2005, str. 71-96:74; de Morgan, Jacques – Huart, Clément, *Mission scientifique en Perse. Tome cinquième, études linguistiques. Deuxième partie, textes mandaites, une notice sur les Mandéens*, Paris: Ernest Leroux 1904, str. 256, sl. 4 (posl. ř.); Drower, „*Šafta d Pishra d Ainia*“, in: *JRAS* 4, 1937, str. 589-611:595; Drower, „*Šafta d Pishra d Ainia*“, in: *JRAS* 1, 1938, str. 4-5.

²⁸ D.C. 26 a 28; *hazin qmaha d-bit mišqal ainia*; Drower, „A Mandaean Phylactery (Qmaha d-Bit mišqal ainia)“, in: *Iraq* 5, 1938, str. 32-54: 46.

²⁹ *qmaha šarara uhatma d-sahria urgala qašiša rmina*; de Morgan, str. 256, sl. 4.

³⁰ *hazin qmaha lman d-hazia hizuania d-šinta kdub ulgut ‘lh khauia ruaha*; Drower, „A Mandæan Book of Black Magic“, str. 170.

1.2. Etická definice magie

V předkládané části chci velice stručně projít z mého pohledu nejvlivnější a pro naši práci nejzajímavější jednotlivé teorie magie známých badatelů zaměřujících se na náboženství. Jejich teorie se v krátkých úvahách pokusíme zároveň přenést i do prostředí mandejského a ukázat na nich specifika mandejské magie a částečně i platnost jednotlivých teorií.

Mezi první, kdo se zabývali pojmem magie v moderní vědě o náboženství, byli rozhodně **Edward Burnett Tylor** (*1832, †1917) a **James George Frazer** (*1854, †1941). Tylorův pohled na magii byl zcela jistě negativní, jelikož již na počátku čtvrté kapitoly své knihy *Primitive Culture* popisuje magii jako: „jeden z nejškodlivějších bludů, který kdy zmítal lidstvem.“³¹ Magie podle něj v podstatě patří „k nejnižším známým stupňům civilizace a ty nižší rasy, jež se větší měrou nepodílely na vzdělání světa, ji stále udržují při síle.“³² Tylor označuje magii za okultní vědu či za pseudovědu,³³ jelikož uživatelé magie vytvářejí přímý vztah mezi příčinou a následkem, tedy mezi magickým úkonem a kýženým výsledkem.³⁴ Ve srovnávání magie s vědou je tak blízký Frazerovi, jak dále uvidíme. Tylor ale přesto přisuzuje magii jistý racionální charakter, a to právě díky analogii a asociacím, s nimiž „divoši“ v magii pracují.³⁵

Frazer přistupoval k magii v rámci evolucionismu a v kapitole „Magic and Religion“ svého kompendia *Golden Bough* přivedl do religionistického prostředí známou triádu magie – náboženství – věda.³⁶ Magie, podle Frazera nejstarší a nejprimitivnější podoba myšlení a snahy ovládnout přírodu,³⁷ je již z principu chybná, jelikož si špatně vykládá příčinu a následek a nesprávně nahlíží vztah mezi magickým počinem a případným výsledkem.³⁸ Ten, kdo praktikuje magii, věří v neměnné zákony kosmu stejně tak, jako vědec, který ovšem (narozdíl od kouzelníka) správně chápe mechanismy přírody.³⁹ V tomto jsou si magie a věda podobny. Náboženství je pak podle Frazera „přiznání lidské nevědomosti a slabosti“⁴⁰ a je

---

³¹ „... one of the most pernicious delusions that ever vexed mankind ...“, Tylor, Edward Burnett, *Primitive Culture: Researches into a Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Art and Custom*, Vol. 1, London: John Murray 1920, str. 112.

³² „It belongs in its main principle to the lowest known stages of civilization, and the lower races, who have not partaken largely of the education of the world, still maintain it in vigour.“ Tylor, str. 112.

³³ Tylor, str. 112.

³⁴ Middleton, John, „Magic: Theories of Magic“, str. 5564.

³⁵ Tylor, str. 116-117.

³⁶ Frazer, James George, *Zlatá ratolest*, Praha: Mladá Fronta 1994, str. 49-58.

³⁷ Frazer, str. 53.

³⁸ Frazer, str. 49.

³⁹ Frazer, str. 50.

⁴⁰ Frazer, str. 55.

specifické tím, že předpokládá „pružnost a proměnlivost přírody.“⁴¹

Ve Frazerově pojetí však jasně vidíme jisté negativní chápání magie, jelikož ji vnímá jako nejnižší a nejprimitivnější přístup ke světu a národy, které ji praktikují, jsou stejně tak primitivní a zaostalé. Nad nimi a proti nim pak stojí západní „civilizovaná“ společnost se svým pokorným náboženstvím a přesnou vědou, která ponechala magii v propadlišti dějin jako jistou kuriozitu a přežitek z dob dávno minulých.

Tuto jistě nesprávnou Frazerovu lineární koncepci mění **Bronislaw Malinowski** (*1884, †1942) na koncepci paralelní a přichází ve své esejí „Magic, Science and Religion“ (1925) s přijatelnějším názorem, že „neexistují národy jakkoliv primitivní bez náboženství a magie“ a zároveň „žádné divoké rasy postrádající vědecký přístup či vědu.“⁴² I u „divokých“ kmenů totiž nalezneme „nemalou zásobu znalostí založenou na zkušenosti a utvářenou rozumem,“⁴³ která díky svému profánnímu charakteru doplňuje posvátnou sféru magie, která by sama o sobě neobstála (např. v zemědělství).⁴⁴ To z našich textů vidíme především v případě, kdy je k užití magické formule nutné ještě doplnit některý medikament (např. olej či bylina), nebo když jsou v astrologických textech užívány astronomické termíny.

Hovořit o magii v sociálním kontextu začal jako první především **Émile Durkheim** (*1858, †1917). Ta podle něj není faktem společenským jako náboženství, ale jevem individuálním, jelikož nevytváří morální společenství. „Kouzelník má kolem sebe pouze určitou klientelu, nikoliv církev a mezi jeho klienty nemusí být žádný vztah – nemusí se ani navzájem znát,“ jako je tomu například v případě lékaře a jeho pacientů.⁴⁵ Durkheimův žák a synovec **Marcel Mauss** (*1872, †1950) však magii společenskou dimenzi neupřel, protože „musí být vždy podporována alespoň dvěmi osobami – kouzelníkem provádějícím obřad a jednotlivcem, který v něj věří... Tento teoreticky neredukovatelný pár jednotlivců v podstatě tvoří společnost.“⁴⁶ Ještě více propojil magii se společností ve svém klíčovém díle *Strukturální antropologie* Maussův žák **Claude Lévi-Strauss** (*1908, †2009), který přiznává víře v magii (jež je nutná pro její účinnost) tři doplňující se aspekty. První dva jsou podle něj skutečnosti, že kouzelník musí věřit ve svou moc a schopnosti a v ty nutně pak také jeho oběť

---

⁴¹ Frazer, str. 51.

⁴² „There are no peoples however primitive without religion and magic. ... any savage races lacking either in the scientific attitude or in science.“, Malinowski, Bronislaw, „Magic, Science and Religion“, in: Malinowski, Bronislaw, *Magic, Science and Religion and Other Essays*, Boston: Beacon Press 1948, str. 1.

⁴³ „... every primitive community is in possession of a considerable store of knowledge, based on experience and fashioned by reason.“, Malinowski, str. 9.

⁴⁴ Malinowski, str. 12-13.

⁴⁵ Durkheim, Émile, *Elementární formy náboženského života*, Praha: OIKOYMENH 2002, str. 53.

⁴⁶ „It must always be supported by at least two persons—the magician performing the rite and the individual who believes in it... This theoretically irreducible pair of individuals in fact forms a society.“, Mauss, Marcel, *A General Theory of Magic*, London: Routledge 2001, str. 153.

či klient. Za třetí je zde nutné, aby magii poskytla rámec společnost, do níž klient i kouzelník patří. Ta podle Lévi-Strausse „funguje jako druh gravitačního pole v němž je vztah mezi kouzelníkem a očarováním umístěn a definován.“⁴⁷

O tom, zda klient mandejské magii věřil, nemusíme mnoho pochybovat, jelikož jistou důvěru v ní naznačuje již to, že si nechal některý magický předmět specialistou vyrobit. Ale to, zda a jak tehdejší okolní společnost v tuto magii věřila, nemůžeme přesně určit. Máme totiž pouze informace o klientech, o jejich potřebách a problémech a částečně i o specialistech. Informace „zvenčí“ nám mohou zcela okrajově poskytnout pouze klasické texty, které jsme již výše analyzovali. Jistě z nich poznáme, že tehdejší společnost věřila, že mohou existovat jedinci nadaní jistou magickou mocí, kterou negativně ovlivňují okolní společnost. To, že se tyto osoby vyskytovali i mezi Mandejci, není nikde v klasických textech explicitně řečeno. Je v nich pouze zakázáno zlou magii pěstovat, z čehož ale můžeme usuzovat, že se takovéto věci děly. Také v *Aspar Maluašia*, kterou užívá mandejská komunita, se hovoří o lidech, kteří se narodí s předpoklady k magii, či se stanou její obětí. Texty v této sbírce nejsou ovšem většinou původně mandejské (jak si ukážeme dále) a nemůžeme proto efektivně aplikovat informace v ní obsažené na mandejské společnosti jako takové.

Jako poslední velikán zabývající se magií a náboženstvím bude v našem přehledu uveden Sir **Edward Evan Evans-Pritchard** (*1902, †1973). V knize zaměřené na magii u kmene Azandů říká, že „její hlavní účel je potírat jiné mystické síly, spíše než ve vnějším světě vytvářet pro člověka příznivé změny.“⁴⁸ Tento výrok bychom mohli s klidem použít i na případ mandejských magických misek a amuletů. Ty se, spíše než přivolat déšť či úspěšnou sklizeň, soustředí na ochranu klienta proti nemocem a kletbám. Výjimku tvoří texty ve sbírce *Haršia Bišia*, které mají přivolat úspěšný lov či probudit v dotyčném lásku.

---

⁴⁷ „... acts as a sort of gravitational field within which the relationship between sorcerer and bewitched is located and defined.“ Lévi-Strauss, Claude, *Structural Anthropology*, New York: Basic Book 1969, str. 168.

⁴⁸ „... its main purpose is to combat other mystical powers rather than to produce changes favourable to man in the objective world.“ Evans-Pritchard, Evan Edward, *Witchcraft, Oracles, and Magic among the Azande*, Oxford: Clarendon Press 1976, str. 199.

2. Dějiny bádání

V následující kapitole chci stručně nastínit 150 let zkoumání mandejských magických textů, seznámit čtenáře s předními postavami orientalistiky a mandaistiky i s konkrétními nálezy, jejich druhy a překlady magických textů a amuletů, o nichž bude podrobněji pojednáno v další kapitole.

2.1. Kovové amulety

Již v roce 1853 získal konsul Basry, **John George Taylor**,⁴⁹ v lokalitě Abu Šudhr⁵⁰ osm olověných ruliček s písmem,⁵¹ které otec asyriologie, **Sir Henry Creswicke Rawlinson** (*1810, †1895), označil za sabejské či chaldejské a zaslal přepisy vnějších stran několika amuletů do Británie.⁵² Příliš nezdařilý pokus o překlad přepisů publikoval o rok později Francis Dietrich.⁵³ Za těmito osmi amulety se později vydal **Mark Lidzbarski** (*1868, †1928), avšak v Britském Museu již nebyly k nalezení.⁵⁴ Zklamání mu v roce 1906 vynahradil Alexander George Ellis, zaměstnanec Britského Museu, poskytnutím amuletu ze sbírky H. T. Lyona. Ten Lidzbarski publikoval v mandejském písmu a přeložil do němčiny v roce 1909.⁵⁵ Lidzbarskému byly poskytnuty i další amulety, a to ze sbírky amatérského archeologa **Sidneyho Turnera Kleina**.⁵⁶ Některé z těchto amuletů Lidzbarski cituje ve svém překladu *Knihy Janovy*.⁵⁷ H. S. Alexander věnoval Britskému Museu roku 1924 dvanáct kovových plátků (olovo, cín, stříbro a zlato) spolu s olověnou nádobou, v níž byly ve dvou

⁴⁹ Blíže k jeho misi viz Sollberger, E., „Mr. Taylor in Chaldaea“, in: *Anatolian Studies* 22, 1972, str. 129-139.

⁵⁰ Na soutoku Eufratu a Tigridu, čili poblíž Qurny.

⁵¹ Tři z nich jsou snad označené jako BM 102408-10 a uložené v Britském Museu (Sollberger, E., „Mr. Taylor in Chaldaea“, str. 134).

⁵² Viz „Proceedings of the Thirtieth Anniversary Meeting of the Society“, in: *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* 15, Cambridge University Press 1855, XVI, a též „Notes of the Month“, in: *The Gentleman's Magazine*, vol. 40, London: John Bowyer and Sons 1853, str. 63, a také Müller-Kessler, Christa, „Interrelations between Mandaic Lead Rolls and Incantation Bowls“, in: Abusch, Tzvi; van der Toorn, Karel (eds.), *Mesopotamian magic*, Leden: Brill 1999, str. 197-208:197.

⁵³ Dietrich, Francis, „Inscriptions from Abushadhr“, in: Bunsten, C. C. J. (ed.), *Outlines of the philosophy of universal history applied to language and religion*, vol. 2, London: Longman, Brown, Green, and Longmans 1854, str. 360-374.

⁵⁴ Müller-Kesslerová, Christa „Interrelations...“, str. 197.

⁵⁵ Lidzbarski, Mark, „Ein mandäisches Amulett“, in: *Florilegium: Recueil de Travaux dédiés à Melchior de Vogüé*, Paris 1910, str. 349-373.

⁵⁶ Těchto 12 amuletů (5.-6. stol. n. l.) si Klein (přítel Ernesta Alfreda Thompsona Wallise Budge) kolem roku 1890 přivezl z Mezopotámie. Kleinův vnuk Mark Hamilton je roku 1962 prodal Britskému Museu (dnes pod čísly BM 132947-58). Podle jejich čísel je lze spolu s podrobnostmi (datace, velikost, počty fragmentů) dohledat na internetových stránkách sbírek Britského Museu (Trustees of the British Museum, „Museum no. & provenance search“ [online]. 2011 Trustees of the British Museum. [cit. 2011-06-25]. Dostupné z URL: <http://www.britishmuseum.org/research/search_the_collection_database/museum_no_provenance_search.aspx>).

⁵⁷ Lidzbarski, Mark, *Das Johannesbuch der Mandäer*, díl 2, Giessen: Alfred Töpelmann 1915, str. 12-13, pozn. 1; str. 16, pozn. 3; str. 152, pozn. 3; str. 193, pozn. 3.

balíčcích ruličky nalezeny. Všechny tyto texty jsou napsány buď pro Šabura, syna Narsajdukty, a jeho manželku Mamu, nebo pro jejich syna Mahadura Gušnaspa, řečeného Biuaziga, syna Mamy.⁵⁸ Britské Museum také zakoupilo dva olovené amulety (1937)⁵⁹ od Luizy de Sousa Barbosa a jiné dva (1965)⁶⁰ od jakéhosi Aduana Sadiqa Aliho, od nějž byly odkoupeny rovněž dva mandejské (podle online databáze) amulety v podobě zvířat. Jedná se o krávu ze skořepiny (BM 134698) a prase z kamene (BM 134697). Tento druh mandejských amuletů se dosud uspokojivě v akademické sféře netematizoval, a to i přes to, že se jedná o zcela unikátní (pravděpodobně mandejské) magické nálezy. Jelikož zatím nemám přístup k fotografiím těchto položek, nemohu potvrdit, zda se opravdu jedná o mandejštinu.⁶¹

V roce 1967 publikoval slovenský orientalista **Rudolf Macúch** (*1919, †1993) přepisy a německé překlady čtyř dalších olovených amuletů, které pocházejí z různých dob i míst.⁶² První tři kusy předal Macúchovi v Teheránu v roce 1962 telegrafista Sajíd Muhammad Husajn Bastani, jemuž je zapůjčil vášnivý sběratel a lékař dr. Sajíd Jusúf Najjeri z Ahvázu. Všechny tři kusy byly nalezeny v okolí íránského města Šúš (starověké Súsy). Amulety I a II byly stále svinuty, ale amulet III byl Najjerim rozvinut již v Paříži. Macúch oba dva nerozvinuté svitky v Berlíně rozevřel, avšak amulet II se rozpadnul na několik částí (IIa, b, c, d) a jádro ruličky bylo ponecháno raději svinuté.⁶³ Čtvrtý amulet získal Macúch po kouskách (IVa, b, c, d) od manželů Westphalových, kteří jej získali v roce 1955 ve městečku Gubur v iráckých mokřadech severně od Qurny.⁶⁴ Amulet I, který je napsán pro člověka jménem Aba, syn Martai, datuje Macúch do první poloviny 3. stol. n. l. Do 5. či 6. stol. n. l. zasazuje Macúch doklad č. II a doklad č. IV, jenž byl napsán pro Bar Šušina, syna Anahidy. Stáří amuletu č. III nebyl bohužel Macúch schopen přesněji určit, avšak podle písma předpokládá, že bude staršího data.⁶⁵

O šest let později s pomocí Rudolfa Macúcha přeložil a s D.C. 43 srovnal šestý amulet **André Caquot** (*1923, †2004).⁶⁶ Olovenou ruličku mu svěřil do péče historik syrských

⁵⁸ Plátky jsou museem datovány do 5.-7. stol. n. l. V online databázi Britského Musea je lze dohledat pod čísla BM 135791-809. Blíže viz Müller-Kessler, „Interrelations...“, str. 198. K postavě Mahadura viz Müller-Kessler, „A Mandaic Gold Amulet in the British Museum“, in: *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 311, 1998, str. 83-88: 84-85.

⁵⁹ BM 125693 a BM 125694 (velice zlomkovité, nedatovány).

⁶⁰ BM 134699 a BM 134700 (5.-6. stol. n. l.).

⁶¹ V budoucnu však tuto nejasnost hodlám objasnit v některé z budoucích studií.

⁶² Macuch, Rudolf, „Altmändaische Bleirollen“, in: F. Altheim; R. Stiehl (eds.), *Die Araber in der Alten Welt IV*, Berlin 1967, str. 91-203; *Die Araber in der Alten Welt V*, str. 34-72.

⁶³ Macuch, „Altmändaische Bleirollen“, str. 95.

⁶⁴ Macuch, „Altmändaische Bleirollen“, str. 96.

⁶⁵ Macuch, „Altmändaische Bleirollen“, str. 97.

⁶⁶ Caquot, André, „Un phylactère mandéen en plomb“, in: *Semitica* 22, 1973, str. 67-87.

rukopisů **Jules Leroy** (*1903, †1979), který ji získal v roce 1954 u iráckého Kirkúku.⁶⁷ Tento amulet má v sobě dokonce dvě dírky, snad pro zavěšení na krk, či do domu.⁶⁸ Byl napsán pro Niunduktu, dceru Guntaj.⁶⁹

Joseph Naveh (*1928) publikoval v pořadí sedmý amulet, který byl údajně nalezen v Negevu⁷⁰ a byl považován za Nabatejský.⁷¹ Další amulet publikoval s Navehem i **Jonas Carl Greenfield** (*1926, †1995), avšak v moderní hebrejštině.⁷² **Christa Müller-Kesslerová** vydala tři amulety z Kleinovy sbírky,⁷³ jeden zlatý z Alexanderovy⁷⁴ a v současnosti připravuje o mandejských olověných amuletech monografii.⁷⁵ Podle online katalogu Britského Musea, jím bylo zakoupeno roku 1993 od společnosti Mahine Lak Ltd. několik dosud nepublikovaných fragmentů mandejských olověných destiček.⁷⁶

2.2. Hliněné misky

Jako tomu bylo i v případě olověných amuletů, i magické hliněné misky byly nejvíce nacházeny při vykopávkách v Iráku v 19. století. Snad už první publikace mandejsky psané misky pochází z roku 1853, kdy **Thomas Ellis** (*1819, †1856) označuje dialekt jedné z misek nalezených u pahorku Amrán za sabejský.⁷⁷ S jistotou zde ovšem lze uvést až rok 1894, kdy francouzský konzul v Bagdádu **Henri Pognon** (*1853, †1921) publikoval mandejskou misku získanou v pozůstatcích města Adab (dnešní Bismaya)⁷⁸ a o čtyři roky později jím bylo

⁶⁷ Caquot, str. 67. Hlavní město stejnojmenné provincie, ležící 230 km severně od Bagdádu.

⁶⁸ Caquot, str. 68.

⁶⁹ Caquot, str. 84 a 87.

⁷⁰ Oblast v jižním Izraeli. Nalezení amuletu v této lokalitě je pro mne značným překvapením vzhledem k tradičním lokalitám, na nichž se Mandejci v historii vyskytovali. Pokud by se dalo místo nálezu patřičně verifikovat a ideálně zde nalézt další mandejské artefakty, učinil by se veliký krok kupředu v tzv. „mandejské otázce“, jež se ptá po původu této komunity.

⁷¹ Naveh, Joseph, „Another Mandaic Lead Roll“, in: *Israel Oriental Studies* 5, 1975, str. 47-53.

⁷² Greenfield, Jonas Carl – Naveh, Yosef, „קמיע מנדעי בעל ארבע השבעות“ (A Mandaic lead amulet with four incantations), in: *ארץ ישראל (Eretz Israel, Archaeological, Historical and Geographical Studies)* 18, 1985, str. 97-107. Stejný amulet přeložila do němčiny o dvacet let později Christa Müller-Kesslerová (*Die Zauberschalentexte in der Hilprecht-Sammlung, Jena, und weitere Nippur-Texte anderer Sammlungen*, Wiesbaden: Harrasowitz Verlag 2005, str. 136-137).

⁷³ BM 132947 a BM 132954 (Müller-Kessler, „Interrelations...“, str. 199-202.), pouze transliterace BM 132948 (Müller-Kessler, „The Story of Bguzan-Lilit, Daughter of Zanay-Lilit“, in: *Journal of the American Oriental Society* 116/2, 1996, str. 185-195:186-193).

⁷⁴ BM 135791 (Müller-Kessler, „A Mandaic Gold Amulet...“, str. 83-88). Amulet byl napsán pro klienta Mahadura Gušnaspá, známého i z nepublikovaného dokladu BM 135793 a z dalšího, Müller-Kesslerovou chybně a krátce označeného jako BM 13597 (*idem*, str. 84).

⁷⁵ *Incantations for the House of Pir Nukraya. Mandaic Leads Rolls from the British Museum* (Müller-Kessler, Christa, „Publikationen Mueller-Kessler 2010“ [online]. 2010 Christa Müller-Kessler. [cit. 2011-06-25]. Dostupné z URL: <http://www.uni-jena.de/unijenamedia/Bilder/faculties/phil/iskvo/Publikationen+Mueller_Kessler+2010.pdf>).

⁷⁶ K dohledání jsou pod čísly 1993,0128.1; 1993,0128.2 a 1993,0128.3.

⁷⁷ Layard, Austen H., *Discoveries in the Ruins of Nineveh and Babylon*, London: John Murray 1853, str. 521.

⁷⁸ Pognon, Henri, „Une incantation contre les génies malfaisants en mandaïte“, in: *Memoires de la Société de Linguistique*, vol. 8, 1894, str. 193-234. Je přiložena i faksimilie misky (mezi stránkami 206 a 207).

přeloženo a vydáno 31 dalších misek, které byly vykopány na hřbitově u města Khuabir, jižně od Bagdádu.⁷⁹ Další misky byly publikovány opět po čtyřech letech, kdy Mark Lidzbarski přeložil pět nových misek a jejich obsah přepsal do kvadrátního písma.⁸⁰ V roce 1904 se v publikaci francouzského geologa a archeologa **Jacquesa de Morgana** (*1857, †1924) objevily fotografie dalších dvou misek, k nimž ovšem překlad nebyl přiložen.⁸¹ Podle popisků pochází první z okolí al-Amáry a druhá z oblasti kanálu Gharráf.⁸² Na publikace a překlady dalších magických misek se muselo čekat bezmála jedenáct let, kdy až roce 1913 zahrnul **James Alan Montgomery** (*1866, †1949) tři mandejské misky (s prepisem do mandejského i kvadrátního písma) do svého kompendia aramejských a syrských magických textů.⁸³ Všechny misky byly nalezeny v ruinách židovského osídlení v Nippuru během expedice vedené americkým biblistou **Johnem Punnettem Petersem** (*1852, †1921) v letech 1888 a 1889.⁸⁴

Dále pak přeložil jednu mandejskou misku **Godfrey Rolles Driver**⁸⁵ (*1892, †1975), celkem deset misek **Cyrus Herzl Gordon**⁸⁶ (*1908, †2001) a i mezi šesti miskami prozkoumanými **Julianem J. Obermannem** se nachází jedna mandejská.⁸⁷ Tři misky nově publikoval **William Stewart McCullough**⁸⁸ (*1902, †1982), z nichž jedna pochází z Nippuru a jiná z města Kammaz poblíž Bagdádu.⁸⁹ **Edwin Maseo Yamauchi** (*1937) přeložil nově pouze jednu mandejskou misku, jelikož je v jeho monografii drtivá většina misek, které již byly vydány jinými.⁹⁰ Důležité studie o mezopotamských magických miskách sepsali v sedmdesátých letech dvacátého století **Baruch A. Levine** (*1930) a **Jonas Carl Greenfield**

⁷⁹ Pognon, Henri, *Inscriptions mandaïtes des coupes de Khoubir*, Paris 1898. Knihu recenzoval Theodor Nöldeke (*Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes* 12, 1898, str. 141-146 a str. 353-361) i Mark Lidzbarski (*Theologische Literaturzeitung*, 1899, str. 171nn).

⁸⁰ Lidzbarski, Mark, *Ephemeris für semitische Epigraphik*, sv. 1., Giessen: J. Ricker 1902, str. 89-106.

⁸¹ de Morgan, foto I. a II.

⁸² de Morgan, str. XV.

⁸³ Montgomery, James Alan, *Aramaic Incantation Texts from Nippur*, Philadelphia 1913, str. 244-255.

⁸⁴ *Ibid.*, 13. Viz také: Hilprecht, H. V., *Explorations in Bible lands during the 19th century*, Philadelphia, A. J. Holman and Company, 1903, str. 337.

⁸⁵ Driver, Godfrey Rolles, „A Magic Bowl“, in: *Revue d'assyriologie* 27, 1930, str. 61-64.

⁸⁶ Gordon, Cyrus Herzl, „Aramaic and Mandaic Magical Bowls“, in: *Archiv Orientalní* 9, 1937, str. 95-106 (tři misky); „Aramaic Incantation Bowls“, in: *Orientalia* 10, 1941, str. 276-278 a str. 344-358 (šest misek); „Two Magic Bowls in Teheran“, in: *Orientalia* 20, 1951, str. 306-315 (jedna mandejská miska).

⁸⁷ Obermann, Julian J., „Two Magic Bowls: New Incantation Texts from Mesopotamia“, in: *The American Journal of Semitic Languages and Literatures* 57/1, 1940, str. 1-31 (4 aramejské, 1 mandejská a 1 syrská miska).

⁸⁸ McCullough, William Stewart, *Two Mandaean Incantation Bowls*, University of Toronto 1949 (disertační práce, dvě misky); *Jewish and Mandaean incantation bowls in the Royal Ontario Museum*, Toronto: University of Toronto Press 1967 (vedle dvou misek z disertace je zde pojednávána pouze jedna nová, viz recenzi: Yamauchi, Edwin Maseo, in: *Journal of Near Eastern Studies* 29/2, 1970, str. 141-144:141).

⁸⁹ McCullough, *Two Mandaean Incantation Bowls*, str. 8.

⁹⁰ Yamauchi, „A Mandaic Magic Bowl from the Yale Babylonian Collection“, in: *Berytus* 17, 1967, str. 49-63. Viz také Yamauchi, *Mandaic Incantation Texts*, New Haven: American Oriental Society 1967, str. 297-305 (pro důležitou opravu viz recenze: Macuch, in: Altheim, F. – Stiehl, R., *Christentum am Roten Meer*, sv. 2., Berlin 1973, str. 254-273; Rudolph, Kurt, in: *Theologische Literaturzeitung* 97, 1972, str. 733-737; Smith, Morton, in: *American Journal of Archaeology* 73/1, 1969, str. 95-97).

(*1926, †1995), jeden z předních semitistů dvacátého století.⁹¹

Po více jak čtyřiceti letech, během nichž byl zájem badatelů obrácen spíše k miskám aramejským,⁹² publikoval na sklonku svého života v jediném díle⁹³ překlady aramejských (75), syrských (4) a mandejských (41) misek britský semitista **Judah Benzion Segal** (*1912, †2003) společně s australskou orientalistkou **Ericou C. D. Hunterovou**, která se sama o tuto problematiku dlouhodobě zajímá.⁹⁴ Dodatky k překladům misek z tohoto katalogu se zabýval **James Nathan Ford** z hebrejské univerzity Ben-Guriona v Negevu.⁹⁵ V současnosti se věnuje mandejským magickým miskám rovněž Christa Müller-Kesslerová, jež přeložila 14 nových misek⁹⁶ a publikovala mnoho studií spojených s tímto tématem.⁹⁷

2.3. Papírové moderní amulety

Oproti dvěma předchozím druhům nálezů, jsou amulety v pouzdře značně mladší. Ve sbírce E. S. Drowerové se vyskytují opisy z let 1782-1936, které zakoupila mezi lety 1933 a 1945.⁹⁸ Obsah nejstaršího z nich (D.C. 12) lze datovat až k roku 1480.⁹⁹ Tyto do ruličky smotané texty (cca 6 cm široké) se ukládaly do kovové trubičky a v ní uživatelem nošeny na

⁹¹ Greenfield, Jonas Carl, „Notes on some Aramaic and Mandaic Magic Bowls“, in: *Journal of the Ancient Near Eastern Society* 5, 1973, str. 149-156.

⁹² Např. Naveh, Joseph – Shaked, Shaul, *Amulets and Magic Bowls: Aramaic Incantations of Late Antiquity*, Jerusalem: The Magnes Press 1985 (11 aramejských misek a 2 syrské); *Magic Spells and Formulae: Aramaic Incantations of Late Antiquity*, Jerusalem: The Magnes Press 1993 (11 aramejských misek a 3 syrské).

⁹³ Segal, Judah Benzion – Hunter, Erica C. D., *Catalogue of the Aramaic and Mandaic Incantation Bowls in the British Museum*, London: British Museum Press, 2000.

⁹⁴ Hunter, „Combat and Conflict in Incantation Bowls: Studies on the Two Aramaic Specimens from Nippur“, in: *Studia Aramaica* 4, Oxford: Oxford University Press 1995, str. 61-75; „Incantation Bowls: A Mesopotamian Phenomenon?“, in: *Orientalia* 65/3, 1996, str. 220-233; „Who are the Demons? The Iconography of Incantation Bowls“, in: *Studi Epigrafici e Linguistici sul Vicino Oriente Antico* 15, 1998, str. 95-116; „Incantation bowls from Babylon and Borsippa in the British Museum“, in: *ISIMU* 2, 1999, str. 165-172; „Two Incantation Bowls from Babylon“, in: *Iraq* 62, 2000, str. 139-147.

⁹⁵ Ford, James Nathan, „Another Look at the Mandaic Incantation Bowl BM 91715“, in: *Journal of the Ancient Near Eastern Society* 29, 2002, str. 31-47; „Notes on the Mandaic Incantation Bowls in the British Museum“, in: *Jerusalem Studies in Arabic and Islam* 26, 2002, str. 237-272.

⁹⁶ Müller-Kesslerová, *Die Zauberschalentexte...*, str. 110-147.

⁹⁷ Müller-Kessler, „Eine aramäische Zauberschale im Museum für Vor- und Frühgeschichte zu Berlin“, in: *Orientalia* 63, 1994, str. 5-9; „The Story of Bguzan-Lilit, Daughter of Zanay-Lilit“, in: *JAOS* 116/2, 1996, str. 185-195; „Aramäische Koine - Ein Beschwörungsformular aus Mesopotamien“, in: *Baghdader Mitteilungen* 29, 1998, str. 331-348; „Puzzling Words and Spellings in Babylonian Aramaic Magic Bowls“, in: *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 62, 1999, str. 111-114; „Interrelations...“, str. 197-208; „Phraseology in Mandaic Incantations and its Rendering in Various Eastern Aramaic Dialects. A Collection of Magic Terminology“, in: *Aram* 11-12, 1999-2000, str. 293-310; Müller-Kesslerová – Kwasman, Theodore, „A Unique Talmudic Aramaic Incantation Bowl“, in: *JAOS* 120/2, 2000, str. 159-165; „Die Zauberschalensammlung des British Museum“, in: *Archiv für Orientforschung* 48-49, 2001-2002, str. 115-145; „Die aramäische Beschwörung und ihre Rezeption in den mandäisch-magischen Texten am Beispiel ausgewählter aramäischer Beschwörungsformulare“, in: Gyselen, R. (ed.), *Charmes et sortilèges: magie et magiciens. Res Orientales* 14, Bures-sur-Yvette: Groupe pour l'Étude de la Civilisation du Moyen Orient 2002, str. 193-208.

⁹⁸ D.C. 10-21, 23, 25, 26, 28, 29, 32, 33, 37-40, 44, 47, 49, 51. Buckley, str. 353-361.

⁹⁹ Buckley, str. 250-251 a str. 355-354.

krku.¹⁰⁰

Archeolog **Jean-Jacques de Morgan** (*1857, †1924) již roku 1904 publikoval faksimilii dodnes nepřeložené *Qmaha d-Hibil Ziua*,¹⁰¹ která pochází z roku 1851¹⁰² a je duplicitní s D.C. 44, jenž ale pochází už z roku 1794.¹⁰³ Lady Drowerová vydala překlady pouze pěti svých exemplářů: D.C. 21¹⁰⁴ a prvního textu z D.C. 26,¹⁰⁵ jenž je kopií textu D.C. 28., D.C. 33, který se skládá ze tří textů¹⁰⁶ a amulet D.C. 47.¹⁰⁷ V současnosti **Bogdan Burtea** z Freie Universität Berlin přeložil D.C. 20.¹⁰⁸ **Michael Tarelko** přidal své poznámky k překladu D.C. 21 z let 1937 a 1938¹⁰⁹ a následně vydal svůj vlastní, společně s překladem D.C. 29.¹¹⁰ Nyní pracuje na překladu D.C. 40.¹¹¹

V jedné ze svých monografií věnoval kapitulu mandejským amuletům i Sir **Ernest Alfred Thompson Wallis Budge** (*1857, †1934).¹¹² Vychází zde především z textů Britského Musea¹¹³ (Add. 23,602 B, folia 23-25), které snad získal na svých cestách plukovník Taylor.¹¹⁴ První text, o němž Budge hovoří, (fol. 23 a 24) je doopravdy magické povahy, avšak druhý (fol. 25) je ve skutečnosti fragmentem dívánu *Mašbuta d-Hibil Ziua*.¹¹⁵ Postava na něm vyobrazená spolu s částí textu¹¹⁶ není „magickou postavou“,¹¹⁷ ale součástí ilustrace, která znění dívánu doprovází. Chybu však neučinil přímo Sir Wallis Budge, ale ten, kdo o šedesát let dříve katalog Britského Musea sestavoval. Vedle fotokopie fragmentu

¹⁰⁰ K D.C.11 se dochovala stříbrná či olovená schránka (Buckley, str. 353). De Morgan hovoří o zlaté nebo stříbrné trubičce, v níž bylo vyryto jméno uživatele. Rulička papíru se prý omotala látkou a připevňovaly se k ní i drahé kameny (de Morgan, str. 254).

¹⁰¹ de Morgan, str. 254-270.

¹⁰² *alpa umatin ušitin utmania* (de Morgan, str. 270, sl. 31, řádek 19).

¹⁰³ Buckley, str. 360.

¹⁰⁴ Drower, „*Šafta d Pishra d Ainia*“, in: *JRAS* 4, 1937, str. 589-611; „*Šafta d Pishra d Ainia*“, in: *JRAS* 1, 1938, str. 1-20.

¹⁰⁵ Drower, „A Mandaean Phylactery (Qmaha d-Bit mišqal ainia)“, str. 31-54.

¹⁰⁶ Drower, „Three Mandaean Phylacteries“, in: *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* 3, 1939, str. 397-406.

¹⁰⁷ Drower, „A Phylactery for Rue (An Invocation of the Personified Herb)“, in: *Orientalia* 15, 1946, str. 324-346.

¹⁰⁸ Burtea, Bogdan, „Ein mandäischer magischer Text aus der Drower Collection“, str. 71-96.

¹⁰⁹ Tarelko, Michael, „A Magical Scroll from the Drower Collection (DC 21 Šapta d-pišra d-aina “The Scroll(?) of the Annihilation of the Eyes”)“, in: *ARAM* 11-12, 1999-2000, str. 229-252.

¹¹⁰ Tarelko, *The Scroll for the Purging of the Eyes: Šapta d-Pishra d-Ainia*, Brepols 2010.

¹¹¹ Tarelko, „Preliminary Remarks on the Unpublished Manuscript DC 40 from the Drower Collection of Mandaean Manuscripts“, in: *Und das Leben ist siegreich! Mandäische und samaritanische Literatur; im Gedenken an Rudolf Macuch (1919 - 1993)*, Wiesbaden: Harrassowitz 2008, str. 185-188.

¹¹² Wallis Budge, Ernest Alfred Thompson, *Amulets and superstitions*, Oxford University Press 1930, str. 239-249.

¹¹³ Texty jsou popsány ve Wright, W., *Catalogue of Syriac manuscripts in the British museum acquired since the year 1838*, 1872, str. 1218-1219.

¹¹⁴ Buckley, str. 105.

¹¹⁵ Toho, že fragment nepochází z amuletu, ale z rituálního textu, si všimla již Jorunn Jacobsen Buckleyová, avšak nepoznala, že se jedná konkrétně o *Mašbuta d-Hibil Ziua* (Buckley, str. 106).

¹¹⁶ Wallis Budge, *Amulets and superstitions*, str. 245.

¹¹⁷ Wallis Budge, *Amulets and superstitions*, str. 242.

Mašbuta d-Hibil Ziua otiskuje Wallis Budge ještě další útržek, který také označuje za amulet.¹¹⁸ Tento doklad (fol. 22),¹¹⁹ je však také částí rituálního svitku, a to konkrétně *Alma Rišaia Rba*.¹²⁰ Pod registračním číslem Add. 23,602 B tak Britské Museum vlastní magické texty pouze v podobě folií 23-24 a 26-28 (oba doklady jsou datovány do 17. stol. n. l.).

2.4. Sbírky

Jednotlivé magické formule byly z praktických důvodů sepisovány do sbírek, které se často liší svým rozsahem i obsahem. Je možné, že si každý mandejský specialista vytvářel své vlastní sbírky a některé sbírky se staly dokonce tak populární, že je nacházíme ve více exemplářích.

Takovým případem **Aspar Maluašia** (Kniha znamení zvěrokruhu), kterou máme v současnosti spolehlivě dochovanou ve čtyřech kopiích: C.S. 26 (pařížský rukopis z roku 1797), verze z roku 1831 (D.C. 31), kterou zakoupila v roce 1937 Lady Drowerová a nejmladší kopie (1853, Cod. Petermann I, 155), již obdržel **Julius Heinrich Petermann** (*1801, †1876). Je znám ještě soukromý bagdádský rukopis (1931).¹²¹

V roce 1949 přeložila Lady Drowerová sbírku do angličtiny¹²² s pomocí D.C. 31, C.S. 26 a textu mandejského kněze (zdroj A, 1931).¹²³ Přijetí knihy *The Book of the Zodiac* akademickou obcí bylo rozporuplné. **George Sarton** (*1884, †1956), otec historie vědy a zakladatel akademického časopisu *Isis*, popsal *Aspar Maluašia* velice kriticky.¹²⁴ Na obranu výzkumu lidové astrologie však vystoupil **Otto Neugebauer** (*1899, †1990), badatel na poli starověké astronomie a astrologie, a v dalším čísle časopisu *Isis* publikaci Drowerové obhájil.¹²⁵ Otto Neugebauer přispěl ke studiu *Aspar Maluašia* také velice zajímavou recenzí,¹²⁶ v níž doplňuje překlad důležitými technickými detaily. **Jorunn Jacobsen Buckleyová** užila ve svých pracích i kolofony ze sbírky *Aspar Maluašia*, jež dodaly potřebné informace pro rekonstrukci příbuzenských a iniciačních linií mandejských kněží.¹²⁷ Důležitý článek asyrioložky **Francescy Rochbergové** pak propojuje materiál sbírky s asyrskými

¹¹⁸ Wallis Budge, *Amulets and superstitions*, str. 243.

¹¹⁹ Wright, *Catalogue of Syriac manuscripts in the British museum acquired since the year 1838*, str. 1219.

¹²⁰ Tyto své původní poznatky o fragmentech *Mašbuta d-Hibil Ziua* a *Alma Rišaia Rba* bych chtěl v budoucnu publikovat v podrobnější studii „Two Mandaic Fragments of Ritual Scrolls in the British Library“.

¹²¹ Rudolph, Kurt, „Die mandäische Literatur“, in: Macuch, Rudolf (ed.), *Zur Sprache und Literatur der Mandäer*, Walter de Gruyter 1976, str. 161.

¹²² Drower, *The Book of Zodiac*....

¹²³ *Ibid*, str. 1.

¹²⁴ Sarton, George – Siegel, F., „Seventy-Sixth Critical Bibliography of the History and Philosophy of Science and of the History of Civilization (To May 1950)“, *Isis* 41/3-4, 1950, str. 328-424: 374.

¹²⁵ Neugebauer, Otto, „The Study of Wretched Subjects“, *Isis* 42/2, 1951, str. 111.

¹²⁶ Neugebauer, „The Book of the Zodiac (Spar Malwašia) D. C. 31 by E. S. Drower“, *JAOS* 70/4, 1950, str. 309-313.

¹²⁷ Buckley, 2006.

věšteinými texty ze 7. století př. n. l.¹²⁸ *Aspar Maluašia* je svým složením komplikovaná a je zcela pravděpodobné, že její jednotlivé části byly spojovány v průběhu staletí podle určité struktury a že v sobě snad inkorporuje i mandejské *Zjevení Danielovo* (či *Apokalypsu Danielovu*), na jehož srovnání s arabskými¹²⁹ a syrskými¹³⁰ paralelami se chci v budoucnosti zaměřit v samostatné studii.

Další větší sbírkou je **Haršia Bišia** (Zlé čáry), vyskytující se ve třech kopiích. Zlomkovitou verzi D.C. 45 zakoupila Lady Drowerová v roce 1941 a novou kopii (D.C. 46) obdržela až o rok později. Při překladu textů ze sbírky *Haršia Bišia* vycházela Drowerová ještě z jiného, soukromého rukopisu.¹³¹

Malá sbírka **Pokladnice chudého kněze** (D.C. 43) pochází z roku 1853 a stejně jako většinu amuletů, zakoupila Drowerová tuto sbírku v roce 1939.¹³² Přímo z ní je přeložena pouze první část *Qmaha d-sir sahria* (jako D.C. 43 Aa) a to Christou Müller-Kesslerovou.¹³³

---

¹²⁸ Rochberg, Francesca, „The Babylonian Origins of the Mandaean Book of the Zodiac“, *ARAM* 11/2, 1999-2001, str. 237-247: 244.

¹²⁹ Furlani, Giuseppe, „Eine Sammlung astrologischer Abhandlungen in arabischer Sprache“, in: *Zeitschrift für Assyriologie und Vorderasiatische Archeologie* 33/1-2, 1921, str. 157–168. Sezgin, Fuat, *Geschichte des arabischen Schrifttums, Volume 7: Astrologie-Meteorologie und Verwandtes. Bis ca. 430 H*, Leipzig: Brill 1979, str. 312-317.

¹³⁰ Furlani, „Di una raccolta di trattati astrologici“, in: *Rivista degli Studi Orientali* 7, 1916-1918, str. 885-889.

¹³¹ Drower, „A Mandæan Book of Black Magic“, str. 149.

¹³² Buckley, str. 359-360.

¹³³ Müller-Kessler, *Die Zauberschalentexte...*, str. 138-142.

3. Podoba a obsah konkrétních nálezů

Kapitola věnující se podrobněji hlavním typům mandejských magických dokladů obsahuje rovněž překlady, které byly vybrány z mnoha primárních textů. Zvoleny byly podle literárních i filologických kritérií, často pak, aby na nich byly ilustrovány některé z mých poznatků a připomínek.

3.1. Kovové amulety

Mandejské kovové (především olovené) amulety patří ke druhu, který byl v období pozdní antiky velice rozšířen.¹³⁴ Jedná se o tenké proužky o šířce zhruba 3 až 7 cm a o délce od 20 do 30 cm¹³⁵ a na některých lze najít i stopy po nošení na krku.¹³⁶ Text na nich je vyryt špičatým předmětem na obou stranách po řádcích, kterých se může v amuletu vyskytovat i stovky.¹³⁷ Nálezy byly odborníky datovány různě. Nejstarší hranice byla Lidzbarským vymezena druhým stoletím¹³⁸ a za nejmladší datum je udáváno století šesté či příchod islámu.¹³⁹

Do dnešního dne bylo kompletně publikováno jedenáct kovových amuletů (deset olovených a jeden zlatý). U sedmi z nich se dochovala vstupní formule „Ve jménu Života“ (*bšuma d-hiia*)¹⁴⁰ s odchylkou v Macúchově čtvrtém amuletu (*bšumaihun*). V šesti případech se dochovala i začáteční požehnání klientovi, kde nechybí nejčastější prosba o uzdravení (*asuta*), dále i o ochranu (*natra*), očištění (*zakuta*), vyzbrojení (*zrzta*) a zpečetění (*hatmta*). Pro ilustraci si zde uvedeme překlad začátku amuletu vydaného roku 1909:

„Ve jménu Života velkého, vzdáleného, ochrana a uzdravení a očištění
budiž pro dům jeho, obydlí jeho, palác jeho a budovu jeho a ženu jeho a pro syny
jeho a dcery jeho a pro tělo jeho, P'ira Nukraie, syna Abandukta. Od sedmi pečetí

¹³⁴ Bohak, Gideon, *Ancient Jewish Magic: A History*, Cambridge University Press 2008, str. 150-153.

¹³⁵ Caquot, „Un phylactère mandéen en plomb“, str. 67; Naveh, „Another Mandaic Lead Roll“, str. 47; Müller-Kesslerová, *Die Zauberschalentexte...*, str. 136. Pouze jediný amulet ze zlata má rozměry 2 x 4,3 cm (Müller-Kessler, „A Mandaic Gold Amulet in the British Museum“, str. 83).

¹³⁶ Např. amulet v Caquot, „Un phylactère mandéen en plomb“.

¹³⁷ Což je konkrétně případ amuletu publikovaného Lidzbarským v roce 1909 (278 řádků!).

¹³⁸ Lidzbarski, „Ein mandäisches Amulett“, str. 350. Svou dataci pak na sklonku svého života opravil na 3. stol. n. l. (Macuch, Rudolf, „Anfänge der Mandäer“, in: F. Altheim; R. Stiehl (eds.), *Die Araber in der Alten Welt II*, Berlin 1965, str. 138-139).

¹³⁹ Macuch, „Altmändaische Bleirollen“, 1967, str. 96.

¹⁴⁰ Lidzbarski, „Ein mandäisches Amulett“, str. 352; Macuch, „Altmändaische Bleirollen“, 1967, str. 117 a Macuch, „Altmändaische Bleirollen“, 1968, str. 43, 45; Müller-Kessler, „The Story of Bguzan-Lilit, Daughter of Zanay-Lilit“, str. 186; „A Mandaic Gold Amulet in the British Museum“, str. 84; *Die Zauberschalentexte...*, str. 136; „Interrelations...“, str. 199.

jsem opečetěn a od osmi bratrů mých jsem ozbrojen.“

Po tomto začátku následuje vlastní text magického zařikávání, jenž je často vypravován v první osobě a popisuje mýtické střetnutí postavy Říše Světla s démony:

„Přišel jsem a nalezl jsem¹⁴¹ ve dveřích Nukraie, jak (tam) stojí planety, jako kalamita ve vsi naší rozpoutaná, neštěstí rozpoutané ve městě našem, pohroma velká na prahu našem. A já Iukabar, syn Anušaga, bál jsem se a polekal jsem se a k Životu volal jsem a Poznání Života jsem se doprošoval. I řekl jsem mu: ‚Ty, Poznání Života, zlom toto neštěstí a vyžeň tuto ránu od prahu Nukraie a pohromu zlou ze vsi naší. A planety, jak jsou zlé, že stojí v hněvu, aby zlo vymýšlely.‘“¹⁴²

V textu jasně vidíme důraz, který byl kladen na dveře (*baba*) a práh (*'supta*), jako na místo, skrze něž démoni mohou vstupovat do klientova obydlí. Stejná rétorika se vyskytuje na několika místech fragmentů prvního Macúchova amuletu:

„Budiž uzdravení a ochrana Pravdy pro dveře a dům a práh jeho, Aby a syna Mrtai, v moci Hurarana.¹⁴³ (...) Já jsem Sam, *mana*¹⁴⁴ vyvolený Prvního Života. Vzpomínám na dům a dv(eř)e a práh a dobytek a syny a dcery a chléb a vodu Rudy, syna matky jeho. (...) A Život vztyčil (a) vložil ruku na dům, dveře a práh, na vchod i východ Rudův.¹⁴⁵ (...) Vy, andělé, opečet'te dům jeho, obydlí jeho a práh jeho a ves jeho, Rudy, syna matky jeho a zvěř jeho od moru a příbytek jeho od moru a pohromy a neštěstí.“¹⁴⁶

Za zajímavý jazykový jev považuji podobnost mezi slovem práh (*'supta*) a pohroma (*šisupta*). To je nejlépe vidět v jedné větě ze druhé ukázky výše: „pohroma velká na prahu

¹⁴¹ Formulí „přišel jsem a nalezl jsem“ nalezneme i v Naveh, Joseph, „Another Mandaic Lead Roll“, str. 47-53:48, ř. 1 a 27.

¹⁴² Lidzbarski, „Ein mandäisches Amulett“, str. 352.

¹⁴³ Fragment Ia; *thuilh asuta unatra d-kušta lbaba ulbita u'squpth d-aba ubrh d-mrtai bhial huraran*; Macuch, „Altmändaische Bleirollen“, 1967, str. 116, ř. 2-5.

¹⁴⁴ Duch, bytost (*A Mandaic Dictionary*, str. 246).

¹⁴⁵ Fragment Ia; *ana sam mana 'tita qudm hiiia 'dkrit 'lbita ub(ab)a u'squpta uhiuta ubnh ubnath ulhma umia d-ruda brh d-'mh* (...) *uhiiia aqim asim 'ida 'luah d-bita lbaba u'squpta laila unpaqa d-ruda*; Macuch, „Altmändaische Bleirollen“, 1967, str. 120, ř. 80-84 a 90-93.

¹⁴⁶ Fragment Ic; *anatum mlakia htmuia lbith uldurh u'squpth ulmata d-ruda brh d-'mhia ubrith mn mutana ulskinth mn mutana uqiria ušisupta*; Macuch, „Altmändaische Bleirollen“, 1967, str. 132, ř. 49-53.

našem“, která přepsaná v mandejštině vypadá: *šiqupta rbtia b'squptan*.¹⁴⁷ V textu jsem tučně vyznačil znaky společné oběma slovům. Překlad výrazem „pohroma“ volím proto, že obsahuje stejné souhlásky, jako slovo „práh“ (tedy PRH) a čtenář zde může vidět tuto slovní hříčku i v češtině. Hra se slovy je pro magii charakteristická,¹⁴⁸ avšak mandejská psaná magie není v tomto ohledu zmapovaná do uspokojivé míry.

Důležitost prahu a dveří v mandejské magii se odráží i v nakládání s vyrobenými amulety a dalšími ochrannými předměty. Kovové nádoby popsané formulemi a amulety zhotovené z plíšků se ukládaly při nemoci či po smrti právě práh.¹⁴⁹ Důvodem snad byla představa, že se démoni zaleknou nejen textu v amuletu, ale rovněž kovového materiálu, kterého se podle předovýchodní tradice démoni bojí¹⁵⁰ a do příbytku nevstoupí. Hadrové panenky pošíité modrými knoflíčky či ulitami a vyobrazení hada se umísťovaly naproti tomu nad dveře.¹⁵¹ S magickými miskami, o nichž si poreferujeme v následující kapitole, se nakládalo podobně. Měly ochraňovat příbytek lidí před negativními silami a svým umístěním také vymezovat ochranné magické pole.

3.2. Magické misky

Obecně lze mandejské magické misky popsat jako obyčejné hliněné misky, vytvořené na hrnčířském kruhu, jejichž průměr se zpravidla pohybuje v rozmezí od 15 do 20 cm.¹⁵² Barva jejich materiálu se často různí. Můžeme pozorovat narůžovělou, nazelenalou či obyčejnou hnědou hlínu.¹⁵³ Nemyslím si však, že bychom mohli cokoli usuzovat z velikosti, tvaru či barvy misky. Za daleko důležitější pro rekonstrukci tehdejších mandejských náboženských představ a magických praktik však považuji právě obsah misek – magické formule a případné ilustrace.

Texty bývají aranžovány různými způsoby.¹⁵⁴ Nejčastější je linie textu svinutá do spirály, kdy pisatel začínal formuli psát od středu. Méně početným způsobem zápisu je pak rozdělení formule na odstavce, kdy každý byl zapsán do jedné výseče (třetiny, čtvrtiny apod.)

¹⁴⁷ Slova *šiqupta* a *'squpta* se vyskytují také v I. Macúchově amuletu, ovšem nikdy tak blízko sebe, jako v případě amuletu Lidzbarského.

¹⁴⁸ Např. Faulkner, Raymond O., *The Egyptian Book of the Dead: The Book of Going Forth by Day*, San Francisco: Chronicle Books 2008, str. 147.

¹⁴⁹ Drower, Ethel Stefana, *The Mandeans of Iraq and Iran: Their Cults, Customs, Magic Legends, and Folklore*, Oxford 1937, str. 50 (dále jen jako *MII*).

¹⁵⁰ Bohak, Gideon, str. 286.

¹⁵¹ *MII*, str. 50.

¹⁵² Pro podrobnější tabulky s rozměry viz Segal, str. 165. Raritou je pak miska BM 91777 s průměrem 40 cm (Segal 107M).

¹⁵³ Odstíny se zabývá Erica Hunterová v Segal, str. 166 a také Morony, Michael G., „Magic and Society in Late Sasanian Iraq“, in: Noegel Scott B. – Walker, Joel Thomas – Wheeler, Brannon M. (eds.), *Prayer, magic, and the stars in the ancient and late antique world*, The Pennsylvania State University Press 2003, str. 83-107: 94.

¹⁵⁴ Pro podrobnou tabulku viz Segal, str. 171.

misky.¹⁵⁵ Kuriozitou je pak psaní textů od středu v paprscích.¹⁵⁶ Texty tohoto druhu amuletů jsou kvůli nedostatku prostoru kratší, než tomu bylo v případě olovených proužků.

Některé misky obsahují vyobrazení postavy či zvířete.¹⁵⁷ Postavy jsou nakreslené jednoduchým a hranatým způsobem, který je pro magické texty a mandejské ilustrace charakteristický. Z osmi mnou analyzovaných vyobrazení postav¹⁵⁸ mají tři z nich pravou nohu v okovech.¹⁵⁹ V případě, že se jedná o vyobrazení démona, můžeme předpokládat, že se za pomoci tohoto ztotožnění mohl tvůrce misky pokoušet skutečně postihnout daného démona.

Ačkoliv žádná z misek nenese přímo v textu datum svého původu, jako je tomu v kolofonech klasických a novějších mandejských textů, mnoho badatelů se o datování těchto artefaktů pokoušelo. V současnosti můžeme jejich vznik zařadit do 6. až 8. století.¹⁶⁰ Opět se jedná o jedny z nejstarších dokladů mandejské písemnosti a jazyka.¹⁶¹ Takováto forma amuletu byla v tehdejší době populární nejen mezi Mandejci, ale i mezi ostatními skupinami obyvatel tehdejší Mezopotámie, jelikož byly nalezeny ještě misky židovské¹⁶² a syrsy psané (křesťanské a manichejské).¹⁶³ Z pozdější doby (12. stol. n. l.) se dochovaly také astrologické a lékařské bronzové misky arabské, které jsou však daleko sofistikovanější a jinak se i užívají.¹⁶⁴

Struktura amuletů psaných pro různé klienty je téměř totožná. Klasická vstupní formule mandejských textů „Ve jménu Života“ (*bšumaihun d-hiia*, *bšuma d-hiia*) se překvapivě neobjevuje ani v polovině mně dostupných mandejsky popsáných misek. Po tomto „otevření“ přichází na řadu zpravidla výčet kvalit „uzdravení, zpečetění, ozbrojení, ochrana a očistění“ (*asuta uhtmta uzrztu unatrta uzkuta*), které má klient (příp. další osoby a věci) obdržet. Zde je nutné, aby bylo uvedeno přesné *maluaša* jméno¹⁶⁵ klienta i se jménem jeho matky, díky

¹⁵⁵ Např. BM 91714 (Segal 94M), BM 91736 (Segal 95M), BM 91781 (Segal 93M), BM 132168 (Segal 101M).

¹⁵⁶ Např. BM 114398 (Segal 108M), de Morgan, pl. I.,

¹⁵⁷ Na misce BM 114398 (Segal 108M) je vyobrazen ve středu textu škorpión.

¹⁵⁸ Ilustrace na miskách BM 91781, BM 91714, BM 91736, BM 91728, BM 127398 (Segal 93M, 94M, 95M, 96M, 110M) a Pognon č. 4, č. 4, č. 15.

¹⁵⁹ BM 91714, BM 91736 (Segal 94M a 95M) a Pognon č. 15.

¹⁶⁰ Segal, str. 21-22.

¹⁶¹ Rudolph, Kurt, „Die mandäische Literatur“, str. 163.

¹⁶² Layard, str. 509-526; Montgomery, *Aramaic Incantation...*, str. 117-222. Segal, str. 43-103.

¹⁶³ Layard, str. 521; Montgomery, James Alan, „A Magic Bowl-Text and the Original Script of the Manichaeans“, in: *JAOS* 32/4, 1912, str. 434-438; Montgomery, *Aramaic Incantation...*, str. 223-243; Gordon, Cyrus Herzl, „An Incantation in Estrangelo Script“, in: *Orientalia* 18, 1949, str. 336-341; Montgomery, „A Syriac Incantation Bowl with Christian Formula“, in: *The American Journal of Semitic Languages and Literatures* 34/2, 1918, str. 137-139; Teixidor, Javier, „The Syriac Incantation Bowls in the Iraq Museum“, in: *Sumer* 18, 1962, str. 51-62; Segal, str. 147-150.

¹⁶⁴ Spoer, H. Henry, „Arabic Magic Medicinal Bowls“, in: *JAOS* 55/3, 1935, str. 237-256; „Arabic Magic Bowls II: An Astrological Bowl“, in: *JAOS* 58/2, 1938, str. 366-383.

¹⁶⁵ Jména uváděná ve spisech nejsou jména civilní (*laqab*), ale jména tajná (*maluaša*), která slouží náboženským a magickým účelům, a jsou jednotlivým Mandejcům určena podle měsíce a hodiny narození. Více viz *MII*, str.

němuž je klient přesně identifikován. Někdy jsou kvality zajišťovány přímo pro „tělo, ducha a duši“ klienta (*pagra ruha unišimta*). Po této „adrese“ přichází na řadu samotný magický text, který většinou proklíná a ponižuje síly Temnoty (dosl. je svazuje – *asiria*). Bývá zde i obsažen mýtus (či jen odkaz na něj), v němž je zlo poráženo dobrem. Právě pouhým připomenutím tohoto příběhu je moc démonů magicky oslabena. Následovat může přímá řeč písaře textu, který skrze ni posiluje svou magickou moc i moc textu. Celý text misky uzavírají opět žehnání klientovi a je zde i připojena klasická mandejská fráze „A Život vítězí!“ (*uhiiia zakin, uhiiia zakh*).

Již z výše popsaných částí textů získáváme informace o mandejském náboženství 6. - 8. stol. n. l. Mandejci věřili ve svrchovanost Velkého Života (*hiia rba*) a jejich antropologie operovala s prvky, s nimiž operovaly orientální školy gnóze.¹⁶⁶ V textech jednotlivých misek pak můžeme nalézt ještě další prvky věrouky, jen nejsou již tak hromadně zastoupeny, jako ty předchozí. Klasickou mandejskou dualistickou rétoriku světla a temnoty nalezneme roztroušenou v textech, které hovoří o světech lesku a světla (*almia d-ziua unihura*)¹⁶⁷ nebo o velkých oblecích světla (*lbušia rba d-nhura*).¹⁶⁸ Lesk je zde také personifikován jako „Ziua Veliký Prvotní, syn Života Velkého Prvního“ (*ziua rba qadmaia br hiia rbia rišia*).¹⁶⁹

Pro zajímavost, zde uvedu alespoň částečný překlad misky, jež je velice bohatá na prvky mandejských náboženských představ:¹⁷⁰

Požehnání klientovi:

„Uzdravení budiž pro něj, pro tělo jeho, ducha jeho a duši jeho, Abdrahmana, syna M'sui a pro ženu jeho Bašniru, dceru Šhpridy a pro syny jejich mužské a dcery jejich ženské.“

Mytologická část:

„Z jednoho příbytku Světla vyšel jsem. Postava (má) malá zvětšila se. Ze dvou příbytků Světla vyšel jsem. Hlas můj malý zvětšil se. Ze tří příbytků Světla vyšel jsem. Utry velké po pravici mé jsem zavola. Ze čtyř příbytků Světla vyšel jsem. Utry malé po levici mé jsem zavola. Z pěti příbytků Světla vyšel jsem. Jordán Života Prvotního jsem zavola. Ze šesti příbytků Světla vyšel jsem. Neděli a nádobu almužny jsem zavola. Ze sedmi příbytků Světla vyšel jsem. Pokolení

81-82.

¹⁶⁶ Rudolph, Kurt, *Gnóze*, Praha: Vyšehrad 2010, str. 93-94.

¹⁶⁷ BM 117872 (Segal 79M), Segal, str. 105, ř. 4-5.

¹⁶⁸ BM 91774 (Segal 105M), Segal, str. 137, ř. 13.

¹⁶⁹ BM 91708 (Segal 83M), Segal, str. 110, ř. 14.

¹⁷⁰ Překládám z mandejštiny dle transliterace (Segal, str. 108-109) i fotografie misky BM 91709 (Segal 82M).

velkého ducha Života jsem zavolal. Ze stromu, co (je) plný hojnosti a ze stromu, co (je) samá sláva.“

Řeč písaře:

„Když nůž tajemství v ruce mé svírám, obtahuji dům se čtyřmi kouty. Obtahuji palác se čtyřmi rohy, obtahuji sedm postav Temnoty se sedmi prsty. Ve jménu Života, obtahuji jej, tento dům. Ve jménu Utrů, obtahuji jej, tento dům. Ve jménu těch, co lámou chléb Života a neděle a nádoby almužny, obtahuji tento dům a zapečetuji ho ve jménu Iušamina Čistého v tomto nařízení, které zavolal Pán Hibil na sedm podob Te(mnoty). (...)“

Druhé požehnání klientovi a závěr:

„Pro tento dům, obydlí, palác a budovy a pro tělo, ducha a duši Abdrahmana, syna M‘šui a pro tělo Bašniry, dceru Šhpridy a pro syny jejich mužské a dcery jejich ženské. A Život vítězí!“

Poznámka:

„Do čtyř koutů domu.“

Z textu jasně vidíme již výše nastíněnou strukturu. V případě misky BM 91709 je zde klient uveden i se svou manželkou a po úvodním požehnání následuje přímá řeč některého posla Světla či snad klientova, která popisuje průchod skrze příbytky Světla. Je možné, že se jedná o strážnice *maṭarta* či o příbytky, které jsou přímo v Říši Světla, do níž se po smrti duše správného Mandejce dostává.

Méně mytologická je pak promluva samotného tvůrce misky, z níž lze vydedukovat i magický význam misek i praxi s nimi spojenou. Pisatel hovoří o ohraňování, vykreslování či obtahování (*sairna*) čtyř koutů domu, které právě snad byly vymezeny čtyřmi umístěnými miskami. To potvrzuje i poznámka, uvedená za samotným textem. Pro ochranu domů se tedy zřejmě vyrobily čtyři misky, které se umístily do koutů domu a vymezovaly tak magický ochranný prostor. Ty také byly zakopávány k prahu domu v období nemoci. Dvě obrácené misky proti sobě s trochou soli¹⁷¹ měly sloužit jako past na démony. Ty se také umísťovaly ke hrobům lidí zemřelých na nějakou nemoc¹⁷² – snad aby zachytily démona dříve, než se dostane zpět ke zdravým lidem. Obrovský nález takovýchto misek skutečně pochází ze hřbitova u města Khuabir, jak jsem již uvedl v historické části. Na vnějšku některých z nich

---

¹⁷¹ *III*, str. 348.

¹⁷² *III*, str. 25.

byla nalezena poznámka „na hřbitov“ (*d-bit qburia hu*).¹⁷³

Z mandejského náboženství nalezneme v předloženém textu pojmy jako je *‘utria* (světelné bytosti), *škinta* (příbytek), *k(a)na d-zidqa* (almužna, rituální pokrm, dosl. nádoba almužny), *habšaba* (neděle), *iardna* (Jordán), *kna mana rba d-hiia* (pokolení velikého ducha či bytosti Života). Všechny tyto výrazy jsou doložené v klasických textech, v mytologii i v současných rituálech. Jordán tradičně figuruje v rituálech, při nichž je jakákoliv užívaná řeka nazývána Jordánem¹⁷⁴ a také přímo v mandejské kosmogonii: „To (je) Jordán Veliký, co konce a počtu mu není, co se nad ním tyčí ratolesti a (jsou) šťastné a jásající. (Jsou) všechny velebením naplněné a stojí od kraje ke kraji. A z Jordánu Velikého vznikly Jordány bez konce a počtu.“ (*GI* 69:13-16). V mandejské kosmologii nalezneme jak Utry, tak jejich příbytky (*škinta*) v říši Světla: „Požehnány jsou tyto příbytky, jenž jsou skryté. V každém příbytku sídlí tisíc tisíců Utrů bez konce a desetitisíce desetitisíců příbytků bez počtu.“ (*Q* 74:13-17). Neděle i almužna jsou rovněž k nalezení pospolu v klasických mandejských textech, zejména v rituálních. V *Qulastě* rozmlouvá Šitil s dušemi při nebeském předobrazu pozemského rituálu *masbuta*: „„Pokud půjdu s vámi k Jordánu, kdo bude vaším svědkem?“ „Jordán a dva jeho břehy nám budou za svědky. *Pihata* a *kušta* a *mambuha*¹⁷⁵ nám budou za svědky. Neděle a nádoba almužny nám budou za svědky.““ (*Q* 28:14-18). Pojem *kna mana rba d-hiia* by v našem textu mohl označovat pokolení Mandejců, kteří jsou na jiných místech označováni za „pokolení duší“ (*kana d-nišmata*) či za „pokolení Života“ (*kana d-hiia*). Sedm podob Temnoty (*šaba dmuata d-hišuka*) pak může odkazovat k Sedmeru planet (*šuba, šibiahia*).

3.2.1. Pognon 1894 – příklad rekonstrukce

Následující kompletní český překlad podává čtenáři první mandejskou magickou misku publikovanou Henri Pognonem v roce 1894.¹⁷⁶ Amulet je sepsán pro muže jménem M‘harqa, jeho rodinu a statky. Miska má v průměru 19,5 cm a hloubku 6,5 cm.¹⁷⁷ Text je psaný ve třinácti řádcích ve spirále od středu misky ve směru hodinových ručiček. Dnes je miska uchována v Louvru, pod číslem AO 14.963.¹⁷⁸ V závorkách uvádím dosud nerekonstruovaný text podle misky s identickým obsahem, která byla přeložena o více jak sto let později.¹⁷⁹

¹⁷³ Misky č. 5, 7, 8, 12, 16, 20, 30 a 31 v Pognon, *Inscriptions mandaites des coupes de Khouabir*.

¹⁷⁴ Viz Gebelt, „Mandejské náboženství“, str. 47.

¹⁷⁵ Rituální chléb, rituální podání ruky (dosl. však „pravda“) a doušek vody.

¹⁷⁶ Viz kapitolu „Dějiny bádání“.

¹⁷⁷ Pognon, „Une incantation contre les génies malfaisants en mandaité“, str. 193.

¹⁷⁸ Müller-Kesslerová, *Die Zauberschalentexte*..., str. 116.

¹⁷⁹ Müller-Kesslerová, *Die Zauberschalentexte*..., str. 115.

„Ve jménu (Života),
uzdravení budiž pro něj, pro M'harqa, syna Kuašizaga.

Svázání jsou démoni v okovech železných a svázány jsou Lility v řetězech olověných. Svázání jsou ďáblové mužští čarodějní a svázány jsou Lility ženské čarodějné, co útočí na ně sny ohavnými a horečkami a zjeveními a viděními ohavnými a výjevy ohavnými, na syny lidské. Pošpiňují je a znečišťují je a staví je do oblaků Temnoty, syny Ada(movy). Svázány jsou všechny sny zlé a taje zlé a výjevy ohavné a svázány jsou všechny Ruhy zlé, škodící, odporné, kruté a p(o)ražené a smrduté, co hlavy jejich se ne(pozvednou a) vz(e)zření tváří jejich se nepozvedne a zlé neohrozí M'harqa, syna Kuašizaga, muže, a manželku jeho, Duktanbu, dceru Kumaíy a (děti její)ch.

Svázán a zapečetěn jest tento dům, sídlo, příbytek, budova a tělo M'harqy, muže, syna Kuašizaga, a manželky jeho, Duktanby, dcery Kumaíy, ženy, a potom(ků jejich mužský)ch a potomků jejich ženských. Z pravé strany jejich k levé straně jejich a z levé strany jejich k pravé straně jejich. A od vlasů hlav jejich až k nehtům noh(ou její)ch a od nehtů n(ohou jejich a)ž k vlasům hlav jejich. Na věky věků.

Uzdravení a očištění a zpečetění a ochrana budiž pro tento dům, sídlo, příbytek, budovu M'harqy, syna Kuašiza(ga, a manželky jeho, Duktan)by, dcery Kumaíy, a pro syny jeho a dcery jeho.

A Život vítězí!“

Touto velice skromnou rekonstrukcí chci poukázat na možnosti, které se nabízejí badatelům, jenž mají k dispozici nálezy poškozené, nekompletní a nečitelné. Vzhledem k tomu, že byly amulety vytvářeny podle vzorů opsaných ve sbírkách, lze nalézt mezi všemi magickými doklady několik paralel a kopií. Ty můžeme vzájemně porovnávat a chybějící místa jedné verze rekonstruovat s pomocí míst verze, kde je prokázáno, že je chybějící část zachována.

3.3. Nejnovější amulety

Třetí kategorií dokladů jsou papírové ruličky, které obsahují opět magické texty svou strukturou i charakterem podobné předchozím typům nálezů. Z kapitoly o dějinách bádání víme, že většinu z nich zakoupila Lady Drowerová. V amuletech psaných na papíře nalezneme informace, které jsou důležité pro poznání jejich zhotovování a praxe s nimi

spojené. Nachází se v nich návody pro klasickou výrobu těchto psaných ochranných prostředků, které se zavěšovaly na krk klienta. Znění jednoho z nich si zde uvedeme: „Tento *,Svitek proti d'asum‘* a *,Vykoupení z nemoci malých‘* napiš tomu, kdo se bojí a pláče a děsí. Napiš (to a) uzavři do pouzdra rákosového dutého a připevni na krk. A bude úleva a uzdravení skrze moc Pána našeho.“¹⁸⁰

Některé texty ovšem obsahují poznámku, která nehovoří o zapsání kouzla na papír a vložení do pouzdra, ale o jiném požívání jeho moci. Setkáme se s již známým zapisováním formule na misku, která však má být z kovu: „Tajemství tohoto nařízení úlevy pro toho, kdo (je) sevřen a pošpiněn čáry, napiš mu na misku z cínu či olova.“¹⁸¹ Další praxí bylo přečíst říkání nad mastí, zhotovenou z rozličných přísad, a pomazat s nimi klienta: „Naber vodu z ústí Eufratu lesku a olej sezamu bílého a vinný kámen¹⁸² a sůl vonnou a vosk¹⁸³ a vodu z Velkého Jordánu vody Života. A vyslov toto nařízení nad tím a rozetři to po těle N. syna N.“¹⁸⁴

Všechny tři výše zmíněné způsoby v sobě kombinuje jeden z dokladů, který hovoří jak o misce, tak o amuletu v pouzdře, tak o pomazání nemocného: „Tajemství napiš na pergamen dobrý a vlož do trubičky, co celá je uzavřená, a vlož (ji) na něj, na toho, co oko mnohých postihlo ho a každé jeho oko. A přečti to nad olejem sezamovým a solí a vodou. A dej na něj olej a potři ho.“¹⁸⁵ Rozšířenější postupy jsou smíšeny i s méně známými. Bezesporně zajímavým případem je umístění formule na veřeje: „Tajemství toto napiš na plátek z cínu nebo (jej) napiš na dveře vnější. Dále poutkem připevni (to) tomu, co oko postihlo ho. Bude uzdravení. Život vítězí nad vším počínáním.“¹⁸⁶ Rovněž usmrcování ovcí, jako cesta zajištění si zdraví, nás může překvapit: „Tyto dva oddíly napiš na plátek olova nebo na pergamen dobrý a vlož ho do pouzdra rákosového dutého. A poraž ho, berana či ovci a sůl a olej

¹⁸⁰ D.C. 20; *hazin šapta d-dahlulia ušalhapta d-mahria startia kdub lman d-dahil ubakia umistaruad kdub hrám bgupta d-qaina d-zrara u'aliq bsura uhauia ruaha uasuta bhaila d-maraian mšaba uhauia šumh*; Burtea, Bogdan, „Ein mandäischer magischer Text aus der Drower Collection“, str. 77.

¹⁸¹ D.C. 21/3; *raza d-hazin pugdama šrita lman d-'sir umtanap bharšia d-kdubalh 'ltasa d-anka uabara*; Drower, „*Šafta d Pishra d Ainia*“, in: *JRAS* 4, 1937, str. 595.

¹⁸² *mihla pt pšar gupna* – Drowerová překládá jako „salt, daughter of Melting (exorcism); a plant.“ Dosl. bychom však mohli přeložit jako „sůl, dcera (tj. produkt) rozpuštěného vína“. Překlad „vinný kámen“ jsem však zvolil proto, že se takto označuje sůl kyseliny tartarové, vznikající chemickými reakcemi při kvašení vína (McGovern, Patrick E., *Ancient Wine: The Search for the Origins of Viticulture*, Princeton University Press 2003, str. 56).

¹⁸³ *šmaia* – snad vosk, jak překládá Drowerová (arab. شمع).

¹⁸⁴ D.C. 21/1; *bpramanak d-nisab mia mn pum praš ziua umiša br šušma hiuara umihla pt pšar gupna umihla šatra šita ušmaia umia mn iardna rba d-mia hia uadkar hazin pugdama 'lh ušuph bpagra d-P. br P.*; Drower, „*Šafta d Pishra d Ainia*“, in: *JRAS* 4, 1937, str. 592.

¹⁸⁵ D.C. 21/14; *raza kdub lmagalta d-tabia urmia bgufta d-kul d-hauia htim urmilh lman d-aina d-napšia mahialh ukulh aina uqrih lmiša d-šušma umihla umia urmih 'lh miša ušuplh*; Drower, „*Šafta d Pishra d minia*“, in: *JRAS* 1, 1938, str. 5.

¹⁸⁶ D.C. 21/11; *raza hazin kdub ltasa d-anka ukdub bbaba baraiia turn basara rumtan lman d-aina mahialh hauia asuta hia zak'in 'l kulhun 'ubadia*; Drower, „*Šafta d Pishra d minia*“, in: *JRAS* 1, 1938, str. 4.

sezamový. A bude uzdravení pro muže a ženu a pro syna a pro dceru. Dále přečti to nad solí a nad plody a hrozny a stromy a nad semeny a nad osivem. Život vítězí.“¹⁸⁷

Po stručné části věnované kategorizaci a ukázkám návodů k amuletům, bych se chtěl věnovat otázkám, které při studiu daných textů nutně vyvstávají. Jak je možné, že text, který je podle návodu např. určen pouze pro zapsání na kovovou misku či pro přečtení nad mastí, je nalezen na amuletu z papíru? Takovéto nedodržování předpisů si lze vysvětlit neznalostí mandejštiny u specialistů, kteří amulety evidentně jen mechanicky přepisovali, neznali jejich přesné znění či se nenamáhali text prostudovat. Obsahy textů, jejichž žánr koloval v mandejském prostředí i více jak tisíc let (vezmeme-li v úvahu misky ze 6. stol. n. l. a texty pouze sto let staré, které byly původně pro misky určeny), tedy upadly postupem času v zapomnění a staly se pouze předmětem obchodu, kterému nebyli schopni porozumět jak klienti, tak řemeslníci. I dnes lze při mandejských rituálech pozorovat skutečnost, že mandejští kněží předčítají rituální texty spolu s poznámkami, které doprovázejí text z organizačních důvodů.¹⁸⁸ Další otázkou pak je, zda skutečně Mandejci praktikovali předepsané porážení ovce. To již tradičně činí během iniciace kněze,¹⁸⁹ rituálu pro posvěcení svatyně *mandi*¹⁹⁰ a při dalších obřadech typu *masiqta*.¹⁹¹ Vedle těchto tradičních rituálů je ovce porážena ještě na lidové úrovni z magických důvodů, aby byl chráněn nově postavený dům, pod jehož prahem je ovčí hlava zakopána.¹⁹² Usmrcení ovce v mandejské magii se nám tak nemusí zdát cizí či kuriózní a vzhledem k jeho praktikování i v „oficiálním“ kultu, se nejeví ani jako heretická.¹⁹³

3.3.1. *Qmaha d-Hibil Ziua – nepřeložený velikán*

Amulet, zmíněný již výše v souvislosti s Jean-Jacquesem de Morganem, je znám ještě ve verzi D.C. 44 a ve fragmentech pod čísly D.C. 12, D.C. 13, D.C. 14, D.C. 15.¹⁹⁴ Pařížská verze tohoto oblíbeného amuletu sestává z pěti částí, které v sobě obsahují jednu či více magických formulí. Jeho strukturu lze popsat následovně:

I. část osahuje sedm textů, které popisují odhánění zlých démonů a kouzel z přítomnosti klienta a zároveň zhotovitele amuletu Adama, syna Simat. Jedná se tedy snad o část, která je

¹⁸⁷ D.C. 21/8; *hazin tartin babania kdub ltasa d-abara 'u lmagalta d-tabia urmih bgufta d-qaina d-zrara urmih para upartia umihla umiša d-šušma hauia asuta lgabra u'nta u'lianqia u'l ianqita tum qrih lmihla u'l piria u'mbia u'lania u'izira u'l bazira hiia zakin*; Drower, „*Shafta d Pishra d minia*“, in: *JRAS* 1, 1938, str. 1.

¹⁸⁸ Dle informací od dr. Gebelta.

¹⁸⁹ *MII*, str. 156.

¹⁹⁰ *MII*, str. 137.

¹⁹¹ *MII*, str. 180 a 197.

¹⁹² *MII*, str. 50.

¹⁹³ Podle Lady Drowerové kněží tvrdí, že toto porážení ovce laiky je „irreligious“ – nenáboženské (*MII*, str. 50).

¹⁹⁴ Buckley, str. 360.

samostatně známá pod jménem *Pašar Haršia* (Zahnání čar, D.C. 12).¹⁹⁵ Před sedmým textem se nalézají ilustrace tří různě stylizovaných obdélníků. Zajímavé je, že v textu č. 3. můžeme nalézt rituální hůl *margna* a v textu č. 4. pak *klila* a *pandama* – části rituálního oděvu *rasta*.¹⁹⁶

II. část začíná klasickou úvodní prosbou opisovatele a pokračuje devíti magickými texty. Rovněž zde se vyskytují termíny pro části oděvu *rasta*. *Klila* např. v textu č. 4. a opasek *himiana* v textech č. 2. a č. 4.¹⁹⁷ V nejkratším pátém textu nalezneme obdobu jména židovského Boha, která zní *Iahu*.¹⁹⁸ I když toto jméno užívaly i nežidovské texty,¹⁹⁹ je pravděpodobnější, že konkrétní formule byla přijata ze židovského prostředí, jelikož přepis jména více odpovídá židovskému způsobu (יהו).²⁰⁰ Před šestým textem II. části, který hovoří o démonech, co „jedí tělo jako maso a pijí krev jako víno,“²⁰¹ jsou vyobrazeny dvě postavy zřejmě spoutaných démonů.²⁰²

III. část je složena ze šesti textů. Pátý si zde pro jeho zajímavou rétoriku uvedeme: „(Tak, jako) ústa lva jsou ucpána beranem, ústa vlka jsou ucpána kůzlem, ústa lišky jsou ucpána kočkou, (jsou i) ústa jejich, všech synů lidských zlých, (ucpány) jehlami olověnými. A tak volám (na) nepřitele mého a (na) každou osobu, co stojí přede mnou, (co) vzala bič na mne. A Život vítězí.“²⁰³

IV. díl obsahuje textů nejvíce – deset. Barvitý popis „magického brnění“ obsahuje čtvrtá formule: „Sedm obleků vody a lesku odívá mne a sedm košil vody mne zahaluje. A sedm helmic vody na hlavě mojí je mi nasazeno a posazeno (na) mně. Sedm obleků lesku mne zahaluje. Sedm helmic železných na hlavě mojí je mi posazeno. Sedm obleků mečů a dýk a šipek (je) po pravé straně mé (a) jdou přede mnou. A sedm obleků mečů a dýk a šipek (je) po levé straně mé i za mnou jdou. Na vrcholku končí na mém oděvu na hlavě. A meče a dýky a šipky bolestivé²⁰⁴ zajišťují mne a opečetují mne. Mne, Adama, syna Simat.“²⁰⁵ Stejně, avšak rozsáhlejší, líčení takovýchto nebezpečných oděvů nalezneme i ve dvou textech amuletu D.C. 33. Vedle sedmi obleků (*lbušia*), košilí (*ksii*) a helmic (*qurahia*) se zde hovoří

¹⁹⁵ Buckley, str. 353. Vzhledem k tomu, že oproti ostatním fragmentům „amuletu Hibila Ziuy“ má dochovaný samostatný řetězec tradentů z roku 1480 (*ibid.*), lze předpokládat, že od té doby opravdu koloval samostatně, dokud nebyl zahrnut do naší kompilace.

¹⁹⁶ de Morgan, str. 256, sl. 3.

¹⁹⁷ de Morgan, str. 257, sl. 6 a str. 258, sl. 8.

¹⁹⁸ de Morgan, str. 261, sl. 14.

¹⁹⁹ Např. řecké *Iao* či koptské *Iaho* (Smith, Mark S., *God in Translation: Deities in Cross-Cultural Discourse in the Biblical World*, Wm. B. Eerdmans Publishing, 2010, str. 278).

²⁰⁰ Např. Naveh, Joseph – Shaked, Shaul, *Amulets and Magic Bowls*, str. 45 a 51).

²⁰¹ *uniklia lbisra ki bisra unišitai lzma ki hamra*; de Morgan, str. 262, sl. 15.

²⁰² de Morgan, str. 262, sl. 15.

²⁰³ de Morgan, str. 264, sl. 19, spodní text.

²⁰⁴ Slovo *‘iasbia* je snad špatně přepsané slovo *‘usbia* (*A Mandaic Dictionary*, str. 345).

²⁰⁵ de Morgan, str. 266-267, sl. 23-24.

i o opascích (*himiania*) a sandálích (*sandlia*).²⁰⁶

V. úsek tvoří jedna velice dlouhá magická formule zakončena kolofonem o zhotovení amuletu. Ten pro sebe opsál Adam, syn Simat, ze spisu (*kdaba*), který je pouze druhou kopií v zaznamenaném řetězci písařů. Můžeme tedy předpokládat, že struktura celého amuletu se všemi formulemi je poměrně mladá. Časová i prostorová data nám kopista podává tradičně na konci kolofonu: „Dále byl vyroben a dokončen tento amulet (...) v roce tisíc a dvě stě a šedesát a osm (1851/2) podle Arabů, slehniž se svět nad nimi. A odstraň, Poznání Života, hněv jejich od velkého sdružení duší (Mandejců) ve městě Qurna při vodě amarské (tj. u Tigridu).“²⁰⁷

Jak je vidno, amulet *Qmaha d-Hibil Ziua* v sobě skrývá jistě další informace, které by mohly přispět k objasnění vztahů a užívání magických textů v mandejské kultuře. Obsahuje třiatřicet textů, z nichž některé mohou mít své varianty dokonce i na hliněných miskách. Je proto důležité tento doklad transliterovat a přeložit alespoň do jednoho světového jazyka. Dobrým krokem pro publikaci by byla také kritická edice, jež by zahrnula i jeho další dostupné verze.²⁰⁸

3.4. Sbírky magických textů

Jednotlivé magické formule, které jsme měli možnost blíže poznat v předchozím textu, byly z praktických důvodů sepisovány do sbírek, které se liší svým rozsahem i obsahem. Je možné, že si každý mandejský specialista vytvářel své vlastní sbírky a některé sbírky se staly dokonce tak populární, že je nacházíme ve více exemplářích. Takovým případem je *Aspar Maluašia* (Kniha znamení zvěrokruhu), již se pro její specifika a složitost struktury budu věnovat ve vlastní kapitole. V tomto oddíle popíši méně známé sbírky, k nimž má přístup západní věda.

3.4.1. *Haršia Bišia* (D.C. 45; D.C. 46) – kniha černé magie

Vedle *Aspar Maluašia* se může *Haršia Bišia* jevit jako nepatrný literární doklad, avšak i tato sbírka je pro naše bádání velmi cenná, jelikož obsahuje více jak třicet kratších léčivých, ochranných, milostných, ale i útočných magických formulí (na rozdíl od *Aspar Maluašia*, která je spíše astrologickým kompendiem). Čtenáři je bohužel dostupná pouze v podobě dvaceti devíti vybraných amuletů a zaříkadel právě proto, že sbírka obsahuje i arabské texty

²⁰⁶ Drower, „Three Mandaean Phylacteries“, str. 399-400.

²⁰⁷ de Morgan, str. 270, sl. 31.

²⁰⁸ Lady Drowerová již transliterovala a přeložila svou verzi tohoto amuletu (D.C. 44) a jeho předpokládané fragmenty (D.C. 12-15), avšak pouze ve svých soukromých sešitech (Buckley, str. 353-354 a 360).

přepsané do mandejského písma a texty nečitelné a poškozené.²⁰⁹ Původní strukturu sbírky nelze odhalit navíc z důvodu, že Drowerová ve svém překladu jasně neuvádí, zda tematické skupiny formulí sestavila ona sama nebo jsou z originálu jasně patrné.²¹⁰ V překladu sbírky tak nacházíme celkem sedm tematických okruhů formulí:

1. Proti nemocem a uhranutí (texty 1-9)
2. Proti potratu (texty 10-11)
3. Proti nepřátelům (texty 12-15)
4. Pro klidný spánek dětí (texty 16-18)
5. Pro úspěšný lov (texty 19-20)
6. Pro získání lásky (texty 21-26)
7. Pro rozvrácení lásky (texty 27-29)

I přese všechny výše popsané problémy nám však může tato sbírka pomoci odhalit alespoň část původu a podstaty mandejské magie. Již Drowerová poukazuje na paralelu mezi jedním z textů (nepublikován) a sumerským ochranným rituálem před čarodějnicemi,²¹¹ při němž se tvoří figurky z různých materiálů, které jsou posléze páleny. Jedna figurka má být vytvořena z hlíny ze dvou břehů řeky, podobně jako je tomu v mandejské verzi.²¹² Nesouhlasím však s Drowerovou, že na starobylost některých zařikávání můžeme usuzovat z toho, že obsahují jména bohů (Nebo, Bel, Nirig) a měst staré Babylónie (Borsippa, Kaškar, Babylon),²¹³ jelikož se tato jména používala ještě za existence mandejské komunity (např. v názvech planet). Některé texty svou praxí silně připomínají i říkání egyptských démotických magických knih. Každé takovéto egyptské říkání obsahuje na konci návod, podle něž se mělo s říkáním zacházet.²¹⁴ Téměř každý z publikovaných textů z D.C. 45 a 46 obsahuje rovněž návod pro použití formule (které byly snad z důvodu neznalosti mandejštiny písaři přepisovány s formulí do amuletu). Ve vodě se má rozpustit magický text č. 1: „Tento talisman napiš, rozmoč ve vodě a dej napít muži (s) horečkou.“²¹⁵ O použití kůže nás zpravuje

²⁰⁹ Drower, „A Mandæan Book of Black Magic“, str. 149-152.

²¹⁰ Drower, „A Mandæan Book of Black Magic“, str. 150.

²¹¹ Langdon, Stephen, *Sumerian Liturgical Texts*, Philadelphia 1917, str. 199.

²¹² Drower, „A Mandæan Book of Black Magic“, str. 150.

²¹³ Drower, „A Mandæan Book of Black Magic“, str. 149, 168-169.

²¹⁴ Např. k jednomu z egyptských milostných magických textů je připsáno „*To napišeš myrhovým inkoustem na proužek čistého jemného plátna, a dáš ho do nové čisté svítilny...*“ (Lexa, František, *Staroegyptské čarodějnictví*, Praha: Anomal 1996, str. 253), což je naprosto stejný mechanismus, který se objevuje v mandejském textu, který má rovněž vzbudit v cizí ženě lásku (Drower, „A Mandæan Book of Black Magic“, str. 151). Dále v egyptských magických textech nacházíme i praxi, kdy se kouzelná formule napsala na papír, rozpustila v nápoji a vypila (Lexa, *Staroegyptské čarodějnictví*, str. 185), stejně jako je tomu i ve sbírce *Haršia bišia* (Drower, „A Mandæan Book of Black Magic“, str. 151).

²¹⁵ Překlad z transliterace D.C. 45 a 46; *hazin talism kdub upuš bmia uašqia almari 'šata*; Drower, „A Mandæan Book of Black Magic“, str. 170.

text č. 11: „Tento odstavec napiš na pergamen dobrý a připevni ho ženě na bedra²¹⁶ její, když nedaří se jí porod.“²¹⁷ Užití magické misky tematizuje závěr formule č. 10: „Tento odstavec napiš dovnitř misky na jídlo, co není porušená uvnitř rytinou. Kápní do ní olej ze sezamu bílého a dej pít jí, ženě, která nepočíná. A popije z toho a bude ležet s ním, s pánem svým.“²¹⁸

Sbírka *Haršia Bišia* (verze D.C. 46) snad rovněž obsahuje něco z původně řeckého židokřesťanského pseudoepigrafického textu *Závět' Šalomounova*,²¹⁹ jejíž část lze datovat do 5. či 6. stol. n. l.²²⁰ Drowerová, aniž by zmínila *Závět' Šalomounovu*, uvádí, že verze D.C. 46 obsahuje navíc část, v níž jsou různí démoni přiváděni před krále Šalomouna, který je vyslýchá. V mandejském textu se Šalomoun táže démona na místa, kde se vyskytuje a čím lidi sužuje. Démon mu vše vyloží a král se ho následně zeptá, jakou formulí či přípravkem ho lze zahnat – démon opět poslušně odpoví. Drowerová o této části tvrdí, že je pravděpodobně přeložená z arabské magické knihy, avšak že z arabského prostředí původně nepochází.²²¹

Řecká *Závět' Šalomounova* chová po hlavním příběhu o stavbě Šalomounova chrámu, který celý pseudoepigraf zaštiťuje, nápadně podobnou strukturu jako část D.C. 46. V současné době se můžeme pouze domnívat, zda do své literatury zařadili Mandejci část z dalšího ze židokřesťanských textů (vedle *Danielovy apokalypsy*, jak uvidíme v kapitole o *Aspar Maluašia*). Abychom na tuto otázku mohli uspokojivěji odpovědět, musel by se materiál D.C. 46 prozkoumat více, než tomu dovoluje jeho dostupná publikace. Pro zajímavost zde jen uvedu, že v magii *Závěti Šalomounovy* nalezneme stejné mechanismy, jaké známe z mandejské praxe. Jedná se konkrétně o část hovořící o skupině třiceti šesti démonů, které lze zahánět např. amulety na kovových plátcích (démon 23), amulety připevněnými na krku (20-21), vypitím nápoje (démon 27) či pouhou recitací (démoni 1-10 a 13-17).²²² Tato část mohla jistě v minulosti figurovat i jako samostatný text a dostat se z řeckého prostředí do ostatních koutů tehdejšího světa v jiné podobě, než jako součást *Závěti Šalomounovy*.

²¹⁶ Drowerová nepřesně překládá jako krk (*neck*).

²¹⁷ Překlad z transliterace D.C. 45 a 46; *hazin baba kdub bmgalta d-tabia uriph 'nta lhalsh d-apkaulh apka*; Drower, „A Mandæan Book of Black Magic“, str. 173.

²¹⁸ Překlad z transliterace D.C. 45 a 46; ; *hazin baba kdub bguara d-tašt kuan d-lasir bgauh surta šribh miša d-šišmia hauria uašqilh 'I 'nta d-labaṭna ušatia kt midak umiganilh bilh*; Drower, „A Mandæan Book of Black Magic“, str. 173.

²¹⁹ Kritická edice McCown, C. C., *The Testament of Solomon, edited from manuscripts at Mount Athos, Bologna, Holkham Hall, Jerusalem, London, Milan, Paris and Vienna, with Introduction*, Leipzig 1922. Anglický překlad Conybeare, F. C., „The Testament of Solomon“, in: *Jewish Quarterly Review* 11, 1898, str. 1-45 a také Whittaker, M., „The Testament of Solomon“, in: Sparks, H. F. D. (ed.), *The Apocryphal Old Testament*, Oxford: Clarendon Press 1984, str. 733-751.

²²⁰ Bohak, str. 180.

²²¹ Drower, „A Mandæan Book of Black Magic“, str. 155-156.

²²² Conybeare, F. C., „The Testament of Solomon“, str. 35-38.

3.4.2. Pokladnice chudého kněze (D.C. 43) – sbírka či amulet?

Je otázkou, nakolik můžeme text v podobě svitku, jenž obsahuje dvanáct formulí za sebou, považovat za sbírku. *Qmaha d-Hibil Ziua*, o níž byla řeč již dříve, obsahuje magických textů třiatřicet a za sbírku považována není. I o *Pokladnici chudého kněze* snad její kopista hovoří jako o *qmaha*.²²³ Tento text začala označovat za „sbírku“ (collection) Lady Drowerová, což přebrala i prof. Buckleyová.²²⁴ D.C. 43 ve faksimilii, ani v celkové transliteraci publikován nebyl, což by bylo pro zjištění, zda se jedná o sbírku či amulet, esenciální. V současném stavu tak můžeme pouze zmínit, že D.C. 43 obsahuje dvanáct formulí a jeho strukturu můžeme s několika poznámkami znázornit tímto způsobem:

1. *Qmaha d-sir sahría* (Amulet na spoutání démonů) – jak již bylo řečeno v historické části, jedná se o jediný publikovaný text přímo z D.C. 43.²²⁵ Jeho varianty se vyskytují na pěti miskách²²⁶ a dvou olověných amuletech amuletu.²²⁷
2. *Qmaha d-Šaiul* (Amulet proti podsvětí).
3. *Šuba lbišna* (Sedmi jsem oblečen), 4. *‘sirna htimna* (Zajištěn (a) opečetěn jsem) a 5. *Biauar Ziua* (Při Iauaru Ziuovi) – tyto tři formule jsou součástí amuletu D.C. 33.
6. *Šalhapta d-mahria* (Vykoupení z nemocí) – samostatně pak jako D.C.19. Zajímavé je, že na tento text odkazuje sbírka *Aspar Maluašia*: „(Kdo) v neděli ochřadne, (v) hodině první Slunce, ‚Vykoupení z nemocí‘ napiš pro něj a neboj se.“²²⁸
7. *Qmaha d-dahlulia* (Amulet proti d’asům) – snad varianta D.C.20.²²⁹
8. *Qmaha d-gastata* (Amulet proti obludám) – pravděpodobně varianta D.C.23.²³⁰
9. *Qmaha d-br ingaria* (Amulet proti démonům ze střech).
10. *Qmaha d-iurba* (Amulet Iurbův).
11. *Qmaha d-šuba* (Amulet proti Sedmeru).
12. *Šapta d-qaština* (Svitek lučištníkův) – nejspíše varianta D.C.38.²³¹

Považuji za podstatné pokusit se vydat sbírku D.C. 43 a zpřístupnit ji spolu s dalšími amulety ze sbírky Lady Drowerové badatelům, kteří by mohli odhalit další paralely a vztahy mezi amulety, které dosud unikají naší pozornosti. Jak jsem zmínil u prvního textu *Pokladnice chudého kněze*, již publikací pouhého jednoho textu propojila prof. Müller-

²²³ Buckley, str. 155.

²²⁴ Buckley, str. 155 a 359.

²²⁵ Müller-Kesslerová, *Die Zauberschalentexte...*, str. 138-142.

²²⁶ Müller-Kesslerová, *Die Zauberschalentexte...*, str. 127-135.

²²⁷ Caquot, „Un phylactère mandéen en plomb“, str. 67-87; Greenfield – Naveh, „קמיע מנדעי בעל ארבע השבעות“, str. 98.

²²⁸ *bhabšaba maknar šita qadmaita d-šamiš šalhapta d-mahria ktublia uladahil*, D.C. 31, 112:2-4.

²²⁹ Burtea, Bogdan, „Ein mandäischer magischer Text aus der Drower Collection“, str. 71-96.

²³⁰ Buckley, str. 353.

²³¹ Buckley, str. 353 a 358.

Kesslerová sbírku opsanou v roce 1853 s miskami a amulety pozdní antiky. Ukázala nám, že tyto texty kolují v mandejské komunitě více jak 1000 let. Je proto nutné v podobném úsilí pokračovat.

3.4.3. *Magický text v Šarh d-qabin d-šišlam rba a jeho účel*

Za komentářem ke svatebnímu obřadu a příslušnými hymny v D.C. 38²³² je připojen navíc text s názvem *Hušbania d-šaiia* (Výpočty podle hodin).²³³ Jedná se o tzv. hemerologii – spis, jenž určuje, jaká chvíle je vhodná pro tu kterou činnost.²³⁴ Náš text pojednává o jednotlivých dnech v týdnu počínaje nedělí (*habšaba*) s ohledem na fáze dne a jejich hodiny. V prvním tisíciletí n. l. byly v Mezopotámii den i noc rozděleny na dvanáct hodin. Vzhledem ke změnám ročního období, se délka takovéto hodiny pružně měnila. Noční období bylo obecně považováno za negativní,²³⁵ což je rovněž charakteristické pro mandejské myšlení.²³⁶

Na člověka podle této hemerologie čekají o nedělní noci různé nástrahy: „Pátá hodina (je) Merkuru. Porod v ní předčasný bude a každý, co krade, zadržen při opouštění (místa) činu. Šestá hodina (je) Měsíce. Nepříznivá pro vyjití na cestu – pokud půjdeš, zloději napadnou tě.“²³⁷ Nedělní den je ovšem povětšinou člověku nakloněn: „Osmá hodina (je) Slunce. Pro braní si nevěsty (je) příznivá. Devátá hodina (je) Venuše. Pro vyjednávání a obchodování (je) příznivá.“²³⁸

Může se zdát podivné, proč je tento věštebný text připojen ke komentáři a hymnům ke svatbě. Ovšem, jak jsme viděli, hemerologie se týká i dnů vhodných ke svatbě, na kterou je textu naráženo celkem pětkrát. D.C. 38 je tudíž jakousi kompilací – balíčkem, který má poskytnout knězi dostatečnou výbavu pro celebrování sňatku. Komentář podrobně vysvětlí rituál, hymny poskytují liturgický obsah a hemerologický text uživateli poskytne informace, který den je pro svatbu vhodný.

²³² Drower, *Šarh d-Qabin d-Sišlam Rba* (D.C. 38). *Explanatory Commentary on the Marriage-Ceremony of the Great Šišlam*, Rome: Pontificio istituto Biblico 1950.

²³³ Drower, *Šarh d-Qabin d-Sišlam Rba*, str. 29-32.

²³⁴ Takovéto druhy textů jsou známy již akkadského *Iqqur Īpuš* z 5. stol. př. n. l. (Rochberg, Francesca, *In the Path of the Moon: Babylonian Celestial Divination and Its Legacy*, Leiden: Brill 2010, str. 226 a Prosecký, Jiří, „Babylonské horoskopy“, in: *Vesmír* 82(133)/7, 2003, str. 409-411).

²³⁵ Ta-Shma, Israel Moses, „Day and Night“, in: Skolnik, Fred - Barenbaum, Michael (eds.), *Encyclopaedia Judaica. Second Edition*, vol. 5, Detroit: MacMillan Reference 2007, str. 486-488:487a.

²³⁶ Gebelt, Jiří, „K mandejským rituálům“, in: *Pantheon* 7, 2010, str. 139-154: 147.

²³⁷ D.C. 38; *hamiš šaiia d-‘nibu maudala bgauh haripa hauia ukul d-ganib milgat Imipaq ltangaruta šit šaiia d-sin kadira Imizal b‘uhra ‘u azlit ganabia naplin ‘lak*; Drower, *Šarh d-Qabin d-Sišlam Rba*, str. 29.

²³⁸ D.C. 38; *tmania šaiia d-šamiš Imaituiih kalta šapir ‘tša šaiia d-libat Imizban ulmizabunia šapir*; Drower, *Šarh d-Qabin d-Sišlam Rba*, str. 29.

4. Aspar Maluašia v novém světě

Vlastní kapitolu sbírce *Aspar Maluašia*,²³⁹ jsem věnoval z několika důvodů. Je daleko většího rozsahu, než sbírky pojednané dříve a z toho důvodu také složitější strukturu. Její obsah byl inspirován značným množstvím zdrojů, které můžeme vystopovat až k sumerským, řeckým nebo indickým tradicím. *Aspar Maluašia* je oproti ostatním magickým sbírkám tou nejužívanější a také nejváženější.

4.1. Sbírka v mandejském prostředí a její struktura

Pro Mandejce je *Aspar Maluašia* podepřena autoritou Hibila Ziuy, jelikož někteří věří, že ji předal Tělesnému Adamovi,²⁴⁰ aby z ní mohl číst budoucnost.²⁴¹ Astrologie se tak stává nástrojem sil Světla, které skrze ni chtějí člověku pomoci v boji proti silám Temnoty – planetám – vládčům hmotného světa. Oproti klasické antické kosmologii, mandejské (gnostické) myšlení přeznačuje význam planet a světa jako takového.²⁴² Úlohu zbraně proti silám Temnoty mají pak i ochranné magické texty a exorcismy. Během mandejského novoročního svátku *paruanaiia* někteří kněží pomocí novoročních předpovědí v *Aspar Maluašia* vypočítávají, jaký bude nastávající rok.²⁴³

Sbírka má v současnosti formu *kurasa* – nesvázaného kodexu. Stejně jako v ostatních mandejských textech, i zde nacházíme klasické vstupní formule a kolofony. Převážně v těchto dvou typech dokladů nacházíme mandejskou teologii, což jen dokazuje, že ostatní části textů nepocházejí z mandejského prostředí. Ve vstupních formulích nacházíme tradiční modlitby, či spíše prosby o požehnání, která má obdržet každý písař (a případně i jeho blízcí) za zásluhu opsání textu. Pisatel se v nich vždy obrací k Prvnímu Životu (*hiia qadmaiia*) a někdy i k dalším bytostem Světla (např. *Manda d-Hiia*), v jejichž jménu má obdržet uzdravení (*asuta*), očištění (*zakuta*) a další kvality (např. moc, řeč). Jak uvidíme v překladech, tyto kvality obdrží pisatel především díky opisovanému textu a to prostřednictvím páru světelných bytostí jménem Iauar Ziua a Simat Hiia.²⁴⁴

Sbírka obsahuje celkem tři kolofony, jejichž funkcí je doložit řetězec jmen opisovatelů

²³⁹ Dosl. „Kniha znamení zvěrokruhu“. Slovo *maluaša* (znamení zvěrokruhu) nalézáme i v syrských astrologických textech. Viz Wallis Budge, Ernest Alfred Thompson, *Syrian anatomy, pathology and therapeutics, or „The Book of Medicines“*, 2 díly, London: Humphrey Milford 1913, str. 523nn (dále jen Budge).

²⁴⁰ *Adam pagria* – planetami stvořený hmotný člověk (*pagra* – mrtvola, mršina, tělo).

²⁴¹ *III*, str. 82 a 301.

²⁴² Rudolph, *Gnóze*, str. 72.

²⁴³ *III*, str. 86. Viz také *AM*, str. 1.

²⁴⁴ Dosl. „Oslňující Lesk“ a „Poklad Života“.

textů a případné historické údaje. A právě podle kolofonů můžeme celou kompilaci primárně rozdělit na tři části:

První část, jež obsahuje dvě knihy – *Aspar Maluašia* a *Aspar d-Kukbia*²⁴⁵, lze považovat za nejstarší a rovněž za ústřední,²⁴⁶ k níž se časem začaly připisovat a přidružovat další texty (např. texty magické, věštebné a zdravotní). Kolofon, jenž část uzavírá nasvědčuje tomu, že obě knihy pronikly do mandejského prostředí pospolu a začaly tak být i opisovány. Po kolofonu následuje několik kratších dodatků a tabulek astronomicko-astrologického charakteru, které nebyly původně součástí obou knih. Pro mandejský kult je nejdůležitější částí tabulka s *maluaša* jmény pro muže a ženy.

Druhou část tvoří 16 různých textů, které tematicky dále rozděluji. Díl první bych vymezil jako soubor lékařských textů a exorcismů soustředěných kolem *Aspar d-Sira*²⁴⁷. Následuje měsíční hemerologie a dále značně nejednotná část sestávající z návodu na tvoření amuletů, astrologických vysvětlivek, různých předpovědí a numerologických výpočtů a ze soupisu znamení pro předvídaní budoucnosti. Tato druhá část je rovněž zakončena kolofonem.

Část třetí, kterou Petermannova verze neobsahuje (ač není nejstarší),²⁴⁸ přibyla jistě do sbírky jako poslední, avšak neznamená to, že by materiál v ní obsažený byl nejmladší. Část obsahuje soubor předpovědí a znamení, numerologických výpočtů a dále lékařské recepty. Ač se může zdát tento soubor na první pohled nejednotný, lze velice dobře dohledat jeho zdroj (viz níže). Kolofon této části je nejkratší.

Vstupní prosby písaře se v celém textu sbírky objevují v různých variacích osmnáctkrát. Díky ní mohu sbírku strukturovat zcela novým způsobem. Třetí část můžeme ponechat stranou, jelikož žádnou vstupní prosbu neobsahuje – už to svědčí o její jinakosti a o tom, že neprošla klasickou mandejskou redakcí, jako texty jí předcházející. Ostatek sbírky (1. a 2. část) pak můžeme považovat za sjednocení, více či méně, souvislých textů, jenž možná před „kanonizací“ jednotlivě kolovaly v opisech mezi mandejskými kněžími. Spisy sice byly seřazeny systematicky (viz výpis dole), ale jejich součásti, které nekorespondovaly s tématem, k němuž náležel začátek spisu, nebyly odtrženy a umístěny tam, kam by měly patřit. Zaznamenávání opisů v kolofonech se tak možná zahájilo až po spojení *Aspar Maluašia* a *Aspar d-Kukbia* a po sjednocení textů druhé části. Níže uvádím strukturu sbírky, v níž jsem vzal v úvahu jak členění dle kolofonů, tak členění dle vstupních proseb.

---

²⁴⁵ Dosl. „Kniha hvězd“.

²⁴⁶ Rudolph, Kurt, „Die mandäische Literatur“, in: Macuch, Rudolf (ed.), *Zur Sprache und Literatur der Mandäer*, Walter de Gruyter 1976, str. 161. Ne však svým obsahem, ale dobou, kdy je Mandejci užívána.

²⁴⁷ Dosl. „Kniha Měsíce“.

²⁴⁸ Rudolph, „Die mandäische Literatur“, str. 161.

1. část – 2 velké knihy a dodatky

Astrologické texty

1. *Aspar Malušia* [1:1 – 86:3]

2. *Aspar d-Kukbia* [86:4 – 105:13]

Kolofon I a dodatky [105:14 – 110:23]

2. část – soubor 16 spisů

Zdravotní texty

1. Osud nemocného podle znamení I [111:1 – 111:23]

2. Osud nemocného podle dnu v týdnu [112:1 – 113:16]

3. Osud nemocného podle dnu v měsíci I [113:17 – 117:15]

4. *Aspar d-Sira* (Osud nemocného podle dnu v měsíci II) [117:16 – 120:17]

Exorcistické texty

5. Vymýtání démonů I [120:18 – 125:3]

6. Vymýtání démonů II – „Šalamounovy exorcismy“ [125:4 – 134:2]

7. Vymýtání démonů III a numerologické výpočty [134:3 – 137:15]

Praktické texty

8. Hemerologické texty I [137:16 – 146:1]

9. Osud nemocného podle znamení II, tvorba amuletů a další [146:2 – 158:11]

10. Hemerologické texty II [158:11 – 164:18]

11. Umístění dveří v domě [164:19 – 168:22]

Věštebné texty

12. Novoroční předpovědi I [169:1 – 179:15]

13. Novoroční předpovědi II [179:16 – 196:10]

14. Chorografie a soubor věštebných znamení I [196:11 – 227:19]

15. Soubor věštebných znamení II [227:20 – 236:18]

16. Soubor věštebných znamení III [236:19 – 255:4]

Kolofon II [255:5 – 256:43]

3. část – dodatky a „Danielova apokalypsa“

1. Soubor věštebných znamení VI [257:1 – 258:15]

2. Novoroční předpovědi III [258:16 – 259:19]

3. Arabské výpočty [259:20 – 261:11]

4. „Danielova apokalypsa“ [261:12 – 286:4]

5. Charakteristiky planet [286:5 – 286:42]

6. Lékařské recepty [286:43 – 288:11]

Kolofon III [288:12 – 288:20]

Numerologická tabulka abagady [288:21 – 289:20]

4.2. Obsah sbírky – komparace a překlady

V této části se budu držet struktury, kterou jsem navrhnul v předchozí kapitole. Jednotlivé spisy opatřím stručným popisem a některé i technickými detaily. Tam, kde mi to dostupné zdroje dovolily, odkazuji pro srovnání na cizí texty, které obsahují podobný materiál. Takovou knihou je především syráská kompilace publikovaná Wallisem Budgem.²⁴⁹ Do češtiny překládám z prostorových i jazykových²⁵⁰ důvodů pouze zlomky textů, ale snad původní mandejské texty se snažím poskytnout v co největší míře. Překlady z mandejštiny pořizuji z D.C. 31, jenž je mi bohužel jako jediný dostupný. V hranatých závorkách odkazuji na texty v D.C. 31 takto: [stránka:řádek]. Vynechaný text v překladu označuji jako (...). Tučným písmem zvýrazňuji pak některá slova pro snadnější orientaci.

Mandejské názvy některých znamení zvěrokruhu nepřekládám doslovně, ale převádím je do našeho jazykového prostředí. „Podoby“ (*šilmia*) překládám jako Blížence, „klas“ (*šumbulta*) jako Pannu, „rákos“ či „míru“ (*qaina*) jako Váhy, „jezdce“ (*hiṭia*) jako Střelce, „kůzle“ (*gadia*) jako Kozoroha a „vědro“ (*daula*) jako Vodnáře. Stejně tak činím i s planetami: Slunce (*šamiš*), Venuše (*libat*), Merkur (*'nbu*), Měsíc (*sin* nebo *sira*), Saturn (*kiuan*), Jupiter (*bil*), Mars (*nirig*). Pro lepší přehlednost tak nakládám i se dny v týdnu: neděle (*habšaba*), pondělí (*trin habšaba*), úterý (*tlata habšaba*), středa (*arba habšaba*), čtvrtek (*hamša habšaba*), pátek (*'urubta* nebo *rhaṭia*) a sobota (*šapta*).

1. část – 2 velké knihy a dodatky

Vcelku jednotně vyhlíží první část naší sbírky, jelikož obsahuje především dva dlouhé spisy, oba věnované astrologii. Podle těchto spisů snad mohla být mandejskými kněžími za úplatu předpovídána budoucnost zákazníkům, kteří jim však nutně museli sdělit datum svého narození. Vzhledem k tomu, že předpovědi obsahují i informace o dětství dotazovaného, předpokládám, že zákazníci byli většinou rodiče právě narozeného dítěte, jemuž kněz vyložil budoucnost a přiděloval numerologickým výpočtem i *maluaša* jméno.

1. *Aspar Maluašia* [1 – 86:3]

První kniha sbírky obsahuje astrologické předpovědi pro jednotlivce podle učení o tzv. 12 horizontálních domech,²⁵¹ které si (ač se nazývají stejně) nesmíme plést s 12 klasickými

²⁴⁹ Wallis Budge, Ernest Alfred Thompson, *Syrian anatomy, pathology and therapeutics, or „The Book of Medicines“*, 2 díly, London: Humphrey Milford 1913.

²⁵⁰ Text obsahuje místy špatně identifikovatelné pojmy (většinou názvy rostlin a živočichů) a přejímky z perštiny a arabštiny.

²⁵¹ Dvanáct úseků ekliptiky, které v protisměru hodinových ručiček reprezentují jednotlivé domy a jejich sféry vlivu (např. finance, rodiče nebo kariéra). Viz Barton, Tamsyn, *Ancient Astrology*, London: Routledge 1994,

znameními zvěrokruhu, z nichž je člověku vybráno to, ve kterém se nachází Slunce během jeho narození. Zde je však znamením, ve kterém se člověk narodil, myšlen horizontální dům, jenž se nacházel v ascendentu²⁵² v hodině narození. Nabízí se nám tak dvojice (předpovědi pro muže a pak i pro ženy) dvanácti sérií předpovědí, které jsou navíc tematicky rozříděny podle jednotlivých domů. Každá série obsahuje následující strukturu:

První dům se týká vzhledu a povahy narozeného. Druhý dům jeho financí a jeho váženosti, třetí dům jeho sourozenců a vztahů s nimi. Čtvrtý dům²⁵³ pak tematizuje rodiče narozeného a pátý jeho potomky. Dům šestý vypovídá o nemocech a bolestech v jeho životě, sedmý dům²⁵⁴ o životních partnerech a osmý den o jeho smrti. Dům devátý je spojen s cestováním, desátý²⁵⁵ s kariérou, jedenáctý se štěstím a vztahy. Dvanáctý s neštěstím. Tento systém je zastoupen už v klasických řeckých astrologických textech²⁵⁶ a jeho obdoby můžeme nalézt už v Kumránských nálezech.²⁵⁷ Podle znamení je řazen i syrský text, avšak neobsahuje učení o dvanácti domech (Budge, str. 617-619).

2. *Aspar d-Kukbia* [86:4 – 105:13]

Jiným způsobem předpovídá budoucnost kniha druhá. Opět se dělí na mužskou a ženskou část, avšak již se nezabývá zvěrokruhem, ale klasickými sedmi planetami (*kukbia*). Pro každé pohlaví je zde sedm předpovědí a každá z nich souvisí s planetou, jež „vládne“ souhvězdí narozeného. Vládnoucí planeta se určovala nejspíše dle poznámky v dodatcích na konci první části sbírky [109:1-8], která se liší od klasického helénistického pojetí.²⁵⁸ V každé předpovědi nalezneme opět vizuální charakteristiku narozeného, jeho kariéru, vztahy, jeho nemoci a smrt. Na podobné texty narazíme ve druhé části kompilace [154:11-156:5], v Babylónském Talmudu (Šab. 156a), v syrské lékařské knize²⁵⁹ i v řeckých textech.²⁶⁰

---

str. 98-99.

²⁵² Souhvězdí zvěrokruhu, které vycházelo na východě v hodině narození. Viz Barton, str. 93-95.

²⁵³ Souhvězdí zvěrokruhu, jež je na nejnižším bodě ekliptiky (pod horizontem, tzv. *imum caelum*). Viz Barton, str. 95.

²⁵⁴ Souhvězdí zvěrokruhu v době zapadající narození (tzv. *descendent*). Viz *ibid*.

²⁵⁵ Souhvězdí zvěrokruhu, které je na obloze v době narození nejvýše (tzv. *medium caelum*). Viz *ibid*.

²⁵⁶ Neugebauer, str. 309.

²⁵⁷ Zvláště fyziognomické texty 4Q186 a 4Q561. Viz Popović, Mladen, *Reading the human body*, Leiden: Brill 2007.

²⁵⁸ Klasické pojetí, viz Barton, str. 96.

²⁵⁹ Budge, str. 616-617.

²⁶⁰ Zde je však tento systém aplikován na zvěrokruh. Např. Cumont, Franz et al., *Catalogus Codicum Astrologorum Graecorum*, 4. díl, Brusel: Henri Lamertin 1903, str. 158-169. Dále viz Neugebauer, Otto, „The Book of the Zodiac (Spar Malwašia) D. C. 31 by E. S. Drower“, *JAOS* 70/4, 1950, str. 310.

Kolofon I a dodatky [105:14 – 110:23]

První kolofon sbírky nás informuje o tom, že její první část byla opsána celkem šestnáctkrát rukama deseti pojmenovaných kopistů. Posledním kopistou byl Ram Zihrun v roce 1831 a prvním jmenovaným byl Zakia Baian Diqnana, kterého bych, pro nevelký počet kopistů, situoval do 18. či 17. století.²⁶¹ V tomto období bychom už nemohli hledat přímý zdroj v původních řeckých textech, ale spíše v syrských nebo arabských. Od počátku byly *Aspar Maluašia* i *Aspar d-Kukbia* opisovány společně, jelikož kolofon nemluví o nikom, kdo by text opisoval ze dvou zdrojů.

Po tomto seznamu kopistů přichází ke slovu důležitý seznam pro určování mandejského tajného jména. Každý Mandejec užívá dvě jména: *laqab*, civilní jméno²⁶² a mandejské tajné *maluaša* jméno, které je užíváno pouze v kultu.²⁶³ Čísla, jimiž jsou jména opatřena, jsou důležitá pro numerologický výpočet, kterým se novorozenci jméno vybírá.²⁶⁴

Dodatky k první části sbírky pokračují seznamem znamení zvěrokruhu, výčtem sedmi planet, textem, který přiřazuje jednotlivé dni v týdnu k planetám a jednotlivé měsíce roku ke znamením zvěrokruhu. Následuje soupis pořadí planetárních sfér a informacemi, jaké živelné povahy je to které znamení²⁶⁵ a zda je mužského, či ženského pohlaví.²⁶⁶ Text pokračuje důležitou tabulkou pro *Aspar d-Kukbia*, která poučuje o planetách, jakožto vládících znamení zvěrokruhu a textem o počtu dní, během nichž se jednotlivé planety zdržují v souhvězdích. Tyto astronomicko-astrologické texty mají zřejmě svůj původ v arabském a snad i v indickém prostředí.²⁶⁷ Úsek je zakončen souborem předpovědí o úmrtí novorozenat, který potvrzuje mou domněnku, že celkovým zaměřením 1. části (včetně dodatků) je vytváření předpovědí novorozencům a přiřazování *maluašia* jména. Kněží, kteří používali právě tyto texty, mohli poskytnout rodičům obsáhlé informace o budoucím životě jejich dítěte. Je pravděpodobné, že mnoho mandejských kněží tuto kompilaci vůbec nevlastnilo, neznalo a možná používalo sbírku jinou.

²⁶¹ [106:22] „Zakia Baian Diqnana, kterou opsál pro něj z *kurasasa* Anuše Maiualia, syna Anuše Bihdada, z *kurasa* Adama, syna Baiana Mašhadia, z *krasa* Anuše, syna Hibila, syna Iahia Manzana.“ Z textu není jasné, zda Zakia opisoval ze tří textů najednou, či byl před ním ještě text třikrát opsán. Třetí od konce, Sam Zakia, opisoval kolem roku 1700 pro Anharu (Buckley, str. 182), což je důvod, proč první kopisty umisťovat spíše do 17. stol.

²⁶² Podrobněji k arabskému *laqab* viz Schimmel, Annemarie, *Islamic Names*, Edinburgh University Press 1989, str. 50-67.

²⁶³ Viz tabulku v *AM*, str. 68-69. A také opravenou tabulku v Buckley, str. 347-348.

²⁶⁴ *III*, str. 82.

²⁶⁵ Živlu ohně náleží Beran, Lev a Střelec. Živlu země Býk, Panna, Kozoroh. Vzdušnému živlu Blíženci, Váhy a Vodnář. Vodnímu pak Rak, Štír a Ryby.

²⁶⁶ Mezi samce patří: Beran, Blíženci, Lev, Váhy, Střelec, Vodnář. Mezi samice: Býk, Rak, Panna, Štír, Kozoroh a Ryby.

²⁶⁷ Viz Neugebauer, str. 311.

2. část – soubor 16 spisů

Na dochovaný materiál je nejbohatší druhá část kompilace. Text dohromady tvoří šestnáct spisů, které začínají nestejnými vstupními prosbami. K našemu překvapení se mezi těmito informacemi vyskytují i ryze mandejské texty, jenž mají pro badatele na poli mandeistiky nemalou důležitost. Tematické skupiny spisů jsou celkem čtyři – ty vždy nadpisují textem v kurzívě.

Zdravotní texty

Členitou strukturu druhé části otevírá lékařská tematika. Bohužel se mi podařilo nalézt pouze jeden zdroj, podobný těmto mandejským textům. Jedná se o syrskou lékařskou knihu, kterou přeložil britský orientalista Wallis Budge²⁶⁸ a je datována do dvanáctého století. Knihu našel v soukromé sbírce v iráckém Mosulu a která snad pocházela z některého z křesťanských klášterů v okolí.²⁶⁹ Syrský text knihy je překladem ještě staršího řeckého textu.²⁷⁰ Ale to, že by i mandejské překlady čerpaly z podobných řeckých textů se mi pro jazykovou vzdálenost řečtiny a mandejštiny zdá nepravděpodobné. Daleko více se přikláním k tomu, že Mandejci přejímali obsah textů ze syrského či arabského prostředí.

1. Osud nemocného podle znamení [111:1 – 111:23]

Nejčastější typ lékařských textů je uhadování osudu podle doby, kdy pacient onemocněl. Nalezneme předpovědi podle dne v týdnu, podle dne v měsíci, nebo podle znamení zvěrokruhu. Méně častým typem je uhadování budoucnosti nemocného podle numerologických výpočtů z číselné hodnoty jeho jména. Níže uvedený první lékařský text ukazuje, stejně jako další texty [146:2, 147:1], osud člověka, jenž onemocněl v době, kdy byl Měsíc v domu určitého znamení. To můžeme odvodit z podobných syrských lékařských textů,²⁷¹ ačkoliv se v našem textu o Měsíci přímo nehovoří.

[111:1] „Ve jménu Života Velkého.

Kdo v Beranu ochřadne, přejde (to za) sedm dní a nezemře. (...) Kdo v Blížencích ochřadne, následně do patnácti dní (to) přejde a nezemře. (...) Kdo v Panně ochřadne, bolet ho bude hrdlo, nebo téct mu krev z chřípí, ale nezemře. (...) Kdo v Rybách ochřadne, buď uběhne mu dvacet nebo třicet dní a nezemře.“

---

²⁶⁸ Budge, *Syrian anatomy*....

²⁶⁹ Budge, díl 1., str. XL.

²⁷⁰ Budge, díl 1., str. V.

²⁷¹ Budge, díl 2., str. 546-549 a 549-550 (dále jen Budge).

2. Osud nemocného podle dnu v týdnu [112:1 – 113:16]

Doba onemocnění je zde ještě upřesněna dobou dne – první denní hodinou, polovinou dne a koncem dne. Jakýmsi protipólem k těmto denním předpovědím je šestý text [125:4], který popisuje postižení člověka ve třech periodách nočního období.

[112:1] „Ve jménu Života Velkého. A očištění nechť je pro něj, Rama Zihruna, syna Malihy.

(...) (Kdo) v úterý ochřadne, (v) hodině první Marsu, (za) osm dní (to) přejde, nebojte se a uzdraví se. Pokud v polovině dne ochřadne, (za) jedenáct dní (to) přejde a nebojte se. Pokud za třináct dní nevolnost a bolení srdce bude mít, tak se nebojte. Pokud dvacet dní uběhne, ale neuzdraví se, smrti se bojte.“

Následující dva texty pak hovoří o jednotlivých dnech v měsíci. Syráská lékařská kniha obsahuje rovněž dvě verze těchto textů (Budge, str. 536-538), oba mají velice podobnou strukturu, jako texty mandejské, znění se sice liší, ale některé obsahové jevy jsou společné. Ve všech textech se hovoří o lékaři (*asia*), který pacienta vyléčí, o přemísťování pacienta a o příznacích nemoci.

3. Osud nemocného podle dnu v měsíci I [113:17 – 117:15]

[113:17] „Ve jménu Života Velkého, uzdravení a očištění nechť jsou pro Rama Zihruna, syna Malihy.

Když v **prvním** (dnu) v měsíci ochřadne, do třiceti dnů se uzdraví. Pokud se neuzdraví, bojte se o něj. Pokud hlava jeho ho bude bolet a (nastane) horečka, přejde (to). Když ve **druhém** (dnu) v měsíci ochřadne, určitě se do rána uzdraví, nebo do šestnácti [114] dní, nebo do dvaceti tří dní se uzdraví. Pokud se neuzdraví, bojte se o něj.“

4. Aspar d-Sira (Osud nemocného podle dnu v měsíci II) [117:16 – 120:17]

[117:16] „Ve jménu Života Velkého, uzdravení a očištění nechť jsou pro Rama-Zihruna, syna Malihy, skrze tuto Aspar d-Sira.

(...) Když v **dvanáctém** (dnu) v měsíci ochřadne, (za) dvacet čtyři dní (to) přejde. Pokud ochřadne a drkotat budou zuby jeho a třas ho přepadne a žaludek ho bude bolet, kvůli hrdlu zemře.“

Exorcistické texty

Další tematický celek druhé části se zabývá vymítáním démonů (*šidia*) či d'áblů (*dauia*), kteří navštíví domácnost v určitou dobu. Každý z těchto tří textů je svou strukturou i obsahem specifický. Svým obsahem souvisí v podstatě i s lékařskými texty a není proto nutné od nich tyto texty oddělovat. První text se zabývá zklidněním člověka pomocí lékařsko-magických praktik, jenž se liší podle toho, který den v měsíci člověka démon napadl.²⁷²

5. Vymítání démonů I [120:18 – 125:3]

[120:18] „Ve jménu Života Velkého, jenž (jest) bez konce. Zařikávání proti blouznícím, d'áblům a démonům (...).

Proti d'áblu, který přichází prvního (dne) v měsíci nebo druhého (dne) v měsíci: Bratři (jsou) tito a jednoho původu (jsou) tito.²⁷³ Když přijde, bouchni ho po hlavě. Když hodina první přejde, vyveď jej na pole²⁷⁴ na samotné slunce, pusť mu krev, krví potři jej, z ní napít mu (dej). A přines srst tchoře (?) a oleandr (?) pro něj, svaž (to), zavěš na něj a zklidní se.

(...) Proti d'áblu, který přichází čtvrtého (dne) v měsíci: Vezmi vejce a křídlo orla a potři jej po celém těle a ať se nají z toho. A ten den, kdy (démon) přišel na něj, se vyléčí.“

6. Vymítání démonů II – „Šalamounovy exorcismy“ [125:4 – 134:2]

Na počátku druhého exorcistického spisku se setkáme se zajímavou informací, totiž že jsou informace v něm obsažené tradovány až od židovského krále Šalamouna, jenž je v předovýchodním prostředí často spojován s magií. Jelikož je zde použit arabský tvar jeho jména (سليمان), usuzuji, že byl spis převzat z arabského prostředí. S podivem si však musíme přiznat, že tak Mandejci přejali text, jenž je zaštitěn autoritou jedné z největších postav starověké židovské historie, což je pro mandejské myšlení velice neobvyklé. Se Šalamounovým jménem je spojena řecká *Závět' Šalomounova*,²⁷⁵ která obsahuje výčet démonů s nemocemi, jež způsobují, a recepty a zařikání, která je mají zaplašit.²⁷⁶ Mandejský text také obsahuje magické „recepty“ a magické formule, které byly zapisovány na olověné

²⁷² Podobné lidové recepty nalezneme i v syrském textu (Budge, str. 656-714).

²⁷³ „A jednoho původu (jsou) tito“ v C.S. 26 chybí.

²⁷⁴ Dosl. „tam, kde se mlátí obilí“ – *dišta* (aram. דִּישְׁתָּ).

²⁷⁵ Řecké znění viz v Chester Charlton McCown, *The Testament of Solomon*, Leipzig 1922. Anglický překlad pak v F. C. Conybeare, „The Testament of Salomon“, *Jewish Quarterly Review*, 11, 1898, str. 1-45.

²⁷⁶ Viz. např. návod na vyhnání šestnáctého démona v Conybeare, str. 36.

destičky či papír a nošeny na krku.

[125:4] „Ve jménu Života Velkého, toto je poučení a zařikávání proti blouznivcům, d'áblům, démonům a posedlým; a zařikávání, jenž učil a vyjevil Sulajman, syn Davidův, z poučení, jenž Hibil Ziua vypověděl.

(...) Když za rozbřesku přijde, dones mu plátek olova, napiš na to jména a pověs (to) na něj a odejdi od něj: Jahši'il Jasbiil Jhuš'il Jabraqi'il Jabr'il Jasri'il Jasn'f'il, vytrat' se, vytrat' se, vytrat' se z toho a toho!

Když sedmého (dne) v měsíci přijde, napoj ho zázvorem²⁷⁷ a napiš mu tento talisman a pověs (to) na něj a uklidní se: Luuuduu gluuubuuf uuuaaluulz luldu gliriuf 'Illa 'Illi vyjdi, odvrát' se, vzdal se a stáhni se z toho a toho.“

7. Vymýtání démonů III a numerologické výpočty [134:3 - 137:15]

Nejkratší exorcistický text obsahuje návod pro vymýtání démonů, kteří přijdou během dnů v týdnu.

[134:3] „Ve jménu Života Velkého, uzdravení, očistění, síla, moc, řeč a vyslyšení, udatnost srdce a odpustitel hříchů, nechť jsou pro něj, Rama Zihruna, syna Malihy skrze tuto Aspar d-Kukbia a Maluašia, dnů, měsíců a výpočtů d'áblů, démonů a posedlých. A Život vítězí nad veškerým počínáním.

Đábel, který přichází v den **nedělní**: Ve chvíli první sekni (ho do) malíčku ruky a dej nakapat (krev)²⁷⁸ do chřípí (toho) syna útisku a uklidní se.

(...) Đábel, který přichází v den **sobotní** (je) z kmene Saturnova. Přines mu sedm léků. Jeden ohon²⁷⁹ koně, krev opice, šťávu máty vodní,²⁸⁰ šťávu šruchy zelné,²⁸¹ krev holubice, olej olivový a olej sezamový. Smíchej tyto léky a nalij mu (to) do chřípí kapáním a okamžitě se uzdraví.“

Následují dvě série numerologických výpočtů pro zjištění osudu nemocného člověka. V první je osud vypočítán podle jména nemocného, jeho matky a dne onemocnění a ve druhé pouze podle jména nemocného a dne (srov. Budge, str. 531-534).

²⁷⁷ *Zanšafil* – snad jako aramejské זנגבילא.

²⁷⁸ *Zma* – krev, v D.C. 31 chybí.

²⁷⁹ Drowerová překládá jako „pěna“ (froth). Slovo *hufia* (חופיא) má však v aramejštině význam „třít“ či „koště“, jemuž se koňský ohon vzhledem i funkcí tolik podobá.

²⁸⁰ Drowerová *susimbar* překládá jako „Máta vodní“ (*Mentha aquatica*).

²⁸¹ *Furfania* – snad Šrucha zelná (*Portulaca oleracea*). Aram. פרפחיא, kurd. Pirpar.

Praktické texty

Po exorcismech přichází soubor textů, které se tematicky určitým způsobem liší a skládají se z mnoha kratších pojednání. První hemerologický text obsahuje výčet dnů v měsíci s činnostmi, které jsou pro tyto dny vhodné, či nevhodné. V syrské lékařské knize nalezneme velice podobnou paralelu (Budge, str. 560-565).

8. Hemerologické texty I [137:16 - 146:1]

[137:16] „Ve jménu Života Velkého, uzdravení nechť je pro Rama Zihruna, syna Malíhy, skrze tento výběr²⁸² (činností pro) dny měsíce.

První (den) v měsíci je dobrý pro nákup a pro prodej. A pro vydání se na cestu, pro obchodování, pro stavění budov (je) dobrý.“²⁸³

Předpovědi pokračují až do třicátého dne, poté následuje výčet zlých a dobrých dnů v měsíci, který není oddělen vstupní formulí. Z toho usuzuji, že se do mandejského prostředí dostal již připojen k předchozímu textu. Zde rovněž zmíním dvě syrské verze podobného jevu (Budge, str. 556-557 a str. 557-559), z nichž se první specializuje přímo na cestování a druhá je o trochu podrobnější než náš mandejský text. Následují příklady, jak by se podstata dnu mohla projevit v praxi – nemocný zemře, stavba se rozpadne, sazenice nevzklíčí. Další, devátá část sestává z lékařských textů, z návodů na výrobu amuletů, z astrologických poznámek a z různých předpovědí, z nichž přeložím pouze některé.

9. Osud nemocného podle znamení II, tvorba amuletů a další [146:2 – 158:11]

[146:2] „Ve jménu Života Velkého, jenž (jest) bez konce.

Kdo (je) domu **Berana** a ten ochřadne ve Štíru, zemře. Kdo (je) domu **Býka** a ten ochřadne ve Střelci, zemře. Kdo (je) domu **Blíženců** a ten ochřadne v Kozorohu, s nevolností břicha zemře. Kdo (je) domu **Raka** a ten ochřadne ve Vodnáři, kvůli břichu zemře.“

²⁸² *Aktiar* – kmen afel od aramejského kořene כתר „doufat, čekat, záviset“. Odtud pochází i arabský termín stejného významu *ihťijárát* (pl.), jenž se někdy překládá i jako „výběry“ (lat. electiones) či hemerologie. Viz Hastings, James, *Encyclopedia of Religion and Ethics*, sv. 23, Kessinger Publishing 2003, str. 89. A také Ebied, R. Y.– Zouny, M. J. L., „A Treatise on Hemerology Ascribed to Gaʿfar al-Sādiq“, *Arabica* 23/3, 1976, str. 296-307.

²⁸³ V syrské verzi (Budge, str. 560) podobné měsíční hemerologie je rovněž první den vhodný pro obchod, stavbu a porod, ovšem jsou zde zmíněné i záležitosti, o nichž mandejský text nehovoří (posílání dětí do školy, či vyplnění snu).

Výše uvedený odstavec silně připomíná syrský text (Budge, str. 542-546 a kratší verzi na str. 549-550), který je daleko obsáhlejší. Příznaky a osudy pacienta se liší. V syrském textu se osud nemocného předpovídá podle znamení, ve kterém byl Měsíc, když pacient onemocněl. A v našem mandejském textu tomu může být také tak a doba onemocnění tedy nenáleží do ročních období těchto znamení. Následující text je ještě daleko obecnější, než předchozí, avšak opět nalezneme jemu podobný v syrské lékařské knize také v delší a v kratší verzi (Budge, str. 546-549 a 549). Jedná se o prakticky stejnou formu, s jakou jsme se setkali již v předchozí části o zdravotních textech [111:1], ale zde jsou znamení zapsána pozpátku, chybí Ryby a obsah je rovněž rozdílný.

[147:1] „Kdo ve **Vodnáři** ochřadne, tak uběhne mu dvanáct dní a bude žít.

Kdo v **Kozorohu** a ten ochřadne, tak uběhne mu dvacet dní a bude žít. Kdo ve **Střelci** ochřadne, tak bude žít.“

Text předpovídající počet dětí uvedený níže je oproti syrskému textu (Budge, str. 617-618) více specifický, ale má jinou strukturu a neobsahuje žádné další informace.

[147:20] „Syn znamení **Berana** dvě děti pojme. Syn znamení **Býka** sedm dětí pojme. Syn znamení **Blíženců** šest dětí pojme. Syn znamení **Raka** pět dětí pojme.“

Níže uvedená část se pro úvodní slova jeví jako další samostatný spisek, jenž byl zahrnut do kompilace *Aspar Maluašia*, avšak nezačíná klasickou vstupní prosbou. Proto bychom ho mohli považovat za samostatnou část, která byla ještě před přijetím do mandejského prostředí sloučena s textem výše uvedeným. Jedná se o návod, jenž uživatele sbírky informuje, jaký amulet je vhodný pro to které znamení. Amulety jsou zde uváděny nejspíše pod počátečními slovy svého textu, jak tomu je například i u rituálních scénářů ve sbírce *Qulasta*.²⁸⁴ V jednom z amuletů je nositel ztotožňován se světelnou bytostí Pirunem a další texty nositeli dodávají autoritu, toliko potřebnou pro přemožení sil Temnoty. Ve zmínce o „poutech vody“ bychom mohli spatřovat odkaz na rituál *mašbuta*.²⁸⁵ Rituální roucho *rasta*²⁸⁶ by mohlo být opsáno výrazy „oděv světla“ či „oděv vody“ a začátek amuletu pro

²⁸⁴ Drower, *The Canonical Prayerbook of the Mandeans*, Leiden: Brill 1959.

²⁸⁵ Gebelt, Jiří, „Mašbuta. Mandejský „křest“, in: *Theologická revue* 80/1-2, 2009, str. 44-66. A také *MII*, str. 100-123.

²⁸⁶ *MII*, str. 30-39.

Vodnáře by mohl narážet na hůl *margna*.²⁸⁷ Jelikož se v něm vyskytuje, na poměry této sbírky, mnoho odkazů k mandejské věrouce, překládám text celý:

[148:20] „Poučení o znameních,²⁸⁸ (následuje) znamení a amulet související s ním.

Znamení²⁸⁹ **Berana**: napiš mu ‚*Přišel jsem a ne sám*‘, co bude napsané navečer. Znamení **Býka**: napiš mu ‚*Ank‘il a Bank‘il*‘. Znamení **Blíženců**: napiš mu ‚*Nad tajemstvím a náznakem stojím*‘. Znamení **Raka**: napiš mu ‚*V oděvu světla lesku stojím*‘. Znamení **Lva**: napiš mu ‚*Ve jménu jeho, Iukašara Ziua*‘. Znamení **Panny**: napiš mu ‚*Oděvy vody oblékám*‘. Znamení **Vah**: napiš mu ‚*Poutám pouty vody*‘. Znamení **Štíra**: napiš mu ‚*Já (jsem) ten malý Pirun*²⁹⁰, *chrabrý a silný, co vzešel jsem v moci* [149] *Sama*,²⁹¹ *duše Světla*‘. Znamení **Střelce**: napiš mu ‚*Já (jsem) ten jediný král*‘.²⁹² Znamení **Kozoroha**: napiš mu ‚*S mocí dvou vzešel jsem*‘. Znamení **Vodnáře**: napiš mu ‚*Hůl a příkaz v ruce své svírám*‘. Znamení **Ryb**: napiš mu ‚*V noci jsem plozen a v noci vychováván*‘.“

Následují předpovědi druhu úmrtí pro jednotlivá znamení. Příčinou smrti Střelce bude např. železný předmět a Lev zemře kvůli srdci. Z arabského zdroje pochází text další, jelikož se v něm vyskytují prepisy arabských termínů, které dělí dvanáct znamení na tři skupiny: na „proměnné“, „stálé“ a na „obojaké“.²⁹³

Devátý spis druhé části kompilace *Aspar Maluašia* je jeden z nejčlenitějších textů. Z toho důvodu pouze vypisuji texty, které se ve spisu vyskytují. Nalezneme zde dále návod pro vytváření horoskopů, které známe z knihy *Aspar Maluašia* v první části stejnojmenné sbírky, soupis dnů vhodných pro návštěvu vladaře, astronomické informace, vhodné dny pro uzavření smlouvy, vhodné dny pro svatbu. Dalšími texty jsou stručné a charakteristiky lidí, kteří se narodili pod určitou planetou,²⁹⁴ opět nalézáme text pro návštěvu vladaře a pro obchodní smlouvy a výpis sedmi planet. Po něm přichází soubor numerologických výpočtů –

²⁸⁷ *III*, str. 34-35.

²⁸⁸ *Madunia* (pl.) – něco přisouzeného, sudba, osud. Zde užívané ve smyslu znamení zvěrokruhu, snad ve stejném smyslu jako *maluašia*.

²⁸⁹ Pouze zde se v této části užívá slova *maluaš* (sg.). Dále je užíváno už jen *maduna*.

²⁹⁰ Dosl. „malý plod“. V mandejských představách patron plodnosti (*AM*, str. 94, pozn. 3), jenž sídlí v oblaku v Říši Světla (*GI* 374:3).

²⁹¹ Dosl. „lék“. Jedna z bytostí vládoucí vyšším světům Světla (*AM*, str. 94, pozn. 4).

²⁹² Název tohoto zaříkadla je nejasný, jelikož v C.S.26 je uvedeno *malka* (král) a ve verzi A *malaka* (anděl). Text D.C.31 je zde nečitelný.

²⁹³ *AM*, str. 94, pozn. 8.

²⁹⁴ Srov. texty z *Aspar d-Kukbia*, z Babylónského Talmudu (Šab. 156a) a Budge, str. 616-617.

jak zjistit, zda těhotná žena nosí syna či dceru,²⁹⁵ který z bratrů zemře dříve,²⁹⁶ jak nakoupit,²⁹⁷ zda člověk v ohrožení přežije²⁹⁸ a zda nalezneme ztracenou věc.²⁹⁹

10. Hemerologické texty II [158:11 – 164:18]

Druhý soubor hemerologických textů vysvětluje, které konstelace Měsíce vůči znamením jsou příznivé pro lidské činnosti.³⁰⁰ Radí člověku, kdy zahájit soudní proces, kdy se vydat na cestu, kdy se oženit, kdy si obléci nové oblečení, kdy jít do lázní a na zábavu, nebo kdy si ostříhat vlasy. Z poznámky v textu víme, že se jedná o přepis z arabského zdroje.³⁰¹

11. Umístění dveří v domě [164:19 – 168:22]

Velice unikátním textem ve sbírce jsou pokyny ohledně výstavby dveří v domě. Majitel domu si polohou dveří zajistí různou budoucnost pro obyvatele domu – zdraví, blahobyt, krásu, nebo naopak nemoci a problémy. Klíčové zde je, na jaké světové straně jsou dveře umístěny a v jaké části zdi. Jedinou paralelou, kterou se mi podařilo dohledat je podobný návod, vyskytující se v architektonické části sbírky *Brihat samhita* indického astrologa a matematika Varáhamihiry ze 6. stol. n.l.³⁰² Po výčtu dveří postavených na východě, západě a jihu, přichází sever [167:17], který je zde zapsán pod označením „brána modlitby“. ³⁰³ Mandejci chovají severní stranu ve zvláštní úctě, jelikož věří, že se zde nachází Říše Světla, v níž pramení veškeré řeky světa.³⁰⁴ K severní straně se také právě proto Mandejci modlí (podobně jako manichejci) a díky tomu je snadné je odlišit od Sabejců z Cháranu, se kterými bývají v některých muslimských textech ztotožňováni.³⁰⁵ Pokud by byl tedy tento text převzat např. z arabského prostředí, museli tak Mandejci učinit jeho redakci a nahradit arabský výraz pro sever (např. شمال) svým vlastním.

---

²⁹⁵ Srov. Budge, str. 625.

²⁹⁶ Srov. Budge, str. 526, kde se místo sourozenců jedná o manžele.

²⁹⁷ Srov. Budge, str. 559.

²⁹⁸ Srov. Budge, str. 535, kde je zapotřebí navíc číselná tabulka.

²⁹⁹ Srov. Budge, str. 541.

³⁰⁰ Viz texty v Budge, str. 627-628.

³⁰¹ [161:1] „Toto (jsou) říkání a výpočty ze spisu Arabů.“

³⁰² Varáhamihira, *Brhat Samhita of Varahamihira*, 1. díl, Motilal Banarsidass Publ., 1996, str. 477.

³⁰³ [167:17] *baba d-rahmia*. *Rahmia* je označení pro každodenní pobožnost, či modlitbu, jež má být proslovena třikrát denně (Drowerová, *The Canonical Prayerbook...*, str. 106).

³⁰⁴ Mandejci snad původně užívaný Jordán i pozdější Eufrat a Tigris skutečně pramení na severu a tečou na jih.

³⁰⁵ Biruni, Abu Rayhan, *The Chronology of Ancient Nations*, přel. Edward C. Sachau, London: W. H. Allen & Co. 1879, str. 188 a str. 329. *III*, str. 18-19.

12. Novoroční předpovědi I [169:1 – 179:15]

První série předpovědí pro nastávající rok je odvozována ode dne v týdnu, kterým rok začíná. Jsou zde popsány všechny důležité události a období, během nichž nastanou. Tématem je zde úroda, vladař, válka, zdraví lidu nebo počasí. Podle poznámky na začátku textu se jedná o text západního původu, snad byzantského³⁰⁶ či syrského, avšak tematikou připomíná ještě starší materiály novobabylónské.³⁰⁷

13. Novoroční předpovědi II [179:16 – 196:10]

Podobné předpovědi jako v předchozím textu podává i tento spis, jehož obsah bych zařadil opět do novobabylónské říše. Mluví se zde o „velkém králi“, o jeho cestách a taženích, opět o úrodě a zdraví obyvatel. Na budoucnost má zde vliv zodiakální znamení, které bude na nový rok v ascendentu. Některé osudy jsou prorokovány určitým oblastem Mezopotámie i dalším částem světa (Babylon, Róm, Médie), což může souviset s textem v dalším spise. Úsek zakončují novoroční předpovědi podle druhu větru na Nový rok a stručný návod pro vytváření novoročních horoskopů.

14. Chorografie a soubor věštebných znamení I [196:11 – 227:19]

Spis určený pro nasorejce³⁰⁸ lze rozdělit na dvě základní části – na chorografickou a věštebnou. Tzv. „mundánní astrologie“ (chorografie) se zabývá vlivem planet a znamení na města, státy a vladaře.³⁰⁹ V první třetině chorografické části najdeme rozpis určený planetám, ve druhé třetině mandejský kosmogonický mýtus a ve třetí třetině rozpis určený znaméním zvěrokruhu. Mýtus svým charakterem a teologií je původní mandejskou tradicí. Pozemský svět zde uspořádává demiurg Pthil,³¹⁰ podobně jako v Pravé Ginze³¹¹ a v *Diuan Abatur* (str. 14), kde podobně jako v našem textu, svět formuje společně s démony.

[200:16] „Toto (je) rozdělení, (jenž) sdělil Hibil Ziua Pthilovi, totiž: ‚Jdi do Tibilu a uspořádej jej pro výstavbu, (jelikož) celý svět Tibilu (je) pustý.‘ A tak vyslechl Pthil řeč, kterou Hibila Ziua (již) neopakoval. Tedy šel Pthil, (stejně)

³⁰⁶ [168:16] „Výpočty Římanů.“ Slovo *rumia* překládá Drowerová jako „Řekové“ či „Byzantinci“.

³⁰⁷ Viz Rochberg, str. 244.

³⁰⁸ *nasuraiia* – mandejští učenci (viz Gebelt, str. 38).

³⁰⁹ Barton, str. 179-185.

³¹⁰ Pthil je světelnou bytostí „utra“ a v *GI* 168:11 synem Abatura. Etymologie jeho jména je stále nejasná (viz Kraeling, C. H., „The Mandaic God Pthil“, *Journal of the American Oriental Society* 53/2, str. 152-165).

³¹¹ *GI* 33:21-22; *GI* 97:2-3; *GI* 169:4-5; *GI* 338:20-22.

jako devět tisíc utrů, (co) s ním šlo.

Jak uviděl Pthil Tibil, srdce jeho z opory své [201] padlo³¹² a řekl jim, utrům, bratrům svým: „Pohleďte utrové, bratři mí. Tibil, co on připomíná? Dům to (je), kde vzpoura v nitru přebývá a (je) naplněn sténáním. A vypočítavost a reptání sídlí (v něm) a hněvem velkým se naplňuje. Copak (lze) napravit Tibil mrknutím oka?“³¹³ Z něj bys odešel. Tento dům nebudu stavět a prostor pro něj nebude.“³¹⁴

Jak toto řekl Pthil, Hibil Ziua se z výšin rozzlobil na něj a v pouta uvrhnul jej. Spoutal Pthila, dokud Abatur (ne)promluvil za něj slovo – z pout uvolnil jej a řekl mu: „Cožpak, synu můj, slovo neřekl jsem ti, ve všech knihách nedal poslechnout ti, že slov velkých nenalezneš uposlechnutí. Jdi a uspořádej oběžnicí sedm pro Sedmero hvězd na nebi. A na zemi každé jedné přiděl část. A každé jedné (přiděl) místo spočinutí,³¹⁵ každé jedné z hvězd dej. Dvanáctero znamení podíl (dej). A výpočty počtářům dej, aby jméno tvé z úst synů Adama nevymizelo.“

Tedy prošel Pthil do Tibilu a rozhněval se na Sedmero hvězd a na Dvanáctero znamení, syny své, kteří nedostatek svůj zahalili. Démoni a d'áblové rozdělili [202] hory a (Pthil) dal protáhnout kanály a vyrovnal cesty, rozmístil města a uspořádal Tibil celý. A povolal Saturn a část dal mu. A povolal Jupiter a část dal mu. A povolal Mars a část dal mu. A povolal Slunce a část dal mu. A povolal Venuši a část dal jí. A povolal Merkur a část dal mu. A povolal Měsíc a část dal mu. A povolal Dvanáctero znamení a část dal mu.“

Následuje rozpis měst a zemí, která Pthil přidělil jednotlivým znamením a návod, jak předpovídat budoucnost pomocí předchozího chronografického textu. Spis pokračuje dále věštebnou částí, která obsahuje seznam znamení, vyskytujících se na nebi (aeromancie). Nejprve jsou projednávána znamení prашná a větrná (austromancie) a dále znamení měsíční, z nichž se jedna série zabývá halem kolem měsíce, druhá jeho zatměním a další pak jeho polohou.

³¹² Mandejský výraz nejvyššího smutku.

³¹³ Drowerová považuje *lmirfas zaḡa ḡ-aina* za chybu (AM, str. 123, pozn. 3). Já však překládám dosl. jako „mrknutím řasou oka“. Pthil zde předpokládá, že není možné chaotický svět uspořádat během chvilky a pochybuje tak nad úkolem, jenž mu Hibil Ziua zadal.

³¹⁴ Srov. DA, str. 17.

³¹⁵ Dosl. „ležení, tábor, odpočívadlo“. Každá planeta spravuje jednu ze sedmi „strážnic“ (*maṭarta*, srov. s řec. Τάρταρος), v nichž jsou dočasně zadržovány a trestány duše při výstupu do Říše Světla (viz DA, str. 24-31).

15. Soubor věštebných znamení II [227:20 – 236:18]

Další, kratší seznam věštebných znamení obsahuje předpovědi podle slunečních znamení (solaromancie), padajících hvězd (meteoromancie) a deště (hydatomancie).

16. Soubor věštebných znamení III [236:19 – 255:4]

Třetí spis obsahuje také věštebná znamení a to nejprve znamení tvořená duhou, zemětřesením, sněhem, „mečem“ na nebi, hromem a bleskem. Poté přicházejí na řadu znamení zvláštního druhu, jako je vraní krákání,³¹⁶ syčení ohně, nebo vrzání dveří.

Kolofon II [255:5 – 256:43]

Stejně, jako první část, i tuto zakončuje kolofon, který je však složitější. Byla opsána celkem devatenáctkrát osmnácti známými kopisty. Posledním kopistou je opět samozřejmě Ram Zihrun a prvním známým je Anuš Mu‘alia. Ram Zihrun opsal text od Iahia Rama Zihruna, který jej opsal od Iahia Iuhany,³¹⁷ který jej opsal od Sama Baiana. Až potud je kolofon stejný jako u 1. části, ale jelikož Iahia Iuhana opisoval 2. část ze dvou zdrojů, domnívám se, že sloučil dvě sbírky. Jednu od Sama Baiana a druhou od jakéhosi Rama.³¹⁸ Můžu se pouze domnívat, co z 2. části ten který zdroj obsahoval.

Toto bychom lze přibližně odhadnout z jejího obsahu. Lékařské a exorcistické texty (spisy 1.-7.) mohl obsahovat jeden zdroj Iahia Iuhany a hemerologické a věštebné texty (spisy 8.-16.) zdroj druhý. Toto rozdělení je ale velice zkusmé, jelikož spisy uprostřed 2. části (především spisy 8.-11.) mohou patřit jak k prvnímu, tak k druhému zdroji. Podobná situace nastává i u druhého pojmenovaného kopisty Anuše Iuhany, jenž opisoval ze tří zdrojů. Opět nevíme, zda opisoval podle tří stejných textů, nebo sjednotil tři zdroje. Tohoto kopistu můžeme rovněž situovat do 17. nebo 18. století, ovšem dobu převzetí jednotlivých spisů do mandejského prostředí nemůžeme přesněji určit, jelikož jejich vlastní případné kolofony mohly být při kompilaci opomenuty, nebo u spisů ani nikdy nebyly.

Ram Zihrun v kolofonu zanechal několik podstatných informací o prostředí, v němž sbírku *Aspar Maluašia* opisoval. Kopie vznikla v roce 1247 hidžry (1831 n.l.) ve městě Qurna,³¹⁹ na břehu Eufratu (zřejmě tedy na jihu Qurny) v domě jakéhosi rabiho Zihruna, syna rabiho Iahia Iuhany. Kolofon končí zajímavým historickým postřehem:

³¹⁶ Např. [253:6] „*Tam, co kráká vrána, bude po měsíc v Beranu příjemně.*“

³¹⁷ Od dědečka Iahia Rama Zihruna a svého učitele, jenž ho inicioval do kněžského stavu. [255:18] „...a *taga* vložil mi na hlavu mou; odpust mu Manda d-Hiia hříchy.“

³¹⁸ [255:22] „...kterou on (Iahia Iuhana) opsal pro sebe ze dvou *kurasa*, jenž jedna (je) Sama Baiana, syna Adama, syna Iahia, syna Zihruna, jménem Qutana. A jedna, jiná, (je) rabiho Rama, syna rabiho Iahia Zihruna.“

³¹⁹ Městečko na soutoku Tigridu a Eufratu.

[256:40] „Správce³²⁰ Qurny (je) sajid³²¹ Danun Aga³²². Správce Basry (je) sajid Muhammad Aga. Pašou Bagdádu je ‘Ali Paša.³²³ A šejch Muntifiš³²⁴ (je) Maid, syn Humuda, syna Tamira. A Život vítězí navždy.“

3. část – dodatky a „Danielova apokalypsa“

Za druhým kolofonem je připojen dodatek psaný menším písmem, s jakým se setkáváme v obou předešlých kolofonech. Jak jsem se již zmínil dříve, tato 3. část není obsažena v Petermannově verzi z roku 1853, neobsahuje klasický kolofon, ani vstupní prosby. Rozdělit ji můžeme proto jen podle poznámek v textu a podle obsahu. Převážnou většinu 3. části tvoří spis, který můžeme s jistotou zařadit k tzv. „Danielovým apokalypsám“.

1. Soubor věštebných znamení VI [257:1 – 258:15]

Nejkratší soubor znamení sestává pouze ze dvou typů pozorovaných úkazů – rudé „brány“ v nebesích a tvaru oblaků. Zmíněná rudá barva, jež se „jeví (jako) oheň, ale není to oheň“ [257:2], není rudý prach, pojednáváný dříve, ale dle mého názoru se jedná spíše o červánky a o světelné efekty, které v kombinaci s vhodnou oblačností vytvářejí iluzi ohně. Hovoří o něm také syrská kniha (Budge, str. 652), mandejská „Danielova apokalypsa“ [277:22] a arabský³²⁵ a syrský text.³²⁶

Podle tvaru oblaků se zde rovněž uhaduje budoucnost. V seznamu nalezneme oblaky ve tvaru člověka, býky, koně, lva a berana. Podobný soupis nalezneme i v syrském textu (Budge, str. 652), v mandejském [277:42] a v arabském znění.³²⁷

2. Novoroční předpovědi III [258:16 – 259:19]

Podobně, jako Novoroční předpovědi I, i tento úsek odvozuje povahu nadcházejícího roku podle dne v týdnu, jímž rok začíná, ale obsahuje dvě různé série předpovědí. V celku však obě pojednávají o počasí, jež bude panovat během roku.

³²⁰ *Hakim* (حكيم) – správce, guvernér, či vládce (dosl. však „moudrý“).

³²¹ Titul potomků synů Muhammadovy dcery Fatimy.

³²² Z tureckého *ağa* – pán, titul psaný za Osmanské říše za jména vojenských hodnostářů.

³²³ ‘Ali Rida Paša, který sesadil posledního mameluckého guvernéra Da‘uda v roce 1831 a vládl do roku 1841. K tehdejší historii Iráku viz Nieuwenhuis, Tom, *Politics and society in early modern Iraq*, Martinus Nijhoff Publishers 1981.

³²⁴ Kmenový svaz Al-Muntafiq (Nieuwenhuis, str. 136).

³²⁵ Giuseppe Furlani, „Eine Sammlung astrologischer Abhandlungen in arabischer Sprache“, *Zeitschrift für Assyriologie und Vorderasiatische Archeologie* 33/1-2, 1921, str. 157-168: 164.

³²⁶ Furlani, „Astrologisches aus syrischen Handschriften“, *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* 75, 1921, str. 122-128.

³²⁷ Furlani, „Eine Sammlung ...“, str. 162-163.

3. Arabské výpočty [259:20 –261:11]

Předehru pro ústřední text 3. části – mandejskou „Danielovu apokalypsu“, tvoří dosl. „výpočty Arabů“ (*hušbana d-arabaiia*), které čítají další novoroční předpověď, stejné podstaty, jaké jsou dvě předchozí. Z ní však můžeme vyčíst, že byla převzata opravdu z arabského prostředí, jelikož rok zde začíná měsícem muharram. Dále přichází na řadu už jen dva numerologické výpočty, jeden pro určení osudu uprchlíka (srov. Budge, str. 535 a 540), druhý pro určení osudu nemocného (srov. Budge, str. 531-535, 538-539, 541).

4. „Danielova apokalypsa“ [261:12 – 286:4]

Astrologické sbírky připisované židovskému proroku Danielovi kolovaly jistě v mnoha opisech a jazycích po Předním východě. Známe jeho verzi řeckou,³²⁸ syrskou,³²⁹ arabskou³³⁰ a konečně i tuto mandejskou. Na Daniela se text odkazuje již v předchozím textu, který byl pravděpodobně k „Danielově apokalypse“ připojen ještě před mandejskou redakcí, a začíná označením „Výpočty Arabů a „Řekl Daniel.““³³¹ Po arabských výpočtech přichází poznámka,³³² kterou považují za začátek „Danielovy apokalypsy“, jež byla do arabského prostředí zřejmě přejata ze syrštiny, či z řečtiny – každopádně ze západního prostředí.³³³

Mandejský text zachovává víceméně stejnou strukturu předpovědí, jako nám dochovaná arabská verze, se kterou jí spojuje i v obou verzích zmiňovaný Hermes.³³⁴ Obsah bych opět datoval až do novobabylónského období, jelikož jsou zde předpovídané podobné události, jako v novobabylónských textech.³³⁵ Struktura mandejské „Danielovy apokalypsy“ projednává následující jevy:

I. Halový jev Slunce, II. Halový jev Měsíce, III. Srpek Měsíce, IV. Blesky, V. Hromy,³³⁶ VI. Větry, VII. Deště, VIII. Kroupy, IX. Zemětřesení, X. Padající hvězdy, XI.

³²⁸ Cumont et al., *Catalogus Codicum Astrologorum Graecorum*, 8. díl, 3. část, Brusel: Henri Lamertin 1912, str. 171-179.

³²⁹ Furlani, „Astrologisches...“, str. 122-128. A také Furlani, „Di una raccolta di trattati astrologici“, *Rivista degli Studi Orientali* 7, 1916-1918, str. 885-889.

³³⁰ Furlani, „Eine Sammlung...“, str. 157-168.

³³¹ Arabský text je popsán jako „Znamení tradovaná prorokem Danielem“ (الرموز منقولة عن النبي دانيال). Viz Furlani, „Eine Sammlung...“, str. 157.

³³² [261:12] „Výpočty jiné, v měsíci Římanů.“ Opět zde nacházíme slovo *rumaiia* – římané, řecké či byzantinci. Měsíce v textu jsou syrské, čili slovem *rumaiia* jsou myšleni Syřané.

³³³ Pátá část Furlaniho arabského textu je rovněž přeložena ze syrštiny a vykazuje podobnou strukturu jako první část Furlaniho textu i jako náš mandejský text – jedná se vlastně o další připojenou arabskou Danielovu apokalypsu. Viz Furlani, „Eine Sammlung...“, str. 167. Velice podobné texty nalezneme dokonce i v křesťanských sogdijských textech (viz Sims-Williams, Nicholas, „Christian Sogdian Texts from the Nachlass of Olaf Hansen, II: Fragments of Polemic and Prognostics“, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, 58/2, 1995, str. 288-302:294-301).

³³⁴ [261:15] „Výrok Herma Moudrého“ (*mimra d-harmus lhakim*). V arabském textu pak jako هرامن, هرامز nebo هرامس (Furlani, „Eine Sammlung...“, str. 159, 162 a 167).

³³⁵ Viz Rochberg, str. 244.

³³⁶ Je zde pojednáváno hřmění během roku v jednotlivých měsících, ale také hřmění za vlády zodiakálních

Komety, XII. „Šíp“ na nebi, XIII. Tvary oblaků, XIV. Novoroční předpovědi,³³⁷ XV. Různé předpovědi, XVI. Zatmění Měsíce a Slunce, XVII. Novoroční předpovědi.³³⁸

Předpovědi III.-XVII. (mimo XV. a XVI.) obsahuje i arabská „Danielova apokalypsa“, s tím, že v mandejském textu chybí na začátku předpovědi zatmění Slunce a Měsíce (snad přesunuty do textu XVI.).

5. Charakteristiky planet [286:5 – 286:42]

Do mandejské „Danielovy apokalypsy“ již neřadím tuto krátkou poznámku o sedmi hvězdách, ve které jsou jednotlivé planety rozřazeny podle své povahy mezi horké a studené, vlhké a suché. Rovněž je vysvětleno, která planeta se pohybuje v jaké části souhvězdí zvěrokruhu. Pro mnoho arabismů můžeme opět předpokládat, že byl text přeložen do mandejštiny z arabštiny. Podobné tři seznamy nalezneme i v syrském textu (Budge, str. 573-574).

6. Lékařské recepty [286:43 – 288:11]

Lidové lékařství zastupuje ve 3. části kompilace *Aspar Maluašia* seznam dvanácti receptů pro zanícené a zastřené oči. Ve druhém receptu nalezneme, dle mého názoru, křesťanskou prosbu,³³⁹ díky níž lze předpokládat, že text byl původně syrský. Podobné recepty, specializované i na další postižení očí, obsahuje i syrská lékařská kniha (Budge, str. 658-663).

Kolofon III [288:12 – 288:20]

Velice stručný kolofon uzavírá text 3. části, neobsahuje jména kopistů, uvádí stejné datum přepisu, jako předchozí kolofon (1427 hidžry), a informuje nás, že se jedná o *kurasa* sbírky Římanů (*rumia* – tedy snad syrských křesťanů).³⁴⁰ Dobovou situaci, kterou podrobně ve svých kolofonech popisuje Iahia Bihrām,³⁴¹ ilustruje přání kopisty, aby se nad Araby slehla zem a aby Šitil, Hibil a Anuš ochránili „duše posledního pokolení“³⁴² před těmito „syny Akruna“.³⁴³

---

znamení – stejně jako v arabském textu (Furlani, „Eine Sammlung...“, str. 161).

³³⁷ Podle polohy Měsíce, Marsu a Saturnu v jednotlivých domech zvěrokruhu.

³³⁸ Podle dnu v týdnu, kterým začne nový syrský rok – měsíc Kánún at-tání.

³³⁹ [287:12] „Pane náš, dej (nám) uzdravení“ (*maraiān iahib asuta*).

³⁴⁰ [288:12] „Toto (je) *kurasa* sbírky Římanů“ (*hazin kurasa d-qulasta d-rumia*).

³⁴¹ Viz Buckley, str. 143-159.

³⁴² Tj. Mandejce.

³⁴³ Akrun, nebo Krun, v mandejské mytologii hora masa – pán nejhlubšího ze světů Temnoty.

Numerologická tabulka abagady [288:21 – 289:20]

Jako praktická pomůcka slouží jistě každému knězi výpis všech mandejských písmen i slabik, kterým je zároveň přidělena numerická hodnota. Ačkoliv písmena mandejské abagady (*abaga*) nemají mít numerickou hodnotu,³⁴⁴ zde vidíme, že praxe byla zcela jiná. Tabulka byla jistě uplatňována pro numerologické výpočty uvedené ve sbírce, a snad právě pro své časté užívání je umístěna na konec kompilace, kde je rychle přístupná. Drowerová rovněž doložila, že byla tato tabulka užívána při komunikaci s mrtvými.³⁴⁵

4.3. Reflexe

Díky novému pohledu na strukturu sbírky *Aspar Maluašia* a díky podrobnějšímu studiu kolofonů lze podat uspokojivější (ne však vyčerpávající) odpovědi na otázky jejího vzniku a užívání.

Sbírka vznikla spojením různorodých astrologicko-magických, zdravotních a divinačních spisů v 17.-18. století, především z praktických důvodů – podobně vznikly např. i sbírky D.C.43 a D.C.46. První a druhá část sbírky kolovaly nejdříve samostatně, avšak v pozdější době je nejspíše Iahia Iuhana sjednotil. Sbírka obsahuje jen minimum mandejského materiálu, protože je tvořena převážně z překladů arabských a syrských spisů, jejichž obsah sahá až do novobabylónského období a nalezneme zde i tzv. „Danielovu apokalypsu“, přímo doloženou z několika dalších zdrojů. I přesto, že se po celá staletí Mandejci vědomě snažili distancovat od „cizích“ zvyklostí a myšlenek, byla jimi sbírka přijata a nahlížena jako text zjevený (*galalta*), který jim má pomoci v boji proti silám Temnoty. Sbírka byla užívána pro determinaci budoucnosti jednotlivce i společnosti, jako předloha pro tvorbu amuletů a jako pomůcka pro diagnózu a léčbu nemocného.

Pro další a podrobnější studium *Aspar Maluašia*, je nutné analyzovat irácké arabské a syrské astrologické, lékařské a věštebné texty, které jsou uloženy ve světových museích a soukromých sbírkách.³⁴⁶ Tímto lze nalézt spisy, jejichž obsah (nikoliv jen struktura) bude totožný s obsahem mandejského textu a bude moci být považován za zdroj sbírky či jeho pozdější kopii. Je nutné také připojit informace obsažené v kolofonech jiných textových verzí *Aspar Maluašia*, k nimž nemám přístup a prostudovat další podobné sbírky (D.C. 43, 45, 46) a všechny dostupné preklasické magické formule.

---

³⁴⁴ *III*, str. 82.

³⁴⁵ *III*, str. 338.

³⁴⁶ Např. rukopisy Or. 2084, Or. 4434 a Or. 5907 v Britském museu.

5. Závěr

Ke konci mé práce chci zhodnotit a zrekapitulovat poznatky, k nimž jsem během svého studia došel. Na olověných amuletech jsme si ukázali propojení obsahu amuletu s reálnou praxí, jako tomu bylo v případě kladení důrazu na práh. Zároveň se nám otevírají možnosti směrem k lingvistickým analýzám textů, což bylo ilustrováno opět na prahu v případě magické slovní hříčky (*'supta* vs. *šisupta*). Budoucí bádání by se mohlo ubírat právě touto cestou – tzn. všítat si podobností různých slov textu, která mohou být díky tomu magicky spojena.

V kapitole o magických hliněných miskách bylo poukázáno na důležitost zkoumání těchto textů ve světle mandejské teologie, díky čemuž by bylo možné nahlédnout tehdejší lidové náboženské představy a srovnat je s „oficiálním“ kultem. Po provedení podrobnějších analýz, bychom mohli také vnést nové poznatky do stále zamlžené historie mandejského náboženství. Důležitou metodou při zkoumání všech magických textů je jejich vzájemná rekonstrukce v poškozených místech. Tak můžeme ze dvou nekompletních zdrojů získat jeden úplný.

Část o papírových amuletech zdůraznila důležitost čtení poznámek připsaných za formulemi, jelikož z nich současný badatel zjistí tehdejší užívání těchto formulí a také problémy, které chtěli klienti amuletem zahnat (např. neplodnost). Objevili jsme, že přepisovatelé takovýchto formulí a zhotovovatelé amuletů často poznámek a návodů nedbali, protože výsledná forma amuletu (např. papírová rulička) mnohokrát neodpovídala požadované formě v návodu (např. mast). To může znamenat, že se naše znalosti magického myšlení mýlí, jelikož se tradičně domníváme, že uživatelé magie dbají co nejpřísněji na jejím důkladném provedení. Tento názor například zastával Bronislaw Malinowski, když tvrdil, že „magie je obklopena přísnými podmínkami: přesnou znalostí kouzla, zodpovědným vykonáním rituálu, neochvějným přilnutím k tabu a chováním, která kouzelníka svazují. Pokud je jedno z nich opomenuto, následuje selhání magie.“³⁴⁷

Jiným vysvětlením pro nesoulad návodů s reálnými doklady je, že v období středověku a novověku zaznamenávala mandejská magie a její praktikování jakýsi úpadek. To bych stručně chronologicky shrnul takto: V době vytváření kovových amuletů a hliněných misek samozřejmě užívali specialisté svých sbírek s jednotlivými formulemi i připojenými návodů.

---

³⁴⁷ „... magic is surrounded by strict conditions: exact remembrance of a spell, unimpeachable performance of the rite, unswerving adhesion to the taboos and observances which shackle the magician. If any one of these is neglected, failure of magic follows.“ Malinowski, str. 65.

Do produktů však přepisovali pouze formule, jelikož mandejský jazyk dobře ovládali a dokázali odlišit vlastní kouzlo od návodu. Je možné, že se prováděla i např. magie spojená s výrobou mastí a s pitím rozpuštěného kouzla ve vodě, jakou známe z poznámek z novějších textů. Tato praxe však po sobě nemohla zanechat žádné archeologické nálezy. Hrnek na pití či miska na mast by byly jen ztěží rozpoznány jako předměty spojené s magií. Doba, z níž doklady chybí (tj. cca 10. – 16. stol. n. l.), se pak mohla vyznačovat postupným úpadkem znalosti mandejštiny a specialisty na magii se mohli stávat i vzdělanější laici a nikoliv pouze kněží. Samozřejmě, že se užívaly stále sbírky magických formulí, ovšem v některých případech byly zřejmě celé přepisovány do amuletů, jak je tomu v případě *Qmaha d-Hibil Ziua*. Amulety již nebyly zhotovovány přesně podle návodů, protože jim asi výrobci nerozuměli a mechanicky je pouze přepisovali spolu s magickými texty. A právě takové amulety ze 17. – 20. stol. n. l. se nám dostaly do rukou. I přes tuto kritiku, je nutno se na magické texty a především na lidi, kteří je vyráběli, podívat s jistou dávkou úcty. Jejich autoři museli být zcela jistě básnicky nadáni, jak tomu svědčí ukázky překladů. Mandejské magické texty neposkytují pouze historické, lingvistické a religionistické informace. Skrze svou obraznost a rétoriku se stávají pro čtenáře hodnotné i z literárního hlediska.

V případě magických a astrologických kompendií se ukázalo, kolik cizího materiálu přejímají a zároveň, nakolik šli Mandejci „s dobou“ během minulých tisíciletí. Byli schopni pružně se přizpůsobit tehdejším trendům v magii i astrologii, přebírat texty z cizích jazyků (především ze syrštiny, arabštiny) a případně je i doplnit o svou věrouku. Konkrétní žido-křesťanské spisy, které byly v určité podobě i rozsahu Mandejci přejaty, jsou pak *Zjevení Danielovo* a *Závěť Šalomounova*.

Několik desítek stránek pro pokrytí fenoménu mandejské magie rozhodně nestačí, jelikož je nutno zpracovat daleko více primárního materiálu, v mnoha případech nedostupného či nepřeloženého. V některých ze svých dalších studií se chci zaměřit na problematiku *Zjevení Danielova*, na jeho nemandejské verze a možné paralely. Vhodným kandidátem pro překlad je *Qmaha d-Hibil Ziua*, který je svou strukturou složitým dokladem, avšak obsahuje velice lákavé texty, k nimž by bylo zajímavé nalézt příslušné textové varianty např. v mandejských magických miskách či olovených amuletech, jakožto v nejstarších dokladech mandejského písemnictví.

Užitá literatura:

Primární literatura:

- Biruni, Abu Rayhan, *The Chronology of Ancient Nations*, přel. Edward C. Sachau, London: W. H. Allen & Co. 1879.
- Cumont, Franz et al., *Catalogus Codicum Astrologorum Graecorum*, 4. díl, Brusel: Henri Lamertin 1903.
- Cumont, Franz et al., *Catalogus Codicum Astrologorum Graecorum*, 8. díl, 3. část, Brusel: Henri Lamertin 1912.
- Drower, Šarh *ḏ-Qabin ḏ-Sišlam Rba* (D.C: 38). *Explanatory Commentary on the Marriage-Ceremony of the Great Šišlam*, Rome: Pontificio istituto Biblico 1950.
- Drower, Ethel Stefana, *Diwan Abatur or Progress Through the Purgatories*, Citta Del Vaticano 1950.
- Drower, Ethel Stefana, *The Book of Zodiac (Spar Malwašia)*, London: The Royal Asiatic Society 1949.
- Drower, Ethel Stefana, *The Canonical Prayerbook of the Mandaeanes*, Leiden: Brill 1959.
- Drower, Ethel Stefana, *The Haran Gawaita and the Baptism of Hibil-Ziwa*, Citta Del Vaticano 1953.
- Lidzbarski, Mark, *Das Johannesbuch der Mandäer*, Gießen: Alfred Töpelmann 1915.
- Lidzbarski, Mark, *Ginza: der Schatz oder das große Buch der Mandäer*, Göttingen 1978.
- Montgomery, James Alan, *Aramaic Incantation Texts from Nippur*, Philadelphia 1913.
- de Morgan, Jacques – Huart, Clément, *Mission scientifique en Perse. Tome cinquième, études linguistiques. Deuxième partie, textes mandaites, une notice sur les Mandéens*, Paris: Ernest Leroux 1904.
- Müller-Kessler, Christa, *Die Zauberschalentexte in der Hilprecht-Sammlung, Jena, und weitere Nippur-Texte anderer Sammlungen*, Wiesbaden: Harrasowitz Verlag 2005.
- Naveh, Joseph – Shaked, Shaul, *Amulets and Magic Bowls: Aramaic Incantations of Late Antiquity*, Jerusalem: The Magnes Press 1985.
- Naveh, Joseph – Shaked, Shaul, *Magic Spells and Formulae: Aramaic Incantations of Late Antiquity*, Jerusalem: The Magnes Press 1993.
- Petermann, Julius Heinrich, *Thesaurus sive Liber Magnus*, Leipzig: T.O. Weigel 1867.
- Pogon, Henri, *Inscriptions mandaites des coupes de Khouabir*, Paris 1898.
- Segal, Judah Benzion – Hunter, Erica C. D., *Catalogue of the Aramaic and Mandaic Incantation Bowls in the British Museum*, London: British Museum Press, 2000.
- Tarelko, Michael, *The Scroll for the Purging of the Eyes: Shapta d-Pishra d-Ainia*, Brepols 2010.
- Yamauchi, Edwin Maseo, *Mandaic Incantation Texts*, New Haven: American Oriental Society 1967.
- Wallis Budge, Ernest Alfred Thompson, *Syrian anatomy, pathology and therapeutics, or „The Book of Medicines“*, 2 díly, London: Humphrey Milford 1913.

Talmud Bavli: The Schottenstein Edition. The Gemara: The Classic Vilna Edition with an annotated interpretative elucidation, as an aid to Talmud study, New York: Mesora Publications, Ltd. 2004.

Sekundární literatura:

Barton, Tamsyn, *Ancient Astrology*, London: Routledge 1994.

Beyer, Klaus, *The Aramaic Language, its Distribution and Subdivisions*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 1986.

Bohak, Gideon, *Ancient Jewish Magic: A History*, Cambridge University Press 2008.

Buckley, Jorunn Jacobsen, *The Great Stem of Souls*, Gorgias Press 2006.

Drower, Ethel Stefana, *The Mandaean of Iraq and Iran: Their Cults, Customs, Magic Legends, and Folklore*, Oxford 1937.

Durkheim, Émile, *Elementární formy náboženského života*, Praha: OIKOYMENH 2002.

Evans-Pritchard, Evan Edward, *Witchcraft, Oracles, and Magic among the Azande*, Oxford: Clarendon Press 1976.

Faulkner, Raymond O., *The Egyptian Book of the Dead: The Book of Going Forth by Day*, San Francisco: Chronicle Books 2008.

Frazer, James George, *Zlatá ratolest*, Praha: Mladá Fronta 1994.

Hastings, James, *Encyclopedia of Religion and Ethics*, sv. 23, Kessinger Publishing 2003.

Hilprecht, H. V., *Explorations in Bible lands during the 19th century*, Philadelphia, A. J. Holman and Company, 1903.

Jones, Lindsday (ed.), *Encyclopedia of Religion*, Detroit: MacMillan reference Books 2005.

Langdon, Stephen, *Sumerian Liturgical Texts*, Philadelphia 1917.

Layard, Austen H., *Discoveries in the Ruins of Nineveh and Babylon*, London: John Murray 1853.

Lévi-Strauss, Claude, *Structural Anthropology*, New York: Basic Book 1969.

Lexa, František, *Staroegyptské čarodějnictví*, Praha: Anomal 1996.

Lidzbarski, Mark, *Ephemeris für semitische Epigraphik*, sv. 1., Giessen: J. Ricker 1902.

Macuch, Rudolf (ed.), *Zur Sprache und Literatur der Mandäer*, Walter de Gruyter 1976.

Malinowski, Bronislaw, *Magic, Science and Religion and Other Essays*, Boston: Beacon Press 1948.

Mauss, Marcel, *A General Theory of Magic*, London: Routledge 2001.

McCown, C. C., *The Testament of Solomon, edited from manuscripts at Mount Athos, Bologna, Holkham Hall, Jerusalem, London, Milan, Paris and Vienna, with Introduction*, Leipzig 1922.

McGovern, Patrick E., *Ancient Wine: The Search for the Origins of Vineculture*, Princeton University Press 2003.

Nieuwenhuis, Tom, *Politics and society in early modern Iraq*, Martinus Nijhoff Publishers 1981.

Popović, Mladen, *Reading the human body*, Leiden: Brill 2007.

- Rochberg, Francesca, *In the Path of the Moon: Babylonian Celestial Divination and Its Legacy*, Leiden: Brill 2010.
- Rudolph, Kurt, *Gnóze*, Praha: Vyšehrad 2010.
- Schimmel, Annemarie, *Islamic Names*, Edinburgh University Press 1989.
- Skolnik, Fred - Barenbaum, Michael (eds.), *Encyclopaedia Judaica. Second Edition*, Detroit: MacMillan Reference 2007.
- Smith, Mark S., *God in Translation: Deities in Cross-Cultural Discourse in the Biblical World*, Wm. B. Eerdmans Publishing, 2010.
- Tylor, Edward Burnett, *Primitive Culture: Researches into a Development of Mythology, Philosophy, Religion, Language, Art and Custom*, Vol. 1, London: John Murray 1920.
- Wallis Budge, Ernest Alfred Thompson, *Amulets and superstitions*, Oxford University Press 1930.
- Wright, W., *Catalogue of Syriac manuscripts in the British museum acquired since the year 1838*, 1872.

Slovíky a mluvnice:

- Drower, Ethel Stefana – Macuch, Rudolf, *A Mandaic Dictionary*, Oxford: Clarendon Press 1963.
- Jastrow, Marcus, *Dictionary of Targumim*, Peabody: Hendrixon Publishers, Inc. 2005.
- Nosek, Bedřich, *Aramejšťina babylónského Talmudu*, Praha: Karolinum 2005.
- Nöldeke, Theodor, *Mandäische Grammatik*, Halle 1875.

Články a studie:

- „Notes of the Month“, in: *The Gentleman's Magazine*, vol. 40, London: John Bowyer and Sons 1853.
- „Proceedings of the Thirtieth Anniversary Meeting of the Society“, in: *Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* 15, Cambridge University Press 1855, XVI.
- Burtea, Bogdan, „Ein mandäischer magischer Text aus der Drower Collection“, in: Burtea, Bogdan; Tropper, Josef; Younansardaroud, Helen (eds.), *Studia semitica et semitohamitica: Festschrift für Rainer Voigt anlässlich seines 60. Geburtstags am 17. Januar 2004*, Münster: Ugarit-Verlag 2005, str. 71-96.
- Caquot, André, „Un phylactère mandéen en plomb“, in: *Semitica* 22, 1973, str. 67-87.
- Conybeare, F. C., „The Testament of Salomon“, in: *Jewish Quarterly Review* 11, 1898, str. 1-45.
- Coxon, P.W., „Script Analysis and Mandaean Origins“, in: *Journal of Semitic Studies* 15, 1970, str. 16-30.
- Dietrich, Francis, „Inscriptions from Abushadhr“, in: Bunsten, C. C. J. (ed.), *Outlines of the philosophy of universal history applied to language and religion*, vol. 2, London: Longman, Brown, Green, and Longmans 1854, str. 360-374.
- Driver, Godfrey Rolles, „A Magic Bowl“, in: *Revue d'assyriologie* 27, 1930, str. 61-64.

- Drower, Ethel Stefana, „A Mandæan Book of Black Magic“, in: *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* 2, 1943, str. 150-151.
- Drower, Ethel Stefana, „A Mandaean Phylactery (Qmaha d-Bit mišqal ainia)“, in: *Iraq* 5, 1938, str. 32-54.
- Drower, Ethel Stefana, „A Phylactery for Rue (An Invocation of the Personified Herb)“, in: *Orientalia* 15, 1946, str. 324-346.
- Drower, Ethel Stefana, „Šafta d Pishra d Ainia“, in: *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* 4, 1937, str. 589-611.
- Drower, Ethel Stefana, „Šafta d Pishra d Ainia“, in: *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* 1, 1938, str. 1-20.
- Drower, Ethel Stefana, „Three Mandaean Phylacteries“, in: *The Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain and Ireland* 3, 1939, str. 397-406.
- Ebied, R. Y.– Zouny, M. J. L., „A Treatise on Hemerology Ascribed to Gaʿfar al-Sādiq“, *Arabica* 23/3, 1976, str. 296-307.
- Ford, James Nathan, „Another Look at the Mandaic Incantation Bowl BM 91715“, in: *Journal of the Ancient Near Eastern Society* 29, 2002, str. 31-47.
- Ford, James Nathan, „Notes on the Mandaic Incantation Bowls in the British Museum“, in: *Jerusalem Studies in Arabic and Islam* 26, 2002, str. 237-272.
- Furlani, Giuseppe, „Astrologisches aus syrischen Handschriften“, *Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft* 75, 1921, str. 122-128.
- Furlani, Giuseppe, „Di una raccolta di trattati astrologici“, in: *Rivista degli Studi Orientali* 7, 1916-1918, str. 885-889.
- Furlani, Giuseppe, „Eine Sammlung astrologischer Abhandlungen in arabischer Sprache“, in: *Zeitschrift für Assyriologie und Vorderasiatische Archeologie* 33/1-2, 1921, str. 157–168.
- Gebelt, Jiří, „K mandejským rituálům“, in: *Pantheon* 7, 2010, str. 139-154.
- Gebelt, Jiří, „Mandejské náboženství“, in: *Religio. Revue pro religionistiku* 1, 1996, str. 37-66.
- Gebelt, Jiří, „Mašbuta. Mandejský ‚křest‘“, in: *Theologická revue* 80/1-2, 2009, str. 44-66.
- Gordon, Cyrus Herzl, „An Incantation in Estrangelo Script“, in: *Orientalia* 18, 1949, str. 336-341.
- Gordon, Cyrus Herzl, „Aramaic and Mandaic Magical Bowls“, in: *Archív Orientální* 9, 1937, str. 95-106.
- Gordon, Cyrus Herzl, „Aramaic Incantation Bowls“, in: *Orientalia* 10, 1941, str. 276-278 a str. 344-358.
- Gordon, Cyrus Herzl, „Two Magic Bowls in Teheran“, in: *Orientalia* 20, 1951, str. 306-315.
- Greenfield, Jonas Carl, „Notes on some Aramaic and Mandaic Magic Bowls“, in: *Journal of the Ancient Near Eastern Society* 5, 1973, str. 149-156.
- Greenfield, Jonas Carl – Naveh, Yosef, „קמיע מנדעי בעל ארבע השבעות“ (A Mandaic lead amulet with four incantations), in: *ארץ ישראל (Eretz Israel, Archaeological, Historical and Geographical Studies)* 18, 1985, str. 97-107.
- Häberl, Charles G., „Iranian Scripts for Aramaic Languages: The Origin of the Mandaic

- Script“, in: *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 341, 2006, str. 53-62.
- Hunter, Erica C. D., „Combat and Conflict in Incantation Bowls: Studies on the Two Aramaic Specimens from Nippur“, in: *Studia Aramaica* 4, Oxford: Oxford University Press 1995, str. 61-75.
- Hunter, Erica C. D., „Incantation bowls from Babylon and Borsippa in the British Museum“, in: *ISIMU* 2, 1999, str. 165-172.
- Hunter, Erica C. D., „Incantation Bowls: A Mesopotamian Phenomenon?“, in: *Orientalia* 65/3, 1996, str. 220-233.
- Hunter, Erica C. D., „Two Incantation Bowls from Babylon“, in: *Iraq* 62, 2000, str. 139-147.
- Hunter, Erica C. D., „Who are the Demons? The Iconography of Incantation Bowls“, in: *Studi Epigrafici e Linguistici sul Vicino Oriente Antico* 15, 1998, str. 95-116.
- Kraeling, C. H., „The Mandaic God Ptahil“, *Journal of the American Oriental Society* 53/2, str. 152-165.
- Lidzbarski, Mark, „Ein mandäisches Amulett“, in: *Florilegium: Receuil de Travaux dédiés à Melchior de Vogüé*, Paris 1910, str. 349-373.
- Macuch, Rudolf, „Altmändaische Bleirollen“, in: F. Altheim; R. Stiehl (eds.), *Die Araber in der Alten Welt IV*, Berlin 1967, str. 91-203.
- Macuch, Rudolf, „Altmändaische Bleirollen“, in: F. Altheim; R. Stiehl (eds.), *Die Araber in der Alten Welt V*, str. 34-72.
- Macuch, Rudolf, „Anfänge der Mandäer“, in: F. Altheim; R. Stiehl (eds.), *Die Araber in der Alten Welt II*, Berlin 1965, str. 138-139.
- Macuch, Rudolf, „The Origins of the Mandaean and Their Script“, in: *Journal of Semitic Studies* 16, 1971, str. 174-192.
- McCullough, William Stewart, *Jewish and Mandaean incantation bowls in the Royal Ontario Museum*, Toronto: University of Toronto Press 1967.
- McCullough, William Stewart, *Two Mandaean Incantation Bowls*, University of Toronto 1949 (dizertační práce).
- Montgomery, James Alan, „A Magic Bowl-Text and the Original Script of the Manichaeans“, in: *Journal of the American Oriental Society* 32/4, 1912, str. 434-438.
- Montgomery, James Alan, „A Syriac Incantation Bowl with Christian Formula“, in: *The American Journal of Semitic Languages and Literatures* 34/2, 1918, str. 137-139.
- Morony, Michael G., „Magic and Society in Late Sasanian Iraq“, in: Noegel Scott B. – Walker, Joel Thomas – Wheeler, Brannon M. (eds.), *Prayer, magic, and the stars in the ancient and late antique world*, The Pennsylvania State University Press 2003, str. 83-107.
- Müller-Kessler, Christa, „A Mandaic Gold Amulet in the British Museum“, in: *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 311, 1998, str. 83-88.
- Müller-Kessler, Christa, „The Story of Bguzan-Lilit, Daughter of Zanay-Lilit“, in: *Journal of the American Oriental Society* 116/2, 1996, str. 185-195.
- Müller-Kessler, Christa – Kwasman, Theodore, „A Unique Talmudic Aramaic Incantation Bowl“, in: *Journal of the American Oriental Society* 120/2, 2000, str. 159-165.
- Müller-Kessler, Christa, „Aramäische Koine - Ein Beschwörungsformular aus

- Mesopotamien“, in: *Baghdader Mitteilungen* 29, 1998, str. 331-348.
- Müller-Kessler, Christa, „Die aramäische Beschwörung und ihre Rezeption in den mandäisch-magischen Texten am Beispiel ausgewählter aramäischer Beschwörungsformulare“, in: Gyselen, R. (ed.), *Charmes et sortilèges: magie et magiciens. Res Orientales* 14, Bures-sur-Yvette: Groupe pour l'Étude de la Civilisation du Moyen Orient 2002, str. 193-208.
- Müller-Kessler, Christa, „Die Zauberschälensammlung des British Museum“, in: *Archiv für Orientforschung* 48-49, 2001-2002, str. 115-145.
- Müller-Kessler, Christa, „Eine aramäische Zauberschale im Museum für Vor- und Frühgeschichte zu Berlin“, in: *Orientalia* 63, 1994, str. 5-9.
- Müller-Kessler, Christa, „Interrelations between Mandaic Lead Rolls and Incantation Bowls“, in: Abusch, Tzvi; van der Toorn, Karel (eds.), *Mesopotamian magic*, Leiden: Brill 1999, str. 197-208.
- Müller-Kessler, Christa, „Phraseology in Mandaic Incantations and its Rendering in Various Eastern Aramaic Dialects. A Collection of Magic Terminology“, in: *Aram* 11-12, 1999-2000, str. 293-310.
- Müller-Kessler, Christa, „Puzzling Words and Spellings in Babylonian Aramaic Magic Bowls“, in: *Bulletin of the School of Oriental and African Studies* 62, 1999, str. 111-114.
- Müller-Kessler, Christa, „The Story of Bguzan-Lilit, Daughter of Zanay-Lilit“, in: *Journal of the American Oriental Society* 116/2, 1996, str. 185-195.
- Naveh, Joseph, „Another Mandaic Lead Roll“, in: *Israel Oriental Studies* 5, 1975, str. 47-53.
- Naveh, Joseph, „The Origin of the Mandaic Script“, in: *Bulletin of the American Schools of Oriental Research* 198, 1970, str. 32-37.
- Neugebauer, Otto, „The Book of the Zodiac (Spar Malwašia) D. C. 31 by E. S. Drower“, *Journal of the American Oriental Society* 70/4, 1950, str. 309-313.
- Neugebauer, Otto, „The Study of Wretched Subjects“, *Isis* 42/2, 1951, str. 111.
- Obermann, Julian J., „Two Magic Bowls: New Incantation Texts from Mesopotamia“, in: *The American Journal of Semitic Languages and Literatures* 57/1, 1940, str. 1-31.
- Pognon, Henri, „Une incantation contre les génies malfaisants en mandaïte“, in: *Memoires de la Société de Linguistique*, vol. 8, 1894, str. 193-234.
- Prosecký, Jiří, „Babylonské horoskopy“, in: *Vesmír* 82(133)/7, 2003, str. 409-411.
- Rochberg, Francesca, „The Babylonian Origins of the Mandaean Book of the Zodiac“, *ARAM* 11/2, 1999-2001, str. 237-247.
- Sarton, George – Siegel, F., „Seventy-Sixth Critical Bibliography of the History and Philosophy of Science and of the History of Civilization (To May 1950)“, *Isis* 41/3-4, 1950, str. 328-424.
- Sezgin, Fuat, *Geschichte des arabischen Schrifttums, Volume 7: Astrologie-Meteorologie und Verwandtes. Bis ca. 430 H*, Leipzig: Brill 1979, str. 312-317.
- Sims-Williams, Nicholas, „Christian Sogdian Texts from the Nachlass of Olaf Hansen, II: Fragments of Polemic and Prognostics“, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, 58/2, 1995, str. 288-302.
- Sollberger, E., „Mr. Taylor in Chaldaea“, in: *Anatolian Studies* 22, 1972, str. 129-139.

- Spoer, H. Henry, „Arabic Magic Bowls II: An Astrological Bowl“, in: *Journal of the American Oriental Society* 58/2, 1938, str. 366-383.
- Spoer, H. Henry, „Arabic Magic Medicinal Bowls“, in: *Journal of the American Oriental Society* 55/3, 1935, str. 237-256.
- Tarelko, Michael, „A Magical Scroll from the Drower Collection (DC 21 Šapta d-pišra d-aina “The Scroll(?) of the Annihilation of the Eyes”)“, in: *ARAM* 11-12, 1999-2000, str. 229-252.
- Tarelko, Michael, „Preliminary Remarks on the Unpublished Manuscript DC 40 from the Drower Collection of Mandaean Manuscripts“, in: *Und das Leben ist siegreich! Mandäische und samaritanische Literatur; im Gedenken an Rudolf Macuch (1919 - 1993)*, Wiesbaden: Harrassowitz 2008, str. 185-188.
- Teixidor, Javier, „The Syriac Incantation Bowls in the Iraq Museum“, in: *Sumer* 18, 1962, str. 51-62.
- Whittaker, M., „The Testament of Salomon“, in: Sparks. H. F. D. (ed.), *The Apocryphal Old Testament*, Oxford: Clarendon Press 1984, str. 733-751.
- Yamauchi, Edwin Maseo, „A Mandaic Magic Bowl from the Yale Babylonian Collection“, in: *Berytus* 17, 1967, str. 49-63.
- Yamauchi, Edwin Maseo, „Jewish and Mandaean incantation bowls in the Royal Ontario Museum“, in: *Journal of Near Eastern Studies* 29/2, 1970, str. 141-144.

Summary:

Mandejská astrologie a magie
Mandaean Astrology and Magic
Marek Vinklát

The aim of this work is in the first place to define the scope of its studies – the Mandaean magic. It also tries to penetrate into the history of research on these findings and to chronologically systematize it. Author discusses the basic forms of Mandaean magic documents, their content, relations and practice. He also tries to point out the possibilities and the methods, which emerge when we study these documents. Each chapter uses authors own translations from Mandaic to serve as examples of the particular kind of magical findings and to illustrate their rhetoric. These are the first translations of Mandaic magical and astrological texts into Czech. For some large texts is necessary to penetrate deeper into their structure, especially because of easiest orientation in the text itself and for the distinguishing of the individual magical formulae. This method was chosen mainly for an astrological compendium *Aspar Maluašia*, which is studied in a separate chapter. The present work does not aim to cover all the problems of magic and astrology in Mandaean environment, but wants to lay the foundations for further research and to show some possibilities and methods, which may be issued.

The texts on lead amulets show allusions to the real practice. At the same time author points towards the linguistic analysis of texts. According to the author, future research could concentrate on the phenomena of magical word play – ie. looking for the similarities of words in the text which can be magically linked together. In the chapter on magic incantation bowls the importance of studying these texts in light Mandaean theology is pointed out. An important method for examining all the magical texts is according the author their mutual comparison and reconstruction of damaged areas.

The part about paper amulets stresses the importance of reading notes written at the end of the formulas. From them can contemporary researcher read out the praxis as well as problems that clients wanted to fix with an amulet (eg. infertility). The author demonstrates that the writers of these amulets often ignores the notes and instructions, because the final form of amulet (eg, paper roll) often did not corresponded with the form required in the instructions (eg ointment).

According to the author the explanation of such discrepancy of the instructions and the real documents is that during the Middle Ages and modern times experienced Mandaic magic

and its practice some kind of decline. The author describes it in a chronological manner in the conclusion. Here he also evaluates the Mandaic magic texts according to their literary aspect. In the case of magical and astrological compilations author reveals how many foreign material they assume. The concrete Judeo-Christian writings that were in some form and some extent hired out by Mandeans are the *Testament of Solomon* and the *Revelation of Daniel*.